

PSÜHHODRAAMAMEETODID

AJALOO- JA ÜHISKONNAÕPETUSES

Tallinn 2016

Psühhodraamameetodid ajaloo- ja ühiskonnaõpetuses

Ülesandekogumiku väljaandmist on toetanud Eesti Haridus- ja Teadusministeerium

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Autorid: Hanna-Liis Kaarlõp-Nani, Aive Kaldra, Arno Kaseniit, Mait Kuusik, Tiina Laanes, Reelika Laes, Christi Lõhmus-Erg, Kadi Mõttus, Aive Peil, Kaja Raud, Sigrid Saarep, Jana Tiido, Evelin Tiiter, Liivi Vislapuu

Projektijuht: Leelo Kingisepp

Koolitajad: Liis Hango, Leelo Kingisepp

Küljendaja: Ivi Piibelet

Keeletoimetaja: Siiri Soidro

Tallinn 2016

Autoriõigus materjalile: Eesti Haridus- ja Teadusministeerium

Tasuta jaotatav materjal. Lubatud teha paljundusi.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. HARJUTUS „KOHTUMISED” / „KARUSSELL”	9
Ülesanne 1.1. Keskaegne linn.....	9
Ülesanne 1.2. Rahvuslik ärkamisaeg. Kohtumised	11
Ülesanne 1.3. Vene tsaaririik 20. sajandi alguses	12
2. HARJUTUS „KOHTADE VAHETUS”	13
Ülesanne 2.1. Sotsiaalsed grupid ja sotsiaalne tõrjutus.....	13
Ülesanne 2.2. Paavst ja keiser	15
Ülesanne 2.3. Kus on Sinu koduke	16
Ülesande 2.3 Lisa 1. Rollikaardid.....	17
3. SOTSIOMEETRILINE HARJUTUS „KAARDILE ASETUMINE”	19
Ülesanne 3.1. Kolmekümneaastane sõda	19
Ülesanne 3.2. II maailmasõda	21
Ülesande 3.2 Lisa 1. II maailmasõja sündmused.....	22
4. SOTSIOMEETRILINE HARJUTUS „TELJELE ASETUMINE”	23
Ülesanne 4.1. II maailmasõda.....	23
5. SOTSIOMEETRILINE HARJUTUS „POLARISEERUMINE”	25
Ülesanne 5.1. Pagulaste poolt või vastu?	26
Ülesanne 5.2. Rahvuslik ärkamisaeg	27
6. HARJUTUS „KEERULISTE KOHTADE KAARDISTAMINE”	29
Ülesanne 6.1. Eesti II maailmasõjas	29
7. HARJUTUS „AJATELG”	31
Ülesanne 7.1. Eesti territoorium eri valitsejate all	31
Ülesanne 7.2. Tähtsündmuse esiajal	32
Ülesanne 7.3. Eesti ajalugu muinasajast taasiseseisvunud Eestini	33
Ülesanne 7.4. Mesopotaamia.....	34
Ülesanne 7.5. Prantsuse revolutsiooni verstapostid	35
Ülesanne 7.6. Rahvuslik ärkamisaeg.....	36
Ülesande 7.6. Lisa 1. Valik pilte	37
Ülesanne 7.7. Maailm kahe maailmasõja vahel	46
Ülesande 7.7 Lisa 1.	47
Ülesanne 7.8. Ajalootelg sümbolitega. Eesti II maailmasõjas	48

8. HARJUTUS „VÄITLUS”	49
Ülesanne 8.1. Paavst ja keiser	49
Ülesanne 8.2. Jeanne d’Archi kiri Inglise kuningale	51
Ülesande 8.2 Lisa 1. Jeanne d’Archi kiri Inglise kuningale	52
Ülesanne 8.3. Kas indiviidi emantsipatsioon (vabanemine kogukonna köidikutest) on positiivne või negatiivne nähtus?	53
Ülesanne 8.4. Kas pooldate Eesti presidendi otsevalimist või valimist parlamendis?.....	54
Ülesanne 8.5. Mitmekultuuriline ühiskond.....	55
Ülesanne 8.6. Kiire kättemaks või kohtulik uurimine?.....	56
Ülesanne 8.7. Vabaabieliu <i>versus</i> registreeritud abieliu	58
9. HARJUTUS „ÄÄRMUSED”	59
Ülesanne 9.1. Komöödia ja tragöödia: koolieliu kui etendus	59
Ülesanne 9.2. Mitmekultuuriline ühiskond.....	60
Ülesanne 9.3. Aktiivne <i>versus</i> passiivne kodanik	61
Ülesande 9.3. Lisa 1	62
10. PSÜHHODRAAMATEHNIKA „ROLLIMÄNG, ROLLIVAHETUS”	63
Ülesanne 10.1. Minu päev kiviajal	64
Ülesanne 10.2. Kiviaja, pronksiaja ja rauaaja inimene.....	65
Ülesanne 10.3. Vana-Egiptuse riik ja ühiskond.....	66
Ülesanne 10.4. Foiniikia meresõitjad-kaupmehed (14.–11. sajandist eKr) kauplevad tänapäevase sotsiaalmeedia abil.....	67
Ülesanne 10.5. Reportaaž antiikolümpiamängudelt	68
Ülesanne 10.6. Kristluse teke	71
Ülesanne 10.7. Saarlased ja sakslased Jüriöö ülestõusu ajal	72
Ülesande 10.7 Lisa 1. „Liivimaa noorem riimkroonika”	73
Ülesanne 10.8. Kaitsekõne rollile. Adratalupoeg, üksjalg, vabatalupoeg ja maavaba	74
Ülesanne 10.9. Kohtumine ajakirjanikega. Paavst ja keiser	75
Ülesanne 10.10. Linnaelanikud keskajal	76
Ülesanne 10.11. Forselius – Eesti kirjakeele parandaja ja maarahva õpetaja	77
Ülesanne 10.12. Vohnja Jaan ja Otto Fabian von Rosen – pärisorjuse küsimus.....	79
Ülesande 10.12 Lisa 1. Tööleht Vohnja Jaani kohta.....	80
Ülesande 10.12 Lisa 1A. Tööleht.....	81
Ülesanne 10.13. Vohnja möldri Jaani kaebused mõisnik Heinrich Baeri vastu – 18. saj. talupojad	83
Ülesande 10.13 Lisa 1. Tööjuhend õpilastele	84
Ülesande 10.13 Lisa 2. Allikatekstid	85
Ülesanne 10.14. Soovi- ja kaebevihik	87
Ülesanne 10.15. Valgustusajastu filosoofid.....	88
Ülesanne 10.16. Kõned teemal „Eesti autonoomia 1917. aastal”	89
Ülesande 10.16 Lisa 1.	90
Ülesande 10.16 Lisa 2. Rollikaardid teemale „1917. aasta autonoomia”	91
Ülesande 10.16 Lisa 3.	96
Ülesande 10.16 Lisa 4. <i>Cinquine</i> juhend.....	97

Ülesanne 10.17. Eesti ja eestlased II maailmasõjas. Kiri kodustele aastal 1944	97
Ülesanne 10.18. Poliitilised ideoloogiad 20. sajandil	98
Ülesanne 10.19. Poliitilised õpetused.....	99
Ülesanne 10.20. <i>Balloon exercise</i> : maksud maksusüsteemist välja.....	100
Ülesande 10.20 Lisa 1. Sedelid: Maksud	101
Ülesanne 10.21. Inimõigused, laste õigused	102
Ülesanne 10.22. Ajaloomõisted kehakeeles ja sümbolite abil	103
Ülesande 10.22 Lisa 1.	104
Ülesanne 10.23. Näita ette õige sajand! Aastaarvu määramine õigesse sajandisse.....	105
Ülesanne 10.24. Vanad esemed jutustavad.....	106
Ülesanne 10.25. Rahvuste ühisosa ja erinevused. Rahvuste kaardistamine	107
Ülesanne 10.26. Kohtupidamine Eesti Vabariigis	108
11. HARJUTUS „ELAV AJALEHT”	109
Ülesanne 11.1. Mida jutustavad müüdid Vana-Kreeka kohta?	109
Ülesanne 11.2. Inimlike pahede edetabel vanal ajal ja tänapäeval.....	110
Ülesande 11.2 Lisa 1. Vanad ja uued surmapatud	112
12. HARJUTUS „KÕIK KÕIGI SUSSIDES”	117
Ülesanne 12.1. Kes on süüdi Thomas Becketi surmas?	118
Ülesande 12.1 Lisa 1. Tööleht	119
Ülesanne 12.2. 13. sajand. Eesti vanemad, ristsõdijad, vaimulikud ja kaupmehed	121
Ülesanne 12.3. Revolutsioonieelse Prantsusmaa kolmas seisus, aadel ja kuningapaar kohtuvad vestlusingis.....	123
Ülesande 12.3 Lisa 1. Käsilehed.....	124
Ülesanne 12.4. II maailmasõja keerukus	127
Ülesande 12.4 Lisa 1. Rollikaardid.....	129
Ülesanne 12.5. Küüditamine. Eesti II maailmasõjas.	130
Ülesande 12.5 Lisa 1. Rollikaardid.....	131
Ülesanne 12.6. Afgaani pagulasneiu	132
Ülesande 12.6 Lisa 1. Rollikaardid.....	134
Ülesanne 12.7. Seadused, demokraatlikud õigusnormid ja õiglane kohtupidamine.....	135
13. SOTSIODRAAMA.....	137
Ülesanne 13.1. Vana-Kreeka jumalad	139
Ülesanne 13.2. Kuidas eestlased said endale perekonnanimed?	140
Ülesande 13.2 Lisa 1	142
Ülesande 13.2 Lisa 2. Valik eestlaste perekonnanimesid.....	143
Ülesande 13.2 Lisa 3. Nimede hilisemad eestistamise variandid.....	143
Ülesanne 13.3. Suur põgenemine 1944. Eesti II maailmasõjas	144
Ülesande 13.3 Lisa 1. Rollikaardid.....	145
AUTORID	147

Hea ajaloo- ja ühiskonnaõpetaja!

Projekti eelloost

Pidasime 2015. aasta kevadel mitmel korral Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonna inimestega nõu, kuidas edendada Eestis ajaloo- ja ühiskonnaõpetust. 70 aastat oli möödunud II maailmasõja lõpust, ajalooteemadega kaasnevate emotsioonide käsitlemine eesti- ja venekeelsetes koolides oli aktuaalne teema. Balti Moreno päevadel Riias töötas juudi päritolu psühhodramaatik Jacov Naor rahvusvahelise seltskonnaga läbi II maailmasõja teemasid, kasutades selleks psühhodraamameetodeid. Mõtlesime, kas ei võiks midagi sarnast proovida ka Eestis. Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi juhatusele meeldis idee väga. Leppisime kokku, et õpetajate suvekoolis teeme esimesed lühikesed psühhodraamameetodeid tutvustavad töötoad ja kui huvilisi leidub, siis moodustame grupi, kellega uurime juba põhjalikumalt, kuidas rakendada psühhodraamameetodeid ajaloo- ja ühiskonnaõpetuses, ning arendame välja ülesannetekogu, mida saab kasutada laiem ringkond õpetajaid.

Mis on psühhodraama?

Psühhodraama pärineb 20. sajandi alguskümnenditest ning selle rajaja on Austrias ja Ameerikas tegutsenud Jacob Levy Moreno (1889–1974). Psühhodraamaga algas grupiteraapia, sest Moreno märkas, et vaimsel tervenemisel, uute toimetulekuviiside ja õnneliku elu õppimisel saab üks inimene teisele oluliselt abiks olla. Lisaks pani ta tähele, et kohtumised ja ühine mänguline tegutsemine mõjuvad tervendavalt. Psühhodraama üks põhitehnikaid – rollivahetus – võimaldab kogeda maailma, olulisi isikuid, probleeme, küsimusi ja ka iseennast läbi teise inimese silmade.

Tänapäeval on psühhodraama koondnimetus grupitöö meetoditele, kus kasutatakse elu ja inimsuhete kirjeldamiseks ja analüüsiks teatriga seotud mõisteid ning draamavorme.

Eestis alustas psühhodraamaga tegelemist dr Vaino Vahing 1960. aastatel ja 1992. aastal asutati Eesti Psühhodraama Ühing. Psühhodraamat saab õppida Moreno keskuses Tallinnas või Psühhodraama Instituudis Tartus. Praeguseks tegutseb Eestis umbes poolsada psühhodraama lavastajat ja grupijuhti. (Refereeritud Ene Velströmi koostatud infolehte, Psühhodraama Instituut 2015.)

Psühhodraamameetodid ajaloo- ja ühiskonnaõpetuses

Eesti koolides on psühhodraamameetodeid teadaolevalt kasutatud vähe. Seda põnevam oli katsetada mõningate psühhodraamavõtete sobivust ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse teemade käsitlemisel. Gruppi, kes läbis kaks kahepäevast koolitust, kogunes lõpuks 15 ajaloo- ja ühiskonnaõpetajat üle Eesti, sh Tallinna Humanitaargümnaasiumist, Tarvastu Gümnaasiumist, Sillamäe Gümnaasiumist, Põlva Ühisgümnaasiumist, Gustav Adolfi Gümnaasiumist, Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakoolist, Abja Gümnaasiumist, Mõniste Koolist, Otepää Gümnaasiumist, Ristiku Põhikoolist, Jõgeva Põhikoolist, Kadrina Keskkoolist ja Viljandi Gümnaasiumist.

Koolitatavad kogesid omal nahal kõiki põhilisi tegevuslikke meetodeid, mida seostatakse psühhodraamaga: sotsiomeetriat, rollivahetusel põhinevaid tehnikaid ning sotsiodraamat.

Eesmärk oli mitmekesistada õpetajate tööriistakasti, sest koolitunnis võimaldavad need tehnikad õpilastel

- õppida tegevuse ja läbimängimise kaudu;
- jõuda ajaloo- ja ühiskonnateemade oluliselt sügavama läbitunnetamiseni;
- kogeda ajaloosündmusi isiklike emotsioonide kaudu;
- areneda isiksuse ja grupiliikmena;
- suurendada eri ajastute, kultuuride ja mõttemaailmade mõistmist.

Ülesannetekogu ülesehitusest

Projekti käigus valmis ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse ülesannete kogu, kus on ülesandeid kõikidele kooliastmetele.

Kogus on 14 õpetaja koostatud ülesanded, mille loomisel on lähtunud psühhodraamakoolituse kogetud tegevuslikest meetoditest.

Ülesanded on grupeeritud ülesandetüübist lähtuvalt ning järjestatud käsitletavate ajaloosündmuste toimumise järjekorras.

ESIMESES PLOKIS

on soojendusharjutused, kus osalejad saavad rääkida paarilisega eri teemadel.

1. Kohtumised

TEISES, KOLMANDAS, NELJANDAS JA VIIENDAS PLOKIS

on sotsiomeetrilised harjutused, mis võimaldavad uurida rühma suhtumisi ja arvamusi eri küsimustes.

2. Kohtade vahetus

3. Kaardile asetumine

4. Teljele asetumine

5. Polariseerumine

KUUENDAS JA SEITSMENDAS PLOKIS

on harjutused, mille abil saab infot sorteerida ja/või visuaalselt näidata.

6. Keeruliste kohtade kaardistamine

7. Ajatelg

KAHEKSANDAS PLOKIS

on harjutused, kus õppijad peavad leidma etteantud teemale poolt- ja vastuargumente.

8. Väitlused

**ÜHEKSANDAS, KÜMNENDAS,
ÜHETEISTKÜMNENDAS JA
KAHETEISTKÜMNENDAS PLOKIS**

on harjutused, kus teemasid uuritakse ümber kehastudes ja eri rollides olles.

9. Äärmused

10. Rollimäng, rollivahetus

11. Elav ajaleht

12. Kõik kõigi sussides

KAHETEISTKÜMNENDAS PLOKIS

on sotsiodramaatilised harjutused, kus teemat uuritakse koos kogu grupiga eri rollides olles.

13. Sotsiodraama

Märkusi kasutajale

Psühhodraama on üks tegevuslikest meetoditest. Tegevuslike meetodite puhul toimub õppimine kogemise kaudu. Teadmist ja arusaamist luuakse ühise kogemise ja suhtluse kaudu ning kõikide osalejate, sh õpetaja arvamusel on võrdne kaal. Tegevuslike meetodite läbiviimisel on laias laastus järgmised etapid: soojenemine-häälestumine, ülesande läbiviimine, emotsioonide väljaelamine ning refleksioon, teema analüüs ja arutelu.

- Kogumikus olevate harjutuste tegemiseks on vaja luua usalduslik õhkkond, kus kõik osalejad saavad hinnanguvabalt väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.
- Eesmärgiks ei tohiks olla „õige” ajaloolise tõe väljaselgitamine, vaid eri vaatenurkade (ka harjumate) kaalumine ja uurimine.
- Rollivahetusega harjutustes on rolli võtmine vabatahtlik ja kui rolle jagatakse näiteks loosiga, siis peab õpilasel olema võimalus rollist loobuda või seda vahetada.
- Ülesanded, kus õppijad mängivad sündmuse läbi eri rollides, ei tohiks olla hindelised.
- Näitlejameisterlikkuse demonstreerimine ei ole eesmärk (kui osalejad esitavad rolle tõetruult ja sisseelamisega on see vaid lisaväärtus).
- Rollivahetusega ülesannete puhul valmistuvad õppijad oma rollideks, kuid valmiskirjutatud tekstide ilmeka esitamine ei ole psühhodramaatiliste ülesannete eesmärk: tekst, mida rollides esitatakse, peaks olema improvisatsiooniline ja vaba.
- Tegevuslikud meetodid toovad klassi suminat ja elevust, selleks, et töö sujuks, on vaja ülesande etapid korralikult läbi mõelda.

1. Harjutus „Kohtumised” / „Karussell”

FOOKUS

Harjutus võimaldab grupiliikmetel eri teemadel omavahel suhelda ja üksteise arvamusi kuulda.

VAJALIKUD VAHENDID

Ruumi liikumiseks või toolide asetamiseks.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Harjutuses räägivad osalejad paarilisega etteantud teemal mõne minuti jooksul, seejärel tuleb paarilist vahetada ja rääkida juba uuel teemal.
- Hea on, kui õppijaid on paarisarv, et kõigile jaguks kaaslane. Kui osalejaid on paaritu arv, siis teeb õpetaja ülesannet kaasa või räägivad õppijad paarides ja ühes kolmikus.
- Harjutuse läbiviimiseks on kaks võimalust.
 - a) **Kohtumised.** Õppijad kohtuvad ruumis liikudes ja valivad iga uue küsimuse eel uue paarilise. Räägitakse püsti seistes.
 - b) **Karussell.** Ruumi asetatakse toolid kahes ringis, näoga vastamisi. Iga uue küsimuse eel istub sisemine või välimine ring ühe koha võrra edasi ja saab uue paarilise.

Ülesanne 1.1. Keskaegne linn

Autor: Aive Kaldra

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud keskaegset linna käsitlevad peatükid 14–20. Ülesanded sobivad teema kordamises ja kinnistamiseks.

ÕPIK

„Keskaeg. I osa”, Avita 2011.

KLASS/VANUSEASTE

7. klass, gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada keskaegse linnaga seotud teemasid, arendada empaatiavõimet, eneseväljendust ja meeskonnatöö oskust.

VAJALIKUD VAHENDID

Kaht värvi kleepmärkmepaberid, kirjutusvahendid, suured paberilehed ja markerid.

TÖÖ KÄIK

- Iga õpilane saab loosiga ühe rolli ja kehastub keskaegse linna elanikuks.
- **ROLLID:** *bürgermeister, rikas kaugkaupmees, vallaline kaupmees, väikepoodnik, juudist rahavahetaja, müntmeister, kaupmehesell, kullassepp, rätsep, pagar, maaler, klaassepp, kiviraiuja, relvasepp, mündrik, õllekandja, saunamees, katelsepp, kella-valaja, kohtufoogt, klaasimeister, tisler, köösner, pottsepp, ämmaemand, haigepõetaja, linnaarst, apteeker, amm, teenija, pesunaine, timukas, surnumatja, öövaht, rändnäitleja, prostituut, kerjus, varas, kõrtsmik, dominiiklane.*

- Soojenduseks mängitakse mängu „Kohtumised”. Igaüks leiab endale paarilise ja mõlemad räägivad rollis püsides kolme minuti jooksul üksteisele oma tööst.

1. *Milles töö seisneb?*

2. *Milliste tööriistade ja materjalidega seda tööd tehakse?*

3. *Mille poolest on see töö oluline?*

- Siis vahetatakse õpetaja märguande peale paarilisi ja paarid räägivad vastamisi kolme minuti jooksul oma väljanägemisest ja riietusest.

- Kolmandat korda paarilist vahetades kirjeldavad paarilised kolme minuti jooksul oma päeva (tavaline igapäevaelu hommikust õhtuni).

- Järgneb polariseerumisharjutus. Iga tegelane kirjutab oma rollist lähtudes kahele märkmepaberile (nt *post-it* paberid) järgmise info.

1. *Miks on keskaegses linnas hea elada?*

2. *Miks on keskaegses linnas halb elada?*

Paberitele kirjutatakse ka oma roll.

- Iga tegelane tutvustab oma arvamust ja kleebib selle seinale, nii et tekiks kaks arvamusseina: hea ja halb.

- Õpetaja jagab klassi kahte rühma. Kumbki rühm saab oma arvamusseina (selle võib ka loosida) ja valmistab kogutud arvamuste põhjal plakati. Aja kokkuhoiuks võib plakatile kleepida rühmitatud märkmepaberid ja neid mõne kujundi või sümboliga illustreerida.

- Plakatid riputatakse seinale ja neid analüüsitakse. Millised arvamused kordusid kõige rohkem? Millised olid erandlikud? Miks? Kelle jaoks oli elu keskaegses linnas hea, kelle jaoks pigem halb?

LISAVÕIMALUSED

Kui klass on suur, saab arvamused jagada väiksemate gruppide vahel, nii et hea ja halva argumentidest saab kummastki 2–3 plakatit. Siis saab plakateid ka omavahel võrrelda.

Ülesanne 1.2. Rahvuslik ärkamisaeg. Kohtumised

Autor: Liivi Vislapuu

EELTÖÖ	Õpilased on läbinud teema „Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil”.
ÕPIKUD	<ul style="list-style-type: none"> • L. Vahtre, M. Laar „Eesti ajalugu II gümnaasiumile”. Maurus Kirjastus OÜ, 2013. • P. Piirimäe, M. Seppel, A. Andresen, A. Pajur „Eesti ajalugu II”. Avita, 2015.
KLASS/VANUSEASTE	Põhikool, gümnaasium.
ÜLESANDE KESTUS	Aega 30 minutit minutit (kui kasutada koos ülesannetega 5.2 ja 7.6, siis 45–90 minutit / 1–2 koolitundi)
EESMÄRK	Mõista rahvusliku liikumise olemust ja tähtsustada üksikisiku rolli liikumises.
VAJALIKUD VAHENDID	–
TÖÖ KÄIK	<ul style="list-style-type: none"> • Iga õpilane valib omale ühe isiku, kes võis olla seotud rahvusliku ärkamisajaga ja kellega ta tahaks kohtuda. Juhul, kui klass on väga suur, siis võib valida ühe isiku kahe peale. Õpilased põhjendavad oma valikut. Õpetaja valib välja kolm olulist sündmust ja palub õpilastel kirjeldada, mida nad tunneksid, mõtleksid või tajuksid, kui nad oleksid valitud isik esimese sündmuse toimumise ajal (nt Viljandimaa kooliõpetaja, talupeerimees või C. R. Jakobson ajal, kui ilmus „Kalevipoeg”). Mõne minuti mõtlemise järel kirjeldavad õpilased oma tundeid ja mõtteid. Aega umbes 10 minutit. • Seejärel nimetab õpetaja teise sündmuse ja palub leida valitud isikul ühe vestluskaaslase teiste õpilaste valitud isikute hulgast ja arutada omavahel, millised on meeolud ja tunded selle sündmuse toimumise ajal (nt Koidula ja Jakobson kohtuvad I üldlaulupeo ajal). Mõne minuti vestluse järel kirjeldavad vestluskaaslased paari lausega, mida tundis tema vestluskaaslane. Aega umbes 10 minutit. • Järgnevalt palub õpetaja leida uus vestluskaaslane ja arutada, miks rahvuslik liikumine lõhenes ja kas seda oleks võinud ära hoida. Pärast mõne minuti jooksul toimunud arutelu ütlevad vestluskaaslased oma seisukoha välja. Aega 10 minutit.
MÄRKUSED ÕPETAJALE	Ülesannet sobib kasutada koos ülesannetega 5.2 ja 7.5 (teise ülesandena ajatelje ülesande järel)

Ülesanne 1.3. Vene tsaaririik 20. sajandi alguses

Autor: Hanna-Liis Kaarlõp-Nani

EELTÖÖ

Õpilased on enne läbinud järgmised teemad: 1905. aasta revolutsioon, poliitilised ideoloogiad, I maailmasõda, Eesti autonoomia Vene tsaaririigi koosseisus 1917. aastal.

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

15 minutit.

EESMÄRK

Tuletada meelde, milline oli olukord Vene tsaaririigis 20. sajandi alguses.

VAJALIKUD VAHENDID

–

TÖÖ KÄIK

- Õpilased loevad kaheks, number ühed moodustavad sisemise, kahed välimise ringi.
- Õpetaja esitab küsimuse või näitab küsimusi slaidesitlusega. Sisemise ja välimise ringi paarilised kohtuvad ja arutavad iga küsimuse üle umbes 2 minutit. Iga uue küsimuse arutamiseks vahetatakse paarilist, selleks liiguvad välimise ringi õpilased kolme esimese küsimuse puhul päripäeva. Järgmiste küsimuste puhul liiguvad sisemise ringi õpilased vastupäeva.
- Küsimused on järgmised:
 - a) Miks puhkes Vene tsaaririigis 1905. aastal revolutsioon?
 - b) Millised olid 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed Vene tsaaririigile ja Eestile?
 - c) Milline oli I maailmasõja mõju Vene tsaaririigile?
 - d) Miks puhkes Vene tsaaririigis 1917. aasta veebruaris uuesti revolutsioon?
 - e) Milline oli 1917. aasta revolutsiooni mõju Eestile?
 - f) Eesti sai Vene tsaaririigi koosseisus 1917. aastal autonoomia. Mida see tähendab?
 - g) Kas kõikidel rahvastel on õigus enesemääramisele ja oma riigile?

LISAVÕIMALUSED

Kui õpilastest ei ole võimalik ringe moodustada, siis võib harjutuse viia läbi ka pinginaabreid vahetades. Vajaduse korral võib õpetaja lubada õpilastel otsida vastuseid lisamaterjalidest, näiteks internetist või õpikust. Iga küsimuse järel peaks tegema klassis kokkuvõtted, et kõik õpilased teaksid vastuseid.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

- Harjutus sobib häälestuseks teemale „Kõned teemal Eesti autonoomia 1917. aastal” (vt ülesanne 10.15).
- 1905. aasta revolutsiooni kohta vaata siit: http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1850-1914_%C3%84rkamisaeg/Erakondade_teke_ ja_1905_aasta_revolutsoon/
- 1917. aasta veebruarirevolutsiooni kohta vaata siit: http://www.estonica.org/et/1917_a_Vene_revolutsoonid_ ja_Eesti/
- Rahvaste enesemääramisõiguse ja riigipiiride puutumatususe kohta vaata siit: <http://www.ut.ee/ABVKeskus/sisu/publikatsioonid/2009/pdf/Seisonen.pdf>

2. Harjutus „Kohtade vahetus”

FOOKUS

Harjutus võimaldab grupiliikmetel füüsilise liikumise kaudu (kohtade vahetus) näidata oma hoiakuid ja suhtumist mingis küsimuses.

VAJALIKUD VAHENDID

Ruum, kus saab asetada toole ringikujuliselt. Toolide vahel peab olema vaba ruumi liikumiseks.

HARJUTUSE STRUKTUUR

Harjutusel on kaks osa:

- a) soojendus (kohtade vahetus ühe sõna/fraasi põhjal), mis häälestab osalejaid harjutuseks ning tutvustab harjutuse käiku;
- b) väidetele reageerimine kohtade vahetamisega.

- Soojenduseks võib mängida puuviljasalati mängu. Õpetaja palub õppijail öelda puuviljade nimetusi (3–5 erinevat) ning määrab grupis, kes mis puuvili on. Kui õpetaja hüüab ühe puuvilja nime, siis vahetavad need inimesed omavahel kohad. Kui õpetaja hüüab „puuviljasalat”, siis vahetavad kohad kõik õppijad ja ka õpetaja püüab leida omale istumiskoha.
- Toole peab olema üks vähem, kui on õppijaid, nii tekib võistluslik moment ja sõnade/väidete ütleja vaheldub.

Ülesanne 2.1. Sotsiaalsed grupid ja sotsiaalne tõrjutus

Autor: Tiina Laanes

EELTÖÖ

Õpilased on teadlikud, mille poolest sotsiaalsed grupid üksteisest erinevad ja mida tähendab sotsiaalne tõrjutus.

KLASS

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

Umbes 10 + 10 minutit.

EESMÄRK

Tekitada õpilases huvi ühiskonnaõpetuse vastu mänguliste meetodite abil. Õpilane oskab nimetada erinevaid sotsiaalseid gruppe. Õpilane mõistab, kes on ühiskonnas sotsiaalselt tõrjutud ja mis põhjustab seda.

VAJALIKUD VAHENDID

Ruum, kuhu saab asetada ringikujuliselt nii palju toole kui vaja. Kui õpilasi on 25, siis on vaja 24 tooli.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja laseb õpilastel välja valida sotsiaalse grupi tunnuste – religioon, rahvus, tegevusala, iga – abil näited. Lõplikult valitakse välja näiteks moslem, soomlane, talupidaja, pensionär.
- Seejärel istutakse ringikujuliselt toolidele ning õpetaja jagab õpilastele rollid: moslem, soomlane, talupidaja, pensionär. Üks

õpilane jääb seisma ringi keskele ning ütleb ühe rolli, näiteks soomlane. Seejärel üritavad kõik soomlase rollis olevad õpilased ja ringi keskel seisja võimalikult kiiresti leida endale uue koha. Kes vabast toolist ilma jääb, see ütleb uue rolli ja kõik kordub taas.

- Keskel seisja võib öelda ka „sotsiaalsed grupid”. Siis tõusevad kõik püsti ja üritavad leida uut kohta.
- Sarnasel põhimõttel järgneb mäng „Kes arvab, et ...”. Üks õpilane seisab ringi keskel ning ütleb ühe väite sotsiaalse tõrjutuse kohta.

Näiteks võib kasutada järgmisi väiteid.

1. Kes arvab, et sotsiaalselt tõrjutu on ise selles süüdi?
2. Kes arvab, et sotsiaalselt tõrjutul on enamasti puudulik haridus?
3. Kes arvab, et sotsiaalselt tõrjutul on tihti terviseprobleemid?
4. Kes arvab, et sotsiaalselt tõrjutul on madal enesehinnang ja puudub eneseusk?
5. Kes arvab, et sotsiaalselt tõrjutul võib olla Eesti keskmine palk?
6. Kes arvab, et sotsiaalselt tõrjutul pole tagatud esmavajadused?
7. Kes arvab, et täisväärtuslikuks eluks on vaja materiaalsel kindlustatust?
8. Kes tunneb mõnd sotsiaalselt tõrjutud inimest?
9. Kes ei taha oma tutvusringkonda ühtki sotsiaalselt tõrjutut?
10. Kes teab, kuidas elu hammasrattaste vahele jäänud inimest aidata?

- Kõik, kes on nõus, tõusevad püsti ja üritavad leida uut kohta ringis. Kes jääb istumiskohast ilma, peab uue väite välja mõtlema.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Kui keskel seisjad jäävad väidetega hätta, siis mängu sujuvuse huvides võiks õpetaja väidetega aidata. Samal ajal kui õpilased mängivad, võib õpetaja panna kirja kõik kõnekamad väited, mida mängu jooksul öeldakse. Pärast harjutuse lõppu tuleks õpilastega neid väiteid arutada.

Ülesanne 2.2. Paavst ja keiser

Autor: Aive Kaldra

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Paavst ja keiser” ning teavad keisri ja paavsti konflikti olemust ja põhjusi.

ÕPIK

„Keskaeg. I osa”, Avita 2011, ptk 28.

KLASS/VANUSEASTE

7. klass.

ÜLESANDE KESTUS

10–15 minutit.

EESMÄRK

Harjutus on soojenduseks tunnis järgnevale väitlusele (vt ülesanne 8.1).

TÖÖ KÄIK

- Õpilased istuvad ringis. Toole on ühe võrra vähem, kui õpilasi. Õpetaja jagab õpilased puuviljade nimetuste järgi 3–4 rühma ja mängib mõned minutid „Puuviljasalatit”, et oleks kindel, et õpilased on harjutuse käigust aru saanud.
- Seejärel hakkavad õpilased kohti vahetama, kui vastavad õpetaja esitatud väite tingimustele.
- Kohad vahetavad need, kes arvavad järgmist.

1. Kes arvab, et paavstid pidasid ennast keisri suhtes ülimuslikeks?

2. Kes arvab, et keisrid uskusid oma võimu pärinevat otse Jumalalt?

3. Kes arvab, et paavstil oli võimu keisreid ametist tagandada?

4. Kes arvab, et keisrite eesmärk oli paavst oma kontrolli alla saada?

5. Kes arvab, et paavstid tunnustasid Püha Rooma keisririiki Rooma keisririigi õigusjärglasena?

6. Kes arvab, et keisritel oli õigus paavstilt allumist nõuda?

7. Kes arvab, et paavstidel oli õigus kõigilt Euroopa valitsejatelt allumist nõuda?

LISAVÕIMALUSED

Harjutust võib sooritada ka nii, et väiteid moodustavad õpilased ise oma teadmiste põhjal. Sellisel juhul võib anda enne alustamist kõigile aega ühe väite väljamõtlemiseks. Niiviisi võtab harjutus kindlasti kauem aega.

Ülesanne 2.3. Kus on Sinu koduke ...

Autor: Arno Kaseniit

EELTÖÖ

Elmistes tundides käsitletakse maailma mitmepalgelisust, rasse, riike, rahvusi ja religioone.

VAJALIKUD VAHENDID

Õpetaja valmistab ette identiteedisedelid (rollikaardid), kus on kirjas inimeste elukohad (riigid, mandrid või regioonid) ja/või tunnused (rassid, rahvused, religioonid). *Vt lisa 1.*

Sedeleid võib koostada kahel viisil

a) terviksedelitena, kus on kirjas nii rass, religioon, rahvus kui ka riik;

b) kõik sedelid on üksiktunnustega.

Igal õpilasel võiks olla 2–4 sedelit, millega ta enne mängu algust tutvub.

KLASS

9. ja 12. klass.

ÜLESANDE KESTUS

25 minutit.

EESMÄRK

Laiendada õpilaste teadmisi maailma mitmepalgelisusest ja inimeste (peamiselt välistest) erinevustest.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased istuvad toolidel ringis.
- Ringi keskel on põrandal maas kolmes kuhjas sedelid, millel on kirjas identiteeditunnused: A-kuhi – rassid, B-kuhi – mandrid (riigid), C-kuhi – religioonid. Kui ühel sildil on mitu tunnust, võib moodustada ka ühe kuhja. Kuhjas on niipalju sedeleid, kui on õpilasi.
- Õpilased võtavad põrandalt kuhjast sedelid.
- Õpetaja selgitab mängureegleid. Kui hüütakse „Kus on Sinu koduke ...” (hüüab ühe tunnuse sedelil), siis need, kellel on sedelil hüütud tunnus, tõusevad püsti ja vahetavad kohad.
- Mängu alustab õpetaja, kes hüüab 1–2 korral mõne tunnuse.
- Õpilased, kes vastavad õpetaja hüütud tunnusele, vahetavad kohad.
- Üks õpilane jääb toolikohast ilma ja seisab ringi keskele.
- Ringi keskel seisev õpilane hüüab tunnuse ja taas toimub kohavahetus.
- Mängu mängitakse seni, kuni kõik tunnused on hüütud.

LISAVÕIMALUSED

Toolid võib asetada ka saarekestena ja õpilased vahetavad kohti eri saarekete vahel. Sellisel juhul tuleb saarekesed grupeerida mingi konkreetse tunnuse järgi (nt mandrid või rassid).

Vajaduse korral võib õpetaja määrata mõne õpilase ka kohtunikuks, kes jälgib reeglitest kinnipidamist.

Ülesande 2.3 Lisa 1. Rollikaardid

Rollikaarte võib õpetaja soovi korral täiendada (nt piltidega) ja printida eri värvi paberile.

Rollikaardid tuleb lõigata sedeliteks.

RASSID

EUROPIIDID	MONGOLIIDID
<p>Peamine tunnus on hele nahk (valge).</p> <p>Põlisasualad on Euroopa, Ameerika, Brasiilia.</p>	<p>Nahavärv kollakam.</p> <p>Nägu on lame ja suur, põsenukid ulatuvad tugevasti esile, mongoli kurd silmatorkav. Jäigemad juuksed.</p> <p>Asualad: Ida-Siber, Põhja-Hiina, Korea, Jaapan, Lõuna-Hiina, Lõuna-Tiibet, Indohiina ja Indoneesia.</p>
NEGRIIDID	
<p>Tumeda nahavärviga (must), krässus või lainelised juuksed, vähene habemekasv, väga lai nina ja paksud huuled.</p> <p>Põlisasualad: valdavalt Aafrika, Andamani saarestik (India), Filipiinid ja Malaka poolsaar, Austraalia (pärismaalased).</p>	

MANDRID, RIIGID

EUROOPA	AAFRIKA
<p>Suurimad riigid Euroopas (pindala): Venemaa (25% Euroopas, 75% Aasias), Ukraina, Prantsusmaa, Hispaania, Rootsi, Saksamaa, Soome, Norra, Poola, Itaalia, Suurbritannia.</p> <p>https://et.wikipedia.org/wiki/Euroopa</p>	<p>Suurimad riigid (pindala): Alžeeria, Kongo, Sudaan, Liibüa, Tšaad, Angola, Etioopia, Egiptus, Tansaania, Mosambiik, Sambia, Kesk-Aafrika Vabariik.</p> <p>https://et.wikipedia.org/wiki/Aafrika</p>
AUSTRALIA JA OKEAANIA	LÕUNA-AMEERIKA
<p>Suurimad riigid (pindala): Austraalia, Indoneesia, Paapua Uus-Guinea.</p> <p>https://et.wikipedia.org/wiki/Austraalia_ ja_ Okeaania</p>	<p>Suurimad riigid (pindala): Brasiilia, Argentina, Peruu, Colombia, Boliivia, Venezuela, Tšiili, Paraguay, Ecuador.</p> <p>https://et.wikipedia.org/wiki/L%C3%B5una-Ameerika</p>

PÕHJA-AMEERIKA	AASIA
<p>Suurimad riigid (pindala): Kanada, USA, Bermuda, Gröönimaa (Taani), Saint-Pierre ja Miquelon (Prantsuse valdus).</p> <p>https://et.wikipedia.org/wiki/P%C3%B5hja-Ameerika</p>	<p>Suurimad riigid (pindala): Hiina, India, Kasahstan, Iraan, Pakistan, Mongoolia, Saudi Araabia, Tai, Jaapan.</p> <p>https://et.wikipedia.org/wiki/Aasia_maad</p>

RELIGIOONID

KRISTLASED EHK RISTIUSULISED	ISLAMIUSULISED EHK MOSLEMID
<p>Õigeusklikud Levikuala: Kreeka, Venemaa, Ukraina ja Valgevene idaosa, Gruusia, Serbia, Montenegro, Makedoonia, Bulgaaria, Rumeenia, Moldova.</p> <p>Katoliiklased Lõuna- ja Kesk-Euroopa, k.a Poola, Leedu, Ukraina ja Valgevene lääneosa, Lätist Lätigale piirkond, Ladina-Ameerika, Aasias Filipiinid ning Aafrikas Portugali ja Hispaania endised kolooniad.</p> <p>Protestandid Põhja-Euroopa, USA.</p>	<p>Levik maailmas: enamik elab Lähis-Idas, Põhja- ja Lääne-Aafrikas ning Kagu-Aasias. Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas on üle 90% elanikest moslemid. Suurimad moslemikogukonnad on kolmes Aasia riigis: Indoneesias, Pakistanis ja Bangladeshis.</p> <p>Enamiku elanikkonnast moodustavad moslemid Afganistanis, Albaanias, Alžeerias, Egiptuses, Iraanis, Iraagis, Jordaania, Liibüas, Malaisias, Maldiviidel, Nigeerias, Palestiina territooriumil, Saudi Araabias, Somaalias, Sudaanis, Süürias, Türgis ja Usbekistanis.</p> <p>https://et.wikipedia.org/wiki/Islam http://www.islam.pri.ee/</p>
BUDISTID	HINDUISTID
<p>Levik maailmas: enamik budiste elab Aasias. Myanmari ja Tai elanikest on budiste 85% ning Kambodža, Laose ja Jaapani elanikest üle 70%. Tais ja Bhutanis on budism riigiusk.</p> <p>http://www.estonianningmaencyclopedia.com</p>	<p>Hinduism on Indias levinud usund. See on tugevasti seotud India kultuuri, ajaloo ja elulaadiga. Suured hinduistide kogukonnad on Nepalis, Bangladeshis, Indoneesias, Malaisias, Tais, Sri Lankal ja Pakistanis.</p> <p>http://www.hkhk.edu.ee/usundid/hinduism.html</p>

3. Sotsiomeetriline harjutus „Kaardile asetumine”

FOOKUS

Harjutus võimaldab ruumis paigutamise abil uurida geograafiliste kohtadega seotud informatsiooni.

VAJALIKUD VAHENDID

Vaba ruum, mille põrandale on võimalik moodustada maakaart.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Õpetaja markeerib ruumi põrandal kaardi, näidates, kus paiknevad ilmakaared ja/või mõned õppijaile tuttavad linnad/riigid.
- Õppijad paigutuvad etteantud kriteeriumide põhjal kaardile, selleks võib olla vaja omavahel suhelda.
- Õpetaja küsib pärast iga paigutumist igalt osalejalt, kus ta seisab.

Ülesanne 3.1. Kolmekümneaastane sõda

Autor: Tiina Laanes

EELTÖÖ

Õpilased on tutvunud kolmekümneaastase sõja taustaga.

KLASS

8. klass.

ÜLESANDE KESTUS

20 minutit.

EESMÄRK

Õpilane teab, kes olid kolmekümneaastase sõja peamised osapooled ja kus need riigid või valdused Euroopa kaardil asuvad. Õpilane oskab põhjendada oma valikuid.

VAJALIKUD VAHENDID

Piisavalt suur ruum, kus õpilased saavad Euroopa kaardile asetuda.

TÖÖ KÄIK

- Tuletatakse meelde, arutatakse ning pannakse tahvlile kirja protestantlikud ja katoliiklikud riigid ja osapooled, kes olid enamal või vähemal määral seotud kolmekümneaastase sõjaga:
 - Protestantlik Böömimaa (tänapäeva Tšehhi ala, kuulus tollal Habsburgide valdusesse) – mässab Austria Habsburgide ülemvõimu vastu.
 - Protestantlik Taani – toetab protestantlikke Saksa vürste.
 - Protestantlik Inglismaa – õhutab Taanit sõtta astuma ja toetab rahaliselt.
 - Protestantlik Holland – õhutab Taanit sõtta astuma ja toetab rahaliselt.
 - Protestantlik Rootsi – astub sõtta, et luua Läänemerd ümbritsev luteri usul põhinev riik, kuhu kuuluksid ka Põhja-Saksamaa vürstiriigid.
 - Protestantlikud riigikesed Saksamaal – võitlevad oma eksistentsi pärast.
 - Protestantlaste poolele asunud katoliiklik Bourbonide Prantsusmaa, kes tahab Habsburgide võimu ja ambitsioone ohjata ja vältida sellega oma valduste ümberpiiramist Habsburgide poolt.
 - Katoliiklikud riigikesed Saksamaal – võitlevad protestantidega.

3. KAARDILE ASETUMINE

- *Katoliiklik Habsburgide Austria – püüab protestantidest mässajaid ohjata.*
 - *Katoliiklik Hispaania – Habsburgide liitlane, kes sekkub samuti sõjategevusse.*
 - *Õpetaja tähistab ilmakaared ja visualiseerib nähtamatu Euroopa kaardi, kuhu markeeritakse sõjakolle – Saksamaa, mille suhtes hakkavad teised kohad paiknema.*
 - *Õpilased peavad järgnevate küsimuste põhjal otsustama, kuhu nad ennast kaardil asetavad. Pärast igat asetumist peab oskama oma otsust põhjendada.*
 - *Õpetaja esitab küsimusi ja laseb õpilastel põhjendada oma asetumist.*
1. *Kas sa näed ennast pigem protestantliku või katoliikliku riigina? Aseta end vastavalt sellele Euroopa kaardile ning põhjenda, miks just selle riigi valisid.*
 2. *Millise riigi pärast kolmekümneaastane sõda sinu meelest algas? Aseta end Euroopa kaardile ning põhjenda, miks just selle riigi valisid.*
 3. *Milline riik sekkus sinu meelest põhjendamatult sõtta? Aseta end Euroopa kaardile ning põhjenda, miks just selle riigi valisid.*
 4. *Milline riik sai sinu meelest 1648. aastal sõlmitud Vestfaali rahust kõige rohkem kasu? Aseta end Euroopa kaardile ning põhjenda, miks just selle riigi valisid.*
 5. *Kelle jaoks oli see sõda edukas? Aseta end Euroopa kaardile ning põhjenda, miks just selle riigi valisid.*
 6. *Kelle jaoks oli see sõda kõige tõsisemate tagajärgedega? Aseta end Euroopa kaardile ning põhjenda, miks just selle riigi valisid.*
 7. *Millise riigi eest oleksid sa olnud valmis sõtta minema? Aseta end Euroopa kaardile ning põhjenda, miks just selle riigi valisid.*

LISAVÕIMALUSED

Õpetaja võib lisada küsimusi või asendada oma küsimustega.

Ülesanne 3.2. II maailmasõda

Autor: Kaja Raud

EELTÖÖ

On läbitud teema „II maailmasõda”.

KLASS/VANUSEASTE

9. klass, gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Korrata teemat „II maailmasõda”, õpetada ajas ja ruumis (maailmakaart) orienteeruma.

VAJALIKUD VAHENDID

Õpetaja on klassi seinale kinnitanud ajatelje vahemikuga 1938–1945, õpilastele jagamiseks 18 sedelit II maailmasõja sündmustega (*vt lisa 1*), sedelite seinale kinnitamiseks tahvlinäts.

TÖÖ KÄIK

- Iga õpilane saab õpetajalt ühe sedeli II maailmasõja sündmusega.
- Põrandale visualiseeritakse mõtteline maailmakaart ja tähistatakse sellel ilmakaared. Lisaks võiks olla määratud ka üks konkreetne geograafiline punkt (näiteks Tallinn), millest saab lähtuda vahemaade arvestamisel.
- Õpilased astuvad maailmakaardile sündmuse toimumise paika.
- Iga õpilane nimetab paiga nime, kus ta mõtteliselt viibib, ja iseloomustab lühidalt oma sündmust.
- Seejärel moodustatakse õpilastest rida vastavalt sündmuste toimumise järjekorrale.
- Sedelid paigutatakse klassi seinal olevale ajateljele.

LISAVÕIMALUSED

Sündmuse kirjelduse võib anda ka koduseks tööks, sellisel juhul jaotuks ülesanne kahe tunni peale.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Õpilased võivad ülesande lahendamisel kasutada ajalooõpikut ja atlast, aga ülesande võib lahendada ka peast (raskem variant). Kui klassis on rohkem õpilasi, tuleks nad jagada kahte rühma, sellisel juhul tekib juurde ka võistlusmoment.

Ülesande 3.2 Lisa 1. II maailmasõja sündmused

ANŠLUSS	TALVESÕDA	LAHING INGLISMAA PÄRAST
ALLVEESÕDA ATLANDI OOKEANIL	JAAPANI RÜNNAK PEARL HARBORILE	LENINGRADI BLOKAAD
MIDWAY LAHING	EL-ALAMEINI LAHING	STALINGRADI LAHING
KURSKI LAHING	LIITLASVÄGEDE MAABUMINE SITSIIILIAS	VARSSAVI ÜLESTÕUS
TUUMAPOMM HIROSHIMALE	BERLIINI VALLUTAMINE	DRESDENI HÄVITAMINE
LAHINGUD SINIMÄGEDES	NORMANDIA DESSANT	VÄLKSÕDA LÄÄNE-EUROOPAS

4. Sotsiomeetriline harjutus „Teljele asetumine”

FOOKUS

Harjutus võimaldab uurida grupi hoiakuid ja arvamusi.

VAJALIKUD VAHENDID

Ruum, kus õppijad saavad rivistuda.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Kõigepealt markeerib õpetaja ruumis skaala, millele õppijad saavad asetuda: skaala ühes otsas on „olen väitega 100 protsenti nõus” ja teises otsas „ma olen väitega 0% nõus”.
- Seejärel ütleb õpetaja väiteid ja õppijad liiguvad teljel sellesse kohta, kui võrd nad on esitatud väitega nõus.
- Õpetaja palub õppijatel öelda, mis protsendi kohal nad seisavad ning ka põhjendust, miks.
- Lõpuks läheb ka õpetaja teljel sellesse kohta, kui võrd ta on esitatud väitega nõus, ning põhjendab oma arvamust.

Ülesanne 4.1. II maailmasõda

Autor: Hanna-Liis Kaarlõp-Nani

EELTÖÖ

Õpilased on enne tutvunud tunnis II maailmasõja temaga.

KLASS/VANUSEASTE

9. klass, gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

15 minutit.

EESMÄRK

Toetada õpilaste arusaama ajaloo kui distsipliini eripärast ning II maailmasõja mõistmise keerukusest.

Ülesande läbimise järel õpilane:

- mõistab, kuidas kirjutatakse ajalugu;
- mõistab aspekte, mis ajalookirjutust mõjutavad;
- mõistab kollektiivse mälu mõju ajaloosündmustele.

VAJALIKUD VAHENDID

Klassiruum, kus õpilastel on piisavalt ruumi, et moodustada kujuteldavat suhtumistelge.

TÖÖ KÄIK

Õpetaja loeb õpilastele ette väite. Õpilased otsustavad, kui palju skaalal 0–100% nad väitega nõustuvad, ja paiknevad seejärel klassiruumis kujuteldavale teljele, kus telje üks ots tähistab väitega 100% nõustumist, teine ots 0% nõustumist, vahepeale jäävad ülejäänud protsendid.

INSTRUKTSIOON JA VÄITED

Otsusta skaalal 0% – (ei ole üldse nõus) ja 100% – (täiesti nõus), kuivõrd nõustud järgmiste esitatud väidetega. Ole valmis oma seisukohta põhjendama.

- *Ajalooline tõde on olemas.*
- *Ühe ja sama ajaloosündmuse kohta on võimalik jutustada mitut erinevat lugu.*
- *Ajaloolisi tõdesid on ainult üks.*
- *Eestlased, sakslased ja venelased saavad II maailmasõjast aru ühtemoodi.*
- *II maailmasõja puhkemises on süüdi üks rahvus.*
- *See, mida mäletame minevikust, on alati tõde.*
- *Ajalugu, eriti II maailmasõja sündmused, on minu jaoks väga olulised.*
- *Erinevad arusaamad lähiajaloost ei sega eestlaste ja venelaste omavahelist läbisaamist.*

LISAVÕIMALUSED

Iga väite järel võib paluda mõnel õpilasel oma seisukohta kommenteerida. Klassist võib määrata ka kaks-kolm vabatahtlikku, kes klassikaaslast jälgivad ja teevad harjutuse lõpus kokkuvõtte klassi peamistest seisukohtadest.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Harjutus sobib II maailmasõja teema sissejuhatuseks. Õpetaja võiks ka ise asetuda arvamusteljele ja oma seisukohti kommenteerida, näiteks selgitada, mida tähendab ajalooline tõde (järele kontrollitav ehk viidatud, faktidele tuginev) ja selle sõltuvus kirjutaja rahvusest, soost, ligipääsust allikatele jms aspektidest; süüdlased ei ole rahvad, juhtunud tuleks vaadelda totalitaarsete ja autoritaarsete režiimide kontekstis; mälestused ei ole veel ajalugu; mälule on iseloomulik minevikusündmusi selektiivselt mäletada; mineviku mäletamist suunab kogukond, kuhu kuulume ja selles jutustatav lugu mineviku kohta; selgitada ajaloo ja identiteedi seost; eestlaste, sakslaste ja venelaste II maailmasõjast arusaamine on seotud erineva looga II maailmasõja kohta (eestlastel – okupatsiooniperiood ja vabaduse kaotus, venelastel – võit, sakslastel – holokaust).

5. Sotsiomeetriline harjutus „Polariseerumine”

FOOKUS

Harjutus võimaldab uurida grupi hoiakuid ja arvamusi.

VAJALIKUD VAHENDID

Vaba ruum, kus õpilased saavad liikuda.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Kõigepealt jagab õpetaja ruumi kaheks: kui õppijad astuvad ühele poole, on nad esitanud väitega nõus, ja kui teisele poole, siis mitte.
- Õpetaja või õpilased esitavad mingi teema kohta väiteid, millega saab nii nõustuda kui ka mitte nõustuda.
- Väiteid esitatakse ükshaaval ja iga kord peavad õppijad valima poole. Erapooletuks jääda ei saa.
- Kui õppijad on poole valinud, võib paluda pooltel oma arvamust veidi põhjendada.
- Lõpuks valib ka õpetaja poole sõltuvalt sellest, kas ta on väitega nõus või mitte.
- Iga uue väite esitamise eel tuleb õppijatel paluda ruumis ringi liikuda, et poolt ja vastu poole valimine oleks iga kord uuesti nähtav.

Ülesanne 5.1. Pagulaste poolt või vastu?

Autor: Tiina Laanes

EELTÖÖ

Enne on läbi mängitud ülesanne „Kõik kõigi sussides. Ülesanne 12.6. Afgaani pagulasneiu”

KLASS/VANUSEASTE

9. või 12. klass

ÜLESANDE KESTUS

10–15 minutit (olenevalt klassi suurusest ja sellest, kui paljudelt arvamuse põhjendamist küsitakse).

EESMÄRK

Õpilased saavad oma arvamust väljendada ja õpivad seda põhjendada.

VAJALIKUD VAHENDID

–

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja ütleb väite, millega saab õpilane kas nõustuda või mitte nõustuda. Kui õpilane on väitega nõus, läheb ta paremale, ja kui mitte, siis vasakule.

Väited

1. Eesti riik on pagulaste vastuvõtmiseks valmis.
2. Eestlased on pagulaste vastuvõtmiseks valmis.
3. Mulle meeldiks, kui minu naabermajja koliksid pagulased.
4. Elu koos pagulastega suurendab tolerantsust eri rahvaste vastu.
5. Pagulased on Eestile suur turvarisk.
6. Eesti keel ja kultuur hääbub kui siia tuleb palju pagulasi.

- Õpetaja laseb valikuliselt õpilastel põhjendada nende arvamust.

LISAVÕIMALUSED

Õpetaja mõtleb välja uued väited või lisab neid juurde. Aeganõudvam variant on see, kui õpilased mõtlevad väited kas individuaalselt või rühmas ja seejärel tuleks õpetajal paremad välja valida.

Ülesanne 5.2. Rahvuslik ärkamisaeg. Poolte valimine e polariseerumine

Autor: Liivi Vislapuu

EELTÖÖ	Õpilased on läbinud teema „Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil”.
ÕPIKUD	<ul style="list-style-type: none"> • L. Vahtre, M. Laar „Eesti ajalugu II gümnaasiumile”. Maurus Kirjastus OÜ, 2013. • P. Piirimäe, M. Seppel, A. Andresen, A. Pajur „Eesti ajalugu II”. Avita, 2015.
KLASS/VANUSEASTE	Põhikool, gümnaasium.
ÜLESANDE KESTUS	Aega 15–20 minutit (kui kasutada koos ülesannetega 1.2 ja 7.6, siis 45–90 minutit / 1–2 koolitundi)
EESMÄRK	Mõista rahvusliku liikumise olemust ja tähtsustada üksikisiku rolli liikumises.
VAJALIKUD VAHENDID	–
TÖÖ KÄIK	<ul style="list-style-type: none"> • Õpetaja ütleb väited mõõdukate ja radikaalide kohta. Õpilased peavad valima poole: astutakse sinna gruppi, kumma väitega nõus ollakse. Väiteid võib olla 1–5, esimese väite puhul ei pea kohe kohta valima ja oma seisukohta saab muuta vaid ühe korra. • Alternatiiv: õpetaja ütleb rahvusliku liikumise isikuid iseloomustavaid lauseid. Kes on väitega nõus, astub selle isiku juurde. Isikud võivad olla ülesandest 1.2 (nt Jannsen, Jakobson, Koitula, Hurt). • Kõik grupid panevad kirja, mida nad sellest harjutusest õppisid ja mida nad tahaksid öelda tulevastele põlvkondadele õpetuseks ja hoiatuseks. • Seejärel esitatakse kirjapandu tervele klassile. • Järgneb vaba mikrofon teemal „Mida ma tundsin oma valitud rollis?”.
LISAVÕIMALUSED	Ülesannet sobib kasutada koos ülesannetega 1.2 ja 7.6 (viimase ülesandena).

6. Harjutus „Keeruliste kohtade kaardistamine”

FOOKUS

Harjutus võimaldab teemasid, küsimusi vm kaardistada, sorteerida, korrastada ja visuaalselt esitada.

VAJALIKUD VAHENDID

Kleepmärkmepaberid, esemed, pildid vm visuaalid.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Harjutusel on teema, mille keerulisi kohti kaardistatakse.
- Kõigepealt töötavad õppijad individuaalselt ning kirjutavad paberilehtedele märksõnad, mis on antud teema juures segased või keerulised.
- Seejärel ütleb iga osaleja, mis tema keerulised teemad on, ning asetab sedelid nähtavale kohale.
- Kui kõik osalejad on oma keerulised teemad välja toonud, vaatab grupp ühiselt, kuidas neid teemasid grupeerida ja mis nendega edasi teha.

Ülesanne 6.1. Eesti II maailmasõjas

Autor: Christi Lõhmus-Erg

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Eesti II maailmasõjas”.

ÕPIK

E. Värä „Lähiajalugu. Ajalooõpik 9. klassile”. Avita, 2015.

KLASS

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Harjutus sobib teema kordamiseks, näiteks enne kontrolltööd.

VAJALIKUD VAHENDID

Kleepmärkmepaberid, esemed.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilastele kleepmärkmepaberid.
- Õpilased kirjutavad paberile kõige keerulisemad teemad, mis puudutavad Eestit II maailmasõjas.
- Kõige keerulisemad teemad grupeeritakse (näiteks aastate kaupa) ja räägitakse veel kord läbi.

LISAVÕIMALUSED

Keerulised teemad võib asetada kronoloogilisse järjekorda ja markeerida esemetega.

7. Harjutus „Ajatelg”

FOOKUS

Harjutus võimaldab sündmuse ajateljel järjestada ja kujutada. Harjutus visualiseerib sündmuste järjekorda.

VAJALIKUD VAHENDID

Maalriteip, nöör, tahvel ja kriit vm vahendid, mille abil markeerida ajatelg kas põrandale, seinale või lauale. Sündmuste markeerimiseks kleepmärkmepaber või pabersedelid, joonistused, esemed vm. Ajateljele võivad paigutada ka õppijad ise.

HARJUTUSE STRUKTUUR

Kõigepealt markeeritakse ajatelg. Seejärel paigutatakse ajateljele sündmused ja kommenteeritakse neid.

Ülesanne 7.1. Eesti territoorium eri valitsejate all

Autor: Reelika Laes

EELTÖÖ

Õpetaja on maalriteibiga märkinud põrandale ajajoone. Õpetaja on kirjutanud eri A4 paberitele Eesti territooriumil olnud riigid: Liivi ordu, Saare-Lääne piiskopkond, Tartu piiskopkond, Taani, Rootsi, Poola, Taani, Rootsi, Venemaa. Ülesanne sobib kasutamiseks kordavaks tunniks.

KLASS/VANUSEASTE

Sobib kõigile.

ÜLESANDE KESTUS

10 minutit.

EESMÄRK

Arendada suhtlemisuskust ja kinnistada Eesti territoriaalse kuuluvuse kronoloogiat.

VAJALIKUD VAHENDID

Teip (ajajoone jaoks), valge paber ja värviline marker (valgele paberile riikide kirjutamiseks).

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja laseb õpilastel tõmmata loosi teel riikide nimesid, mis on kirjas valgetel paberilehtedel.
- Õpetaja seletab ülesannet. Õpilased, kes saavad sama riigi nimega paberi, peavad omavahel kokku leppima, kes millise sajandi ajajoonel valib.
- Õpilased peavad seisma ajajoonel õigesti vastavalt sellele, mis järjestuses riikide võim territooriumil vahetus.
- Omavahel vesteldes võivad õpilased panna paika ka valitsemise sajandi või konkreetsed aastaarvud.
- Pärast õpilaste paika asetumist võib õpetaja küsida, mis sündmuse tulemusel asendus ühe riigi võim teisega jne.

LISAVÕIMALUSED

Hiljem oma kohale tagasi minnes võib õpilane välja tuua paar iseloomulikku joont oma perioodist.

Ülesanne 7.2. Tähtsündmusi esiajal

Autor: Evelin Tiiter

EELTÖÖ

On läbitud kõik esiaja teemad.

KLASS

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Korrata esiaja teemasid.

VAJALIKUD VAHENDID

Paberid, markerid, tahvlinäts, seinale kinnitanud eri värvi ajateljed.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õppijad rühmadesse eri värvikaartide järgi. Sama värvi on ka ajatelg klassi seinal.
- Õpilased kirjutavad paberitele esiaja sündmusi ja paigutavad need ajateljele.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Õpilased võivad ülesande lahendamisel kasutada ajalooõpikut, aga ülesande võib lahendada ka peast (raskem variant).

Ülesanne 7.3. Eesti ajalugu muinasajast taasiseseisvunud Eestini

Autor: Aive Peil

EELTÖÖ

Ühise diskussiooni käigus on meelde tuletatud ajaloo periodiseerimise võimalused ja Eesti ajaloo põhiperioodid.

KLASS/VANUSEASTE

IV kooliaste.

ÜLESANDE KESTUS

90 minutit.

EESMÄRK

Anda ülevaade Eesti ajaloost piltide ja sümbolite abil.

VAJALIKUD VAHENDID

Paberid, markerid.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased rühmadesse:

I Muinasaeg aastani 1227

II Keskaeg 1227–1583

III Kolme kuninga periood 1583–1661

IV Rootsi aeg 1661–1700

V Venemaa võimuperiood 1700–1918

VI Eesti Vabariik 1918–1940

VII II maailmasõda Eestis 1940–1944

VIII Nõukogude aeg 1944–1991

XIV Taasiseseisvunud Eesti 1991– tänapäev

- Õpilased tutvuvad Eesti ajaloo õpikute abil (need, mis on koolis olemas) vastava perioodiga, valivad sealt välja viis olulist sündmust, kannavad daatumid ajateljele ja joonistavad juurde sündmust iseloomustava karikatuuri või sümboli.
- Ühe sündmuse kohta tuleb teha pantomiim.
- Rühmad tutvustavad ajatelgi kronoloogilises järjekorras, räägivad sündmusest ja põhjendavad, miks nad just selle sümboli valisid.
- Õpilased esitavad pantomiimi, kaasõpilased arvavad ära, millise ajateljel oleva sündmuse kohta see on.

LISAVÕIMALUSED

Joonistamise asemel võib kasutada ajalehe- ja ajakirjaväljalõikeid või esemeid.

Ülesanne 7.4. Mesopotaamia

Autor: Jana Tiido

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teemad „Mesopotaamia”, „Elu sumeri linnas”, „Mesopotaamia suurriigid”, „Mesopotaamia jumalad ja kangelased”.

ÕPIK

M. Kõiv, M. M. Piir „Vanaaeg. Ajalooõpik 6. klassile. I osa”. Avita 2010, ptk-d 9–12.

KLASS

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Teadmiste omandamine ja kinnistamine, meeskonnatööoskuste arendamine, suhtlemisoskuse arendamine.

VAJALIKUD VAHENDID

- Õpetaja on klassi seinale kinnitanud ajatelje, millele on kantud värvilistel paberitel märksõnad (teemad) „Riigid Mesopotaa-
mias”, „Ühiskond”, „Kultuurisaavutused”, „Nimed”.
- Eraldi lehel A4 suuruses kontuurkaart.
- Õpilastele paberid, vildikad-markerid, tahvlinäts, kodutööks teh-
tud märkmed.
- Ajalooatlas põhikoolile.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja on varem jaotanud õpilased rühmadesse ja andnud kodu-
tööks korrata õpikust-vihikust igal rühmal oma teema.
- Tunnis kirjutab (joonistab või täidab kontuurkaarti) iga rühm
oma teema kohta ühisele lehele märksõnu ja fakte.
- Töö valmides kinnitab rühm oma töölehe ajateljele. Iga rühm
teeb suuliselt lühikese kokkuvõtte.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

See ülesanne töötab klassis, kus on 23–24 õpilast. Väiksema klassi puhul saab teemasid koondada ja vähendada või suurendada õpilaste ettevalmistuse osatähtsust kodus.

Ülesanne 7.5. Prantsuse revolutsiooni versta-postid

Autor: Kadi Mõttus

EELTÖÖ

Õpetaja on ette valmistanud kaardid (15 A5 suuruses kaarti Prantsusmaa trikoloori värvides).

KLASS

8. klass.

ÜLESANDE KESTUS

15 minutit. Ülesanne sobib tunni algusesse, kordamiseks. Ülesannet võib korraldada ka mitmes järjestikus tunnis.

EESMÄRK

Õpilased arendavad suhtlemisioskust. Õpilased kordavad olulisi sündmusi, isikuid ja märksõnu. Kinnistuvad trikoloori värvide järjekord ja Prantsusmaa rahvushümni meloodia.

VAJALIKUD VAHENDID

Lipuvärvides kaardid erinevate tekstide ja piltidega, vahendid, et mängida riigihümni „Marseljees”.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja tutvustab õpilastele tööülesannet.
- Õpilased seisavad pika laua taha (vaja on mitu lauda kokku panna, et pikk kaardirida ära mahuks).
- Laual on kolme värvi (trikoloori sinine, valge ja punane) kaardid, millele on kirjutatud märksõnu revolutsiooniga seotud isikute, sündmuste jms kohta. Õpetaja paneb esimese kaardi õigesse kohta ning ütleb vihjeks, et kaartide paigutamisel peab jälgima trikoloori värve. Õpetaja paneb võimaluse korral taustmuusikana mängima riigihümni „Marseljees”.
- Õpetaja selgitab, et nii Prantsusmaa trikoloor kui ka riigihümn on ametlikult kasutusel alates 14. juulist 1789 (kui vallutati Bastille).
- Õpilased arutavad omavahel, millises järjekorras kaarte paigutada.
- Kui kaardirida on paigas, palub õpetaja õpilastel jutustada, kuidas revolutsioon kulges. Õpetaja palub pöörata kaartidel ühekaupa teise poole, kus on märksõnu, mis aitavad jutustada. Toimub arutelu.
- Vajaduse korral tõstab ja vahetab õpetaja kaarte.

LISAVÕIMALUSED

Kaarte võib olla vähem või rohkem.

Ülesanne 7.6. Rahvuslik ärkamisaeg. Ajatelg sümbolitega

Autor: Liivi Vislapuu

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teema „Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil”.

ÕPIKUD

- L. Vahtre, M. Laar „Eesti ajalugu II gümnaasiumile”. Maurus Kirjastus OÜ, 2013.
- P. Piirimäe, M. Seppel, A. Andresen, A. Pajur „Eesti ajalugu II”. Avita, 2015.

KLASS/VANUSEASTE

Põhikool, gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

Aega 15–20 minutit (kui kasutada koos ülesannetega 1.2 ja 5.2, siis 45–90 minutit / 1–2 koolitundi)

EESMÄRK

Mõista rahvusliku liikumise olemust ja tähtsustada üksikisiku rolli liikumises.

VAJALIKUD VAHENDID

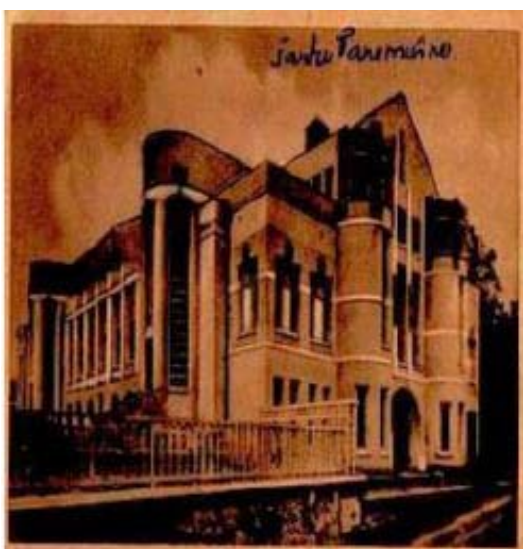
Esemed, mida saab kasutada sümbolitega rahvusliku liikumise võtmes, või pildid, mida on võimalik seostada rahvusliku liikumisega (*valik pilte vt lisa 1*), kleeplint ajajoone markeerimiseks.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab klassi 2–4 rühmaks vastavalt õpilaste arvule. Iga rühm saab oma ajajoone, millele tuleb asetada sümboleid või pilte, mida on võimalik seostada rahvusliku liikumise sündmustega. Sündmused tuleb teljele kanda toimumise järjekorras.
- Rühma esindaja tutvustab oma ajajoont.

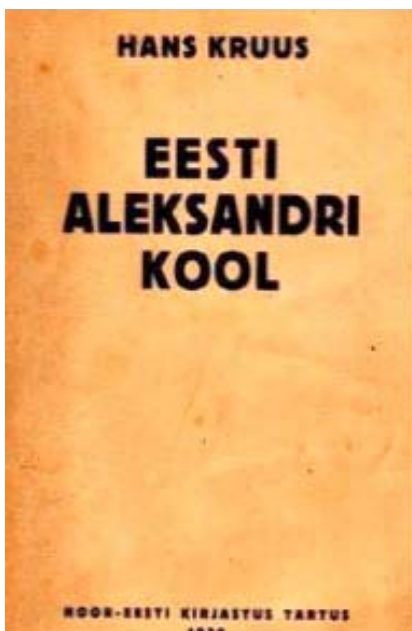
MÄRKUSED ÕPETAJALE

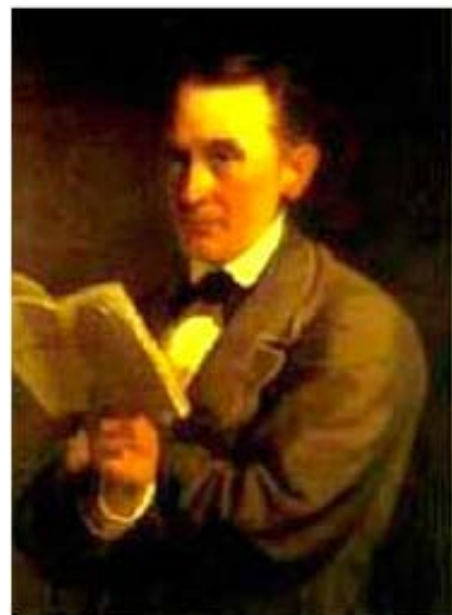
Ülesannet sobib kasutada esimese ülesandena ka koos ülesannetega 1.2 ja 5.2.

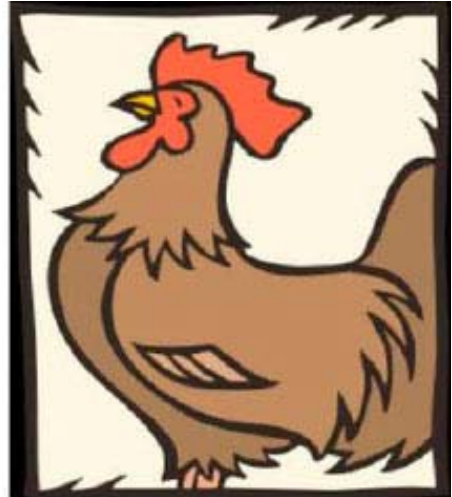

Sakala.

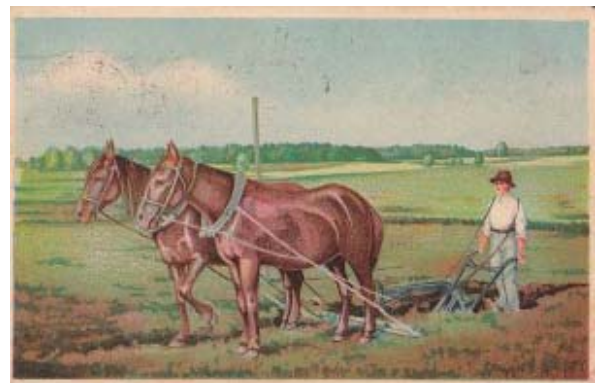

J. V. JANNSEN
MU ISAMAA, MU ÖNN JA RÕÖM
Fr. PACIUS

1. Mu i - sa - ma, mu õnn ja rõõm, kae kae ole a - lad me! Ei
2. Sa a - lad meid ja õnn - u - lund ja e - lee kae - vanaid. Sina
3. Sa o - le Ja - mei val - va - ku - me kae - le i - sa - ma! Ia

1914. évi szeptember 25. napján

Ülesanne 7.7. Maailm kahe maailmasõja vahel

Autor: Kaja Raud

EELTÖÖ

Õppijad on läbinud teema „Maailm kahe maailmasõja vahel”.

ÕPIK

E. Värä, A. Pajur, T. Tannberg „Ajaloõ õpik 9. klassile. Lähiajalugu“, I osa. Avita, 2015, lk 10–84.

KLASS/VANUSEASTE

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Teema „Maailm kahe maailmasõja vahel” kordamine, ajastus orienteerumine.

VAJALIKUD VAHENDID

Õpetaja on klassi seinale kinnitanud ajatelje vahemikuga 1917–1939. Õpilastele jagamiseks 18 sedelit antud perioodi sündmustega (*vt lisa 1*), sedelite seinale kinnitamiseks tahvlinäts.

TÖÖ KÄIK

- Iga õpilane saab õpetajalt ühe sedeli antud perioodi sündmusega, mille alusel moodustavad õpilased rea vastavalt sündmuste toimumise järjekorrale, seejärel peab iga õpilane lühidalt oma sündmust kirjeldama ja lõpuks paigutatakse sedelid klassi seinale olevale ajateljele.

LISAVÕIMALUSED

Sündmuse kirjelduse võib anda ka koduseks tööks, sellisel juhul jaotub ülesanne kahe tunni peale.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Õpilased võivad ülesande lahendamisel kasutada ajalooõpikut, aga ülesande võib lahendada ka peast (raskem variant). Kui klassis on rohkem õpilasi, tuleks nad jagada kahte rühma, sellisel juhul tekib ka võistlusmoment.

Ülesande 7.7 Lisa 1.

COMPIEGNE'I VAHERAHU	WILSONI 14 PUNKTI	VERSAILLES' RAHULEPING
RAHVASTELIIDU MOODUSTAMINE	HITLER SAAB VALITSUSJUHIKS	SUUR ÜLEMAAILMNE MAJANDUSKRIIS
HISPAANIA KODUSÕDA	VENEMAAL TULEVAD VÕIMULE ENAMLASED	NÕUKOGUDE LIIDU MOODUSTAMINE
MUSSOLINI SAAB ITAALIA PEAMINISTRIKS	KODUSÕDA VENEMAAL	EESTI VABARIIGI VÄLJAKUULUTAMINE
VAIKIVA AJASTU ALGUS EESTIS	EESTI VABADUSSÕDA	SAKSAMAA TAASRELVASTUMINE
WEIMARI VABARIIGI MOODUSTAMINE	PROSPERITY AJASTU	NEW DEAL

Ülesanne 7.8. Ajalootelg sümbolitega. Eesti II maailmasõjas

Autor: Christi Lõhmus-Erg

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Eesti II maailmasõjas”.

ÕPIK

E. Värä „Lähiajalugu. Ajalooõpik 9. klassile”. Avita, 2015.

KLASS

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada õpilaste teadmisi II maailmasõja põhjustatud sündmuste kohta Eestis.

VAJALIKUD VAHENDID

Erinevad esemed (näiteks mänguasjad).

TÖÖ KÄIK

- Sündmuste markeerimiseks ajateljel kasutatakse esemeid.
- Õpetajal on tundi kaasa võetud erinevaid esemeid (näiteks mänguasjad).
- Neid esemeid hakkavad õpilased asetama ajateljele, iga ese sümboliseerib kindlat sündmust.

8. Harjutus „Väitlus”

FOOKUS

Nähtuste uurimine poolt- ja vastuargumentide leidmise kaudu. Väideldakse teemadel, mis õppijaid kõnetavad ning millele on võimalik leida nii poolt- kui ka vastuargumente.

VAJALIKUD VAHENDID

Ruum, kus väitlejad (väitlejate grupid) saavad seista vastamisi.

HARJUTUSE STRUKTUUR

Harjutusel on tavaliselt järgmised osad:

- meeskondadesse jagunemine;
- poolt- ja vastuargumentide loomine (enamasti loob kõigepealt üks grupp pooltargumente ja teine grupp vastuargumente);
- poolt- ja vastuargumentide esitamine. Tavaliselt valib grupp eestkõneleja/eestkõnelejad, kes väiteid grupi nimel esitavad. Mõistlik on väidete esitamisel järgida kindlat struktuuri, näiteks:
 - Esitatakse 1–2 pooltargumenti.
 - Vastaspoolel on võimalus esitada küsimusi.
 - Esitatakse 1–2 vastuargumenti.
 - Vastaspoolel on võimalus esitada küsimusi.
 - Jne.
 - Pooled valivad argumendi või argumendid, mis neile kõige rohkem meeldisid.
 - Õppijad ütlevad, kas nad on tegelikult nähtuse poolt või vastu.

Ülesanne 8.1. Paavst ja keiser

Autor: Aive Kaldra

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Paavst ja keiser” ning teavad keisri ja paavsti konflikti olemust ja põhjusi.

ÕPIK

„Keskaeg. I osa”. Avita, 2011, ptk 28.

Õppijad on läbi teinud soojendusharjutuse „Kohtade vahetus” (vt ülesanne 2.2) või rollimängu „Kohtumine ajakirjanikega” (vt ülesanne 10.9).

KLASS

7. klass.

ÜLESANDE KESTUS

30–40 minutit.

EESMÄRK

Korrata teemat, harjutada teadmisi praktikas kasutama ja arendada eneseväljendusoskust.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased rühmadesse. Rühmasid võiks olla paarisarv, et igale rühmale jaguks oponentrühm.
- Iga rühmapaar mõtleb välja kaks argumenti vastavalt kas paavsti või keisri ülimuslikkuse tõestamiseks, kasutades 7. klassi õpiku ptk 28 materjali ja omandatud teadmisi.
- Õpilased valivad rühmas eestkõnelejad, kes esitavad rühma argumentid oponentrühmale. Argumente esitatakse vaheldumisi, iga argumenti järel on oponentrühma esindajal õigus vastase argumenti kritiseerida. Ülejäänud rühm võib oma esinejat aidata.
- Pärast mõlemapoolsete argumentide esitamist vahetavad rühmad poolt ja peavad välja mõtlema vähemalt ühe argumenti vastaspoole seisukohtade kaitseks. Need, kes varem kaitsesid keisri seisukohti, esitavad oma argumenti paavsti veendumuste kaitseks ja vastupidi.
- Ka need argumentid esitatakse vastastikku rühmadele ja oponentrühm võib neile omalt poolt vastata.
- Harjutuse lõpetamiseks otsustavad mõlemad rühmad, millised nii paavsti kui ka keisri kasuks esitatud argumentid olid nende arvates parimad, ja põhjendavad oma arvamust.

LISAVÕIMALUSED

Selles harjutuses võib paavsti ja keisri ka isikustada, pannes vastamisi Gregorius VII ja Heinrich IV, mis annab mängule omajagu draamatikat juurde.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Kui klass on suur ja tegemist on mitme väitlusega, oleks hea panna need toimuma ühel ajal, et kõik rühmad saaksid korraga osaleda. Selleks võib kasutada näiteks abiõpetaja või gümnasistide abi.

Ülesanne 8.2. Jeanne d’Arcki kiri Inglise kuningale

Autor: Aive Kaldra

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud saja-aastase sõja teema.

ÕPIK

„Keskaeg. I osa”. Avita, 2011.

KLASS/VANUSEASTE

7. klass, gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arendada õpilaste eneseväljendusoskust, anda võimalus tõlgendada ajaloosündmusi eri vaatenurkade alt.

VAJALIKUD VAHENDID

Jeanne d’Arcki kiri Inglise kuningale, märkmepaberid.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja palub õpilastel tutvuda Jeanne d’Arcki kirjaga Inglise kuningale.
- Pärast kirja lugemist valitakse õpilaste seast Inglise kuningas, kes peab väitlust kuulates langetama otsuse selle kohta, kuidas edasi toimida.
- Seejärel jagab õpetaja klassi kaheks rühmaks: inglise ülikud, kelle kohus on kuningale nõu anda ja kes on rünnaku jätkamise poolt, ning need ülikud, kes on pigem nõus sellega, et kuningas saadud hoiatust kuulda võtaks.
- Kõik rühma liikmed esitavad kirjalikult vähemalt kaks argumenti, miks kuningas peaks just nende rühma arvamust kuulda võtma: ühe rühma liikmed rünnaku jätkamise poolt, teise rühma liikmed selle vastu. Argumendid kirjutatakse eraldi märkmepaberitele.
- Seejärel valivad rühmad välja ja valmistavad ette kolm ühist argumenti, mille kasutamisega väitluses kõik rühma liikmed nõustuvad.
- Siis valivad rühmad endale eestkõnelejad, kes esitavad vastaspoolele vaheldumisi ühekaupa oma argumendid. Vastaspool võib pärast iga argumendi esitamist omalt poolt küsimusi ja vastuargumente esitada, millele teine pool ühiselt vastab. Oma küsimusi võib esitada ka kuningat kehastav õpilane.
- Pärast argumentide esitamist valib kumbki pool vastase parima argumendi ja põhjendab oma valikut.
- Kuningas langetab kuuldu põhjal otsuse, kas Inglise armee ründab Orleansi või mitte.
- Järgneb arutelu, mis juhtus inglasega edasi. Siin võib juhtuda, et peale jääb alternatiivajaloo tasandile kuuluv variant, kus inglased Orleansi ei ründa, taganevad ja näitavad oma jõudu kusagil mujal. Õpetaja juhhib arutelu vastavalt tekkinud olukorrale.

LISAVÕIMALUSED

Suure klassi puhul võib valida ka kaks kuningat, Inglise ja Prantsuse oma, ning panna ka prantsuse aadlikud väitlema selle üle, kuidas inglased Jeanne'i ultimaatumiga vastu võtavad: üks rühm usub Jeanne'i tegevusse, teine mitte. Need rühmad võib määrata ka loosiga.

Sel juhul tuleb Prantsuse kuningal otsustada, mida ta teeb koos oma armeega, kas taandub ja põgeneb või valmistub vastupanuks viimase meheni. Sel puhul tuleb rühmade ettevalmistusaega rangemalt piirata ja ajakavast kinni pidada, kuid ülesande ajaline kestus venib igal juhul pikemaks. Ka Jeanne'i kiri Inglise kuningale võib aja säästmiseks olla õpilastele tutvumiseks antud juba kodutööna.

Ülesande 8.2 Lisa 1. Jeanne d'Archi kiri Inglise kuningale*

Jeesus, Maria

Inglismaa kuningas, tehke õigust Taevasele Kuningale. Andke Neitsile, kelle on siia läkitanud Jumal, kõigi nende heade linnade võtmed, mida te olete vallutanud. Selle Neitsi on saatnud Jumal kuninglikku verd tagasi nõudma. Ta on täiesti valmis rahu tegema, kui te anate talle õiguse, jättes maha Prantsusmaa ja makstes selle eest, mis te olete teinud. Ja teie kõik, vibukütid, sõjamehed, ülikud ja kõik, kes te olete Orleansi linna all, minge kõik tagasi oma maale, Jumala nimel. Ja kui te nii ei tee, oodake uudiseid Neitsilt, kes tuleb teid kohe varsti vaatama, teie suureks õnnetuseks.

Mina olen väepealik ja ükskõik kus ma Prantsusmaal teie inimesi kohtan, sunnin ma nad lahkuma, tahavad nad siis seda või mitte. Ja kui nad ei kuuletu, siis lasen nad kõik tappa. Ja kui nad võtavad mind kuulda, siis ma halastan nende peale. Ja ärge arvake teisiti, sest Jumalalt, Taevaselt Kuningalt, Püha Maarja Pojalt ei ole teil saada Prantsuse kuningriiki, vaid selle saab kuningas Charles, tõeline pärija.

Dikteeritud 1429. aasta 22. märtsil

* „Keskaeg. I osa”. Avita, 2011, allikas 7 lk 143

Ülesanne 8.3. Kas indiviidi emantsipatsioon (vabanemine kogukonna köidikutest) on positiivne või negatiivne nähtus?

Autor: Kaja Raud

EELTÖÖ

Õpilased on kodus läbi lugenud peatüki 1.2 „Õigused”.

ÕPIK

L. Vahtre, M. Nutt „Lähiajalugu III”. Maurus, 2014.

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arutleda alates renessansiajast toimunud indiviidi iseseisvumise positiivsete ja negatiivsete ilmingute üle

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased rühmadesse ja loositakse pooled.
- Rühmadel on aega 10–15 minutit, et leida ja esitada argumente.
- Seejärel on võimalik üksteisele küsimusi esitada.
- Väitluse lõpus valitakse vastaspoole parim argument.
- Lõpetuseks juhib õpetaja ühist arutelu teema üle.
- Õpetaja võib vajaduse korral suunata õpilasi tooma näiteid igapäevaelust (perekond, kool, tänapäevased kogukonnad, erinevad kultuurid).

Ülesanne 8.4. Kas pooldate Eesti presidendi otsevalimist või valimist parlamendis?

Autor: Mait Kuusik

EELTÖÖ

Õpilased loevad läbi Eesti Vabariigi põhiseadusest V ptk p 79.

KLASS/VANUSEASTE

Ühiskonnaõpetus 9. ja 12. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Tutvustada Eesti presidendi valimiskorda ja suunata õpilasi selle üle arutlema.

VAJALIKUD VAHENDID

Paberid, markerid rühmatööks.

TÖÖ KÄIK

- Tunni alguses on õpetaja sissejuhatav loeng presidendivalimiste praegu kehtivast korrast.
- Õpetaja jagab õpilased kahte rühma ning annab esimesele rühmale ülesandeks luua ja esitada Eesti presidendi otsevalimist pooldavaid ning teisele rühmale presidendi otsevalimise vastaseid argumente.
- Seejärel vahetavad rühmad pooli: esimene rühm pooldab presidendi valimist parlamendis, teine rühm pooldab presidendi otsevalimist.
- Kokkuvõtteks palub õpetaja õpilastel valida pool, millist presidendi valimiskorda nad ise tegelikult eelistavad.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Suuremas klassis võib õpilased jagada enamatesse rühmadesse ja anda ülesandeks väidelda presidendi praeguste ülesannete poolt või vastu ning presidendi abikaasa rolli üle.

LISAVÕIMALUSED

Väitlus annab võimaluse arutleda presidendi institutsiooni üle laiemalt.

Ülesanne 8.5. Mitmekultuuriline ühiskond

Autor: Christi Lõhmus-Erg

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid” ning mõistavad kultuuride erinevusi ja oskavad arvestada kultuurierinevustega teiste kultuuride esindajatega suheldes.

KLASS

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada õpilaste teadmisi mitmekultuurilisest ühiskonnast.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased kahte rühma.
- Üks rühm mõtleb välja kaks argumenti mitmekultuurilise ühiskonna poolt ja teine rühm mitmekultuurilise ühiskonna vastu.
- Õpilased valivad rühmas eestkõnelejad, kes esitavad argumentid oponentrühmale. Argumente esitatakse vaheldumisi, iga argumenti järel on oponentrühma esindajal õigus vastase argumenti kritiseerida. Ülejäänud rühm võib oma esinejat aidata.
- Pärast mõlemapoolsete argumentide esitamist vahetavad rühmad poolt ja peavad välja mõtlema vähemalt ühe argumenti vastaspoole seisukohtade kaitseks. Need, kes varem olid mitmekultuurilise ühiskonna poolt, on nüüd vastu.
- Ka need argumentid esitatakse vastastikku rühmadele ja oponentrühm võib neile omalt poolt vastata.
- Harjutuse lõpetamiseks otsustavad mõlemad rühmad, millised nii multikultuurse ühiskonna kasuks kui ka kahjuks esitatud argumentid olid nende arvates parimad, ja põhjendavad oma arvamust.

Ülesanne 8.6. Kiire kättemaks või kohtulik uurimine?

Autor: Arno Kaseniit

EELTÖÖ

Eelmises tunnis koostatakse mõistekaardid:

a) sõjalised konfliktid ja/või

b) terrorism.

Õpetaja leiab meediast artiklid, milles on uudis või arutlus Pariisis toimunud terroriaktide kohta, näiteks „Detaile Pariisi terroriakti järgse olukorra kohta” (Eesti Ekspress) <http://ekspress.delfi.ee/lisalood/detaile-pariisi-terroriakti-jargse-olukorra-kohta?id=72955573> või

„Rahvusvaheline üldsus mõistis terroriaktid Pariisis kõige karmimalt hukka” (err.ee) <http://uudised.err.ee/v/valismaa/95ce92fa-ea4e-4a93-a584-78ed43ecd145/rahvusvaheline-uldsus-moistis-terroriaktid-pariisis-koige-karmimalt-hukka>

KLASS

12. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arendada õpilaste kriitilist mõtlemist sündmustele reageerimisel ning õigusliku valiku ja otsuse tegemisel.

VAJALIKUD VAHENDID

Kirjutusvahendid, paber, lauad, toolid.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja palub õpilastel lugeda neljaks. Seejärel jaotab klassi nelja rühma. Juhul kui on õpilasi rohkem kui 16, siis võib moodustada ka kohtunikerühma.

Ülesanne rühmadele

I valik. Kas Prantsusmaa peaks alustama kohe pärast ISIS-e korraldatud terrorirünnakuid sõjalist hävitustööd ISIS-e paiknemispiirkondades?

II valik. Kas Prantsusmaa peaks läbi viima politsei ja rahvusvahelise kriminaalkohtu uurimise ja kohtumõistmise kurjategijate üle?

A-rühm leiab väiteid I valikuvariandi poolt.

B-rühm leiab väiteid I valikuvariandi vastu.

C-rühm leiab väiteid II valikuvariandi poolt.

D-rühm leiab väiteid II valikuvariandi vastu.

- Rühmade esindajad esitavad oma väited järgmiselt.
 - a) *Esimene esineja esitab peaargumendid (2–4 argumenti). Aega on 2 minutit.*
 - b) *Teine esineja toob välja vastuargumendid vastasrühma peaargumentidele ja kordab oma peaargumenti teises sõnastuses. Aega on 1,5 minutit.*
 - c) *Kolmas esineja vastab teise esineja vastuväidetele ja toob välja enda rühma kokkuvõtva otsustuse. Aega on 2 minutit.*
- Õpetaja palub igal rühmal leida vastasrühma tugevaima või olulisima argumenti.
- Kohtunikegrupp teeb kokkuvõtte.

LISAVÕIMALUSED

Õpetaja palub pärast väitlust õpilastel valida grupp, kelle otsustuse poolt ta tegelikult isiklikult on, ja ka oma isiklik arvamus välja öelda.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Õpetaja võib määrata õpilaste seast erapooletud kohtunikud.

Ülesanne 8.7. Vabaabieliu versus registreeritud abielu

Autor: Evelin Tiiter

EELTÖÖ	–
KLASS/VANUSEASTE	Perekonnaõpetus 12. klassis.
ÜLESANDE KESTUS	45 minutit.
EESMÄRK	Välja selgitada, millised on kooselu eri vormidega seotud müüdid ja mis võiksid olla põhjused, miks eelistatakse registreeritud abielule vabaabieliu.
VAJALIKUD VAHENDID	Paberid ja markerid rühmatööks.

TÖÖ KÄIK

- Tunni alguses viib õpetaja läbi sissejuhatava vestluse abielu ja vabaabieliu teemal, kus ta võiks välja tuua ka mitme aasta statistikat, mis näitab, et oluliselt on suurenenud vabaabieliu elavate ning kahanenud seadusliku abikaasaga kooselavate inimeste hulk.

Näide 1. Lõik Merike Tederi artiklist „Vabaabieliu populaarsus kasvab” (Postimees, 24. aprill 2013 <http://www.postimees.ee/1212806/vabaabieliu-populaarsus-kasvab> [31.01.216]).

Rahvaloenduse andmetel on võrreldes eelmise loendusega oluliselt suurenenud vabaabieliu elavate ning kahanenud seadusliku abikaasaga koos elavate inimeste osatähtsus rahvastikus, teatas statistikaamet. 2011. aastal elas 15-aastasest ja vanemast elanikkonnast 34,5 protsenti koos seadusliku abikaasaga ja 15,6 protsenti oli vabaabieliu. Võrreldes 2000. aastal toimunud rahvaloendusega vähenes seadusliku abikaasaga koos elavate inimeste osatähtsus 5,4 protsendipunkti ning vabaabieliu olijate osatähtsus suurenes 4,7 protsendipunkti.

Näide 2. Lõik Viktor Turkini artiklist „Mis saab pärast vabaabieliu lõppu?” (Päevaleht, 10. mai 2011 <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mis-saab-parast-vabaabieliu-loppu?id=51296829>)

Eestis sünnib rohkem lapsi vabaabieliust kui registreeritud abielust: 2009. aastal sündinud lastest 6435 vanemad olid registreeritud kooselus, 7717 vanemad aga vabaabieliu, näitavad statistikaameti andmed.

- Õpetaja jagab õppijad kahte rühma. Esimene rühm on vabaabieliu poolt. Teine rühm on registreeritud abielu poolt.
- Õppijad leiavad rühmades argumente oma seisukoha kaitseks.
- Rühmad esitavad kordamööda oma argumentid.
- Lõpus toimub arutelu, kus õppijad saavad öelda, kumma kooselu vormi poolt on nad tegelikult.

9. Harjutus „Äärmused”

FOOKUS

Harjutus võimaldab grupiliikmetel uurida sotsiaalseid vm nähtusi vastandite kaudu.

VAJALIKUD VAHENDID

Võimaluse korral rekvisiidid (nt peakatted, sallid), mis aitavad ümber kehastuda.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Harjutuseks sobivad teemad, mille puhul on võimalik uurida mingi nähtuse vastandeid (hea president / halb president, aktiivne kodanik / passiivne kodanik vm).
- Grupiliikmed näitavad nähtuse mõlemat vastaspoolt: nii äärmuslikult positiivset kui ka äärmuslikult negatiivset.

Ülesanne 9.1. Komöödia ja tragöödia: koolielu kui etendus

Autor: Kadi Möttus

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teema „Vana-Kreeka teater”.

KLASS/VANUSEASTE

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

20 minutit.

EESMÄRK

Õpilased mõistavad, mille poolest erinevad komöödia ja tragöödia, oskavad koolieluga seotud situatsioone lavastada komöödia või tragöödiaga.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased jutustavad rühmas koolieluga seotud lugusid (mis seostuvad komöödiaga).
- Õpilased valivad, milline lugu neid enim kõnetas, ja lavastavad selle rühmaga.
- Sama (lugude jutustamine rühmas ja ühe loo lavastamine) toimub ka lugude puhul, mis seostuvad tragöödiaga.
- Lavastamisel lähtutakse Vana-Kreeka teatri põhimõtetest. Iga õpilane valmistab endale sobiva maski.
- Õpetaja peab rõhutama, milliseid nüansse peab komöödia ja tragöödia lavastamisel silmas pidama.
- Pealtvaataja rollis olnud klassikaaslased annavad tagasisidet, mis vastas lavastuses Vana-Kreeka teatri traditsioonidele.
- Tehakse ühine kokkuvõte Vana-Kreeka teatri iseloomulikest joontest.

LISAVÕIMALUSED

Ülesande puhul on soovitatav kasutada õppeainete lõimingut: kunstiõpetuse tunnis valmivad maskid, muusikatunnis valitakse etenduse tarvis sobiv taustmuusika.

Ülesanne 9.2. Mitmekultuuriline ühiskond

Autor: Christi Lõhmus-Erg

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teema „Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid” ning mõistavad kultuuride erinevusi ja oskavad suhelda teiste kultuuride esindajatega.

ÕPIK

Järv, T., Raudla, H., Tereping, A.-R. „Inimene ja ühiskond. Õpik 9. klassile”. Tallinn: Avita, 2014.

KLASS

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Harjutus on soojenduseks järgmises tunnis toimuvale väitlusele.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja moodustab õpilastest rühmad.
- Pooled rühmad saavad ülesandeks kirjutada A3 paberile multikultuurse ühiskonna positiivsed tunnused ja pooled rühmad saavad ülesandeks kirjutada A3 paberile multikultuurse ühiskonna negatiivsed tunnused.
- Seejärel esitleb iga rühm oma tööd.
- Rühmad saavad võimaluse üksteise pabereid täiendada – alati on hea, kui õpilased saavad kaaluda nii plusse kui ka miinuseid.

Ülesanne 9.3. Aktiivne versus passiivne kodanik

Autor: Aive Peil

EELTÖÖ

Õpilased on tutvunud kodanikuühiskonna põhimõistetega.

KLASS/VANUSEASTE

II ja III kooliaste.

ÜLESANDE KESTUS

Kuni 30 minutit.

EESMÄRK

Kujundada õpilastes arusaama aktiivsest kodanikust.

VAJALIKUD VAHENDID

–

TÖÖ KÄIK

1. Õpetaja jagab õpilased 4–6-liikmelistesse rühmadesse.
2. Õpilased tutvuvad hea kodaniku tunnustega (vt lisa 1).
3. Õpilased valivad välja vähemalt kolm tunnust, mille põhjal loovad lühikese sketši aktiivsest ja passiivsest kodanikust ning esitavad selle klassile.
4. Pärast igat etteastet küsib õpetaja „Mida te nägite?” ning publik (klass) kommenteerib, kuidas nad sketši mõistsid. Esitajad selgitavad, kas kirjeldatu oli see, mida nad näidata tahtsid, või oli seal veel midagi, mida publik ei märganud.

LISAVÕIMALUSED

Ülesande lõpetuseks võivad õpilased end järgmiste väidete põhjal paigutada arvamusteljele, kus telje ühes otsas on 100% (teen seda alati) ja teises otsas 0% (ma ei tee seda mitte kunagi).

Väited:

1. Märkan, kui minu klassikaaslasel on mure.
2. Aitan tänaval võõrast hädasolevat inimest.
3. Lähen valima, kui mul see võimalus on.
4. Tunnen muret oma kodukohas toimuva pärast.
5. Tunnen muret maailmas toimuva pärast.
6. Austan inimesi, kes on teistest erinevad.
7. Aitan koolis korraldada üritusi.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Sketšide lavastamisel võib kasutada abivahendeid ja muusikat. Sketši pikkus peaks olema vähemalt 2 minutit.

Ülesande 9.3. Lisa 1

Hea kodanik:*

- *tunnetab oma kohta maailmas ja teiste inimeste seas ning mõistab, et elusolendid on asjadest tähtsamad;*
- *aitab lähedasi ja võõraid ning toetab nõrgemaid;*
- *astub välja ebaõigluse ja vägivalda vastu;*
- *teeb tööd ja õpib kogu elu;*
- *austab oma riiki ja selle tähtpäevi, tunneb põhiseadust ja õigussüsteemi ning täidab seadust ka väikestes asjades;*
- *tunneb huvi ühiskonnas toimuva vastu, on poliitiliselt teadlik, ilmutab kodanikuaktiivsust ega pea end tähtsusetuks inimeseks;*
- *austab inimväärikust, võrdõiguslikkust ja teiste õigust olla erinev;*
- *hoiab loodust, mõtleb ka teistele elusolenditele ja järeltulevatele põlvedele;*
- *tunneb ajalugu ning austab oma ja teiste rahvaste kultuuri;*
- *on aus, lahke, sõbralik ja peab lugu heast naljast.*

Neid põhimõtteid järgides saab hea kodanik olla igäüks, hoolimata kodakondsusest.

* Hea Kodanik. <http://www.ngo.ee/hk-pohimotted>. Otsing 10.02.2016

10. Psühhodraamatehnika „Rollimäng, rollivahetus”

FOOKUS

Rollivahetus võimaldab grupiliikmetel kogeda maailma ja iseennast läbi teise inimese silmade. Rollivahetuse mõte on näha enda jaoks olulisi isikuid, probleeme ja küsimusi läbi teiste inimeste vaatenurga.

Rollivahetus on psühhodraamas üks põhilisi tehnikaid ning selle abil saab:

- informatsiooni oma arusaamade, tunnete, mõtete kohta. Rollis olemine näitab, kuidas me teist isikut või nähtust tajume;
- vähendada psühholoogilist kaitset;
- mõista teise rolli ja seisukohti;
- suurendada eneseteadlikkust ja eneseusaldust;
- suurendada spontaansust;
- arendada rollirepertuaari, luua uusi rolle;
- muuta arusaamu ja hoiakuid ning suhtumisi;
- mõista, et mina pole tema ning minu sisemaailm on teistsugune;
- õppida suhtlema ja mõjutama;
- suurendada taiplikkust ja lootusrikkust;
- arendada empaatiat ja suuremat vastaspoole mõistmist.

Rollivahetust saab teha näiteks:

- reaalselt eksisteerivate isikutega (nt lähedastega, mõne kuulsa isikuga);
- juba lahkunud isikutega (nt oma lahkunud sugulastega, lahkunud ajalooliste tegelastega);
- väljamõeldud tegelastega (nt tegelased kirjandusest, muinasjuttudest, müütidest);
- isikustatud nähtustega (nt oma emotsioonidega (rõõm, viha), abstraktsete kontseptsioonidega (nt sõda kui selline, ajaloo- perioodid, minu tulevik));
- esemete ja kohtadega (nt mõni oluline mälestusese, paik);
- iseendaga.

VAJALIKUD VAHENDID

Võimaluse korral rekvisiidid (nt peakatted, sallid), mis aitavad ümber kehastuda. Kui rolli vahetatakse iseendaga, siis on vaja kaht tooli, millel vaheldumisi istuda.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Rollivahetuse puhul võib eristada kolme etappi:
 - a) rolli võtmine, rolli sisse elamine (abistavaks vahendiks võivad olla rekvisiidid ja kostüümid);
 - b) rollis olemine;
 - c) rolli mahapanemine ja enda rolli tagasitulek.
- NB! Rollivahetus ei ole sama, mis näitlemine. Rollivahetusega harjutuste puhul ei ole esmatahtsad näitlejameisterlikkus, teksti esitamise selgus, ilmekus, faktiline täpsus jm.

Rollivahetuse mõju ilmneb ka ainuüksi rolli võtmises.

Ülesanne 10.1. Minu päev kiviajal

Autor: Reelika Laes

EELTÖÖ

Ülesannet sobib kasutada kordavas tunnis, kui kiviaja perioodiseering ja elu kiviajal on tuttav.

KLASS/ VANUSEASTE

Sobib kõigile.

ÜLESANDE KESTUS

Oleneb klassi suurusest. Väiksema klassi puhul on võimalus, et kõik õpilased räägivad (või ka näitavad oma tegevusi) kõigile oma päevast kiviajal. Suuremates klassides saab õpilased jagada kolmestesse gruppidesse, kus nad esitavad kordamööda üksteisele oma päeva kirjelduse. Koos mõtlemisajaga ja märksõnade üleskirjutamisega 15 minutit.

EESMÄRK

Suurendada empaatiavõimet, kinnistada teadmisi kiviajast.

VAJALIKUD VAHENDID

Märkmepaber, pliiats.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased kolmestesse gruppidesse (selleks võib kasutada eri meetodeid).
- Järgmisena saab iga õpilane märkmepaberi, kuhu peab kirjutama neli kiviajaga seonduvat sõna või fakti.
- Õpetaja korjab märkmepaberid kokku ja jagab need uuesti laiali selliselt, et kirjutaja ei saaks oma märkmeid (annab nt kolme-kaupa järgmisesse gruppi).
- Seejärel tuleb kirjeldada oma päeva kiviajal. Kindlasti peab kasutama märkmepaberil saadud kiviajaga seotud sõnu (võib ka pantomiimina esitada teistele arvamiseks ühe oma sõna).
- Pärast pisikest mõtlemisaega jutustavad õpilased oma gruppides teemal „Minu päev kiviajal”. Igal õpilasel on rääkimiseks aega kaks minutit.
- Õpetaja jälgib aega ja annab teatepulga järgmisele üle.

LISAVÕIMALUSED

Pärast loo kuulamist saab tahvlile kirjutada sõnad, mis olid ühes grupis kõigil kolmel sarnased. Hiljem võib arutleda kogu klassiga, miks ühtesid mõisteid oli rohkem ja teisi vähem.

Ülesanne 10.2. Kiviaja, pronksiaja ja rauaaja inimene

Autor: Reelika Laes

EELTÖÖ

Klass on läbinud kiviaja, pronksiaja ja rauaaja teemad.

KLASS/VANUSEASTE

Sobib kõigile.

ÜLESANDE KESTUS

Umbes 30 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada õpitud teemad, näha inimeste arengu seost võimaluste arenguga.

VAJALIKUD VAHENDID

Kirjutusvahendid, paberid, plakatipaberid.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased kolmestesse rühmadesse.
- Õpetaja selgitab rühmadele, et ajaaugus kohtuvad kiviaja, pronksiaja ja rauaaja inimene.
- Rühmas otsustavad õpilased, kes mis ajastut esindab.
- Õpetaja jagab paberi ja kirjutusvahendid igale õpilasele, et nad saaksid joonistada midagi, mis sümboliseerib nende ajastut. Õpilased mõtlevad endale tegelaskuju (sh vanuse, soo). Selleks on aega umbes 2 minutit
- Järgmisena annab õpetaja teema, millest hakkavad kivi-, pronksiaja rauaaja inimesed rääkima (näiteks toidu hankimine, kasvamine). Selleks on aega 6 minutit.
- Kui eelmine teema on räägitud, siis vahetavad õpilased sümbolitega paberilehed ja saavad sellega endale uue ajastu, mida esindavad.
- Õpetaja annab rääkimiseks uue teema (näiteks tööriistade valmistamine). Selleks on aega 6 minutit.
- Õpilased vahetavad viimast korda sümbolitega pilte, et igaüks saaks olla eri ajastu esindaja.
- Õpetaja annab kolmanda teema (näiteks eluase). Selleks on aega 6 minutit.
- Kokkuvõtteks kirjutab iga grupp plakatile iga ajastu iseloomulikud jooned ja paneb plakati seinale. Selleks on aega 6 minutit.
- Õpilased tutvuvad teiste gruppide plakatitega.

LISAVÕIMALUSED

Kiviaja inimese puhul võib õpilane valida, kas räägib Kunda kultuuri, kammkeraamika või venekirveste kultuuri esindaja seisukohast. Õpetaja võib arutamiseks anda veel teemasid: matmis- kombed, pereelu, riietumine, läbisaamine, kauplemine naabritega vm. Suure klassi puhul võib iga õpilane kirjutada kokkuvõtvalt vihikusse, mis fakte ta tunnis teada sai (või öelda seda pinginaabritele). Väiksemate klasside puhul võib kokkuvõtva ülesande ka suuliselt teha.

Ülesanne 10.3. Vana-Egiptuse riik ja ühiskond

Autor: Mait Kuusik

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud läbitud teema „Vana-Egiptuse riik ja ühiskond” ning materjalid internetist.

ÕPIK

M. Kõiv, M. M. Piir „Vanaaeg”. Avita, 2010, ptk-d 14 ja 17.

KLASS

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arendada suhtlemisoskust, empaatiavõimet ja suulist väljendusoskust, näitlikustada ajalugu.

VAJALIKUD VAHENDID

Rekvisiidid, näiteks vaarao kroon, valitsuskepp.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilastele eelmises tunnis rollid: vaarao (neid võib olla mitu, näiteks Tutanhamon, Ramses II), asevalitseja, sõjapealik, preester, kirjutaja, talupoeg, käsitöoline, ori.
- Õpilane koostab kodutööna rolli kohta eluloo ja soetab vajaduse korral rekvisiidi või kostüümi.
- Tuleb vastata järgmistele küsimustele.
 - *Mis on sinu nimi?*
 - *Kui vana sa oled?*
 - *Kus sa oled sündinud?*
 - *Kuidas sa said selle ameti?*
 - *Milliseid ülesandeid sa Vana-Egiptuses täidad?*
- Tunnis jaotatakse ülejäänud õpilased küsijateks ja vaatlejateks. Küsijate ülesanne on esitada igale rollitäitjale asjakohaseid küsimusi tema elu või ülesannete kohta. Küsija võib esineda ka mõnes rollis, näiteks sõjaväepealik, asevalitseja. Vaatlejate ülesanne on teha märkmeid iga rollisoorituse kohta.
- Tunni lõpus teeb õpetaja kokkuvõtte soorituste kohta ja kaasab selleks õpilasi.

LISAVÕIMALUSED

Rollimäng annab võimaluse ka teisi Vana-Egiptusega seonduvaid teemasid käsitleda, näiteks Vana-Egiptuse jumalad.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Osatäitjad peavad olema aktiivsed, julged, valmis lisatöök, tutvuma internetis leiduvate materjalidega.

Ülesanne 10.4. Foiniikia meresõitjad-kaupmehed (14.–11. sajandist eKr) kauplevad tänapäevase sotsiaalmeedia abil

Autor: Sigrid Saarep

EELTÖÖ

Elmises tunnis on läbitud teema „Foiniikia linnriigid ning meresõitjad” ja räägitud kaubavahetusest Vahemere maades.

ÕPIK

M. Kõiv, M. M. Piir „Vanaaeg I osa”. Avita, 2010.

KLASS/VANUSEASTE

6. väikeklass (2–4 õpilast), õpilased töötavad paaris, vajalik, et õpilased õpivad võõrkeelena inglise keelt.

ÜLESANDE KESTUS

Ettevalmistav töö tunni alguses internetis 15–20 minutit + 10 minutit töö kirjavahetusega + 5 minutit kirjavahetuse ettelugemine + 5–10 minutit arutelu ja tagasiside, kokku kuni 45 minutit.

EESMÄRK

Aidata kinnistada mõisteid *kaup*, *kaupmees*, *kaubateed*, *majandus*, *majandamine*, *ettevõtlikkus* ja *ettevõtja*. Aidata õpilasel mõista kaubavahetuse tähtsust riikide majanduse arengus. Arendada õpilaste suhtlemisoskust.

VAJALIKUD VAHENDID

Internetiühendusega arvuti, võimaluse korral ka projektor ja ekraan.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased saavad tunni alguses ülesande tutvuda Wikipedia abil 14. sajandil eKr uppunud nn Uluburuni laeva ja selle rikkaliku kaubalastiga. Vaadatakse fotosid. Õpilased kirjutavad õpetaja ja/või Google translate'i abil üles tähtsamad laeval asunud kaubad, 6–12 nimetust, näiteks vasekangid, tinakangid, sinine ja lilla klaas, eebenipuu, elevandiluu, jõehobuse võhad ja hambad, kilpkonnaluu, merikarbid, õlilambid ja savinõud Küprosel, pronksist ja vasest nõud, kvartskivi, kuld ja hõbeehted, kalliskivid, erinevad relvad, nagu nooleotsad, kirved, nuiad, ning oliivid, mandlid, pähklid, koriander.
- Seejärel kehastutakse vanaaja Foiniikia kaupmeesteks, kes on saanud enda valdusse tänapäeva kommunikatsioonivahendid. Sõnumite abil hakatakse Facebookis või sarnases keskkonnas üksteisega suhtlema ja kauplema. Proovitakse teha kasulik vahestehing. Igale õpilasele loositakse kaubanimetused, mida ta teise kaupmehega vahetama hakkab.
- Seejärel loevad õpilased koos õpetajaga oma kirjavahetuse ette, järgneb arutelu ja kokkuvõtete tegemine.

LISAVÕIMALUSED

Õpilased võivad kehastuda meresõitjatest kaupmeesteks, kes kohuvad mõne Foiniikia linnriigi turul, ning asuvad paarides omavahel tutvust looma ja kauplema.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Õpetajal on vaja arvestada, kas õpilased on valmis näitlema või sobib neile paremini kirjalik töö.

Ülesanne 10.5. Reportaaž antiikolümpiamängudelt

Autor: Jana Tiido

EELTÖÖ

Õpilastel on läbitud teema „Olümpiamängud”.

ÕPIK

M. Kõiv, M. M. Piir „Vanaaeg. Ajalooõpik 6. klassile. II osa”. Avita 2010.

KODUNE ETTEVALMISTUS

õpilased on jaotatud rühmadesse ja teevad eeltöö kodus. Rühmade teemad on jaotatud loosi teel. Rollid jagavad õpilased omavahelisel kokkuleppel.

KLASS

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada õpitud, arendada koostöö- ja planeerimisoskust ning esinemisjulgust, elavdada ajalugu.

VAJALIKUD VAHENDID

Õpik ja töövihik, vajaduse korral videoprojektor slaidide näitamiseks ning rekvisiidid: mikrofoni, fotoaparaat, kitoon (valmistamisõpetust vt töövihik lk 23) jms.

Pildimaterjali leiab internetist ohtrasti näiteks järgnevalt aadressilt:

<https://www.google.ee/search?tbm=isch&q=olympics+in+ancient+greece&cad=b&biw=1573&bih=886&dpr=1&cad=cbv&bvch=f&sei=1XtMV5PLFIr3UMnri5gP#cns=0>

TÖÖ KÄIK

- Rühmadel on enne tehtud kodune ettevalmistus järgnevatel teemadel:
 - *antiikolümpiamängude toimumiskoht ja olustik,*
 - *ehitised Olümpias,*
 - *spordialad olümpiamängudel,*
 - *intervjuu olümpiavõitjaga.*
- Kui klass on suur, siis saab teha ka mitu erinevat intervjuud, näiteks „Intervjuu kaotajaga”, „Intervjuu kaarikusõidu võitnud hobuste omanikuga”. Samuti on võimalik jaotada eri rühmade vahel näiteks ehitised ja spordialad. Selleks et töö laabuks sujuvalt ja püstitatud eesmärged saavutades, on õpilastel lihtsam, kui nad saaksid eelmisel tunnil lehed suunavate küsimustega.

Antiikolümpiamängude asukoht ja olustik

- Õpilased kujutavad klassipõrandal Vana-Kreeka kaarti ning asetuvad kohtadele: Olümpia, Sparta, Ateena, Olümpose mägi. Õpetaja küsib õpilastelt ja õpilased vastavad.
- *Kus sa asud? (Olümpia – Lõuna-Kreekas, Peloponnesose poolsaarel, Elise maakonnas.)*
- *Mis seos on sul olümpiamängudega? (Näiteks olümpial osalemine.)*
 - Üks õpilane kehastub olümpiamängudeks. Õpetaja küsib.
- *Kellele sa oled pühendatud?*
- *Kui tihti sa aset leidsid?*
- *Kes sinu mängudel osalesid?*
- *Kui pikalt sa kestsid?*
- *Milliseid tegevusi peale spordivõistluste sinu toimumise ajal veel tehti?*
- *Mis on sinus sarnast tänapäeva mängudega võrreldes, mis erinevat?*
- *Milline on osalevate sportlaste ja pealtvaatajate meeleolu ja tunded?*

Ehitised olümpiakülas

- Selle ülesande puhul võib taustaks näidata slide vastavast ehitisest, mille kohta parasjagu küsimusi esitatakse. Õpilased kehastuvad eri ehitisteks: staadion, gümnaasium, palestra, Zeusi tempel, hipodroom.
- Õpetaja küsib igalt õpilaselt, mis ehitis ta on, ning ka järgmist infot.
- *Milline ehitis sa oled? Millisest materjalist oled ehitatud?*
- *Kas sinusuguseid on ka mujal?*
- *Kui palju pealtvaatajaid sa mahutad?*
- *Milliseid tegevusi sinus tehakse?*
- *Kes sinus võistlevad?*
 - Zeusi kujule Olümpias võib esitada järgmisi küsimusi:
- *Kes sa oled?*
- *Kuidas sa oled seotud olümpiamängudega?*
- *Millest sa oled valmistatud?*
- *Kui suur sa oled?*
- *Kes su ehitas (lõi)?*

Spordialad olümpiamängudel

- Selle ülesande saab jagada suuremas klassis mitme rühma vahel eri spordialade kaupa, nt viievõistlus, pankraation ja rusikavõistlus, kaarikusõit.
 - Õpetaja laseb õpilastel valida, mis olümpialaks nad kehastuvad, ning esitab seejärel küsimused.
- *Milliseid spordivahendeid on tarvis, et võistelda sinuna?*
 - *Millest sa oled valmistatud (nt kettaheite puhul)?*
 - *Kas sind saavad harrastada nii mehed kui ka naised?*
 - *Näita, kuidas sind täpselt sooritatakse?*
 - *Mis on sinu puhul kõige keerulisem (ohtlikum, põnevam, ootamatum)?*
 - *Mis on sinus võrreldes tänapäevaga sarnast, mis erinevat?*

Intervjuu olümpiavõitjaga

- Õpilased kehastuvad eri alade olümpiavõitjateks. Õpetaja küsib järgmisi küsimusi.
- *Millisest polisest sa pärit oled?*
 - *Millisel spordialal sa võitjaks tulid?*
 - *Miks sa osalesid? Kui pikalt valmistusid?*
 - *Milliseid auhindu sa saad kohapeal ja kuidas sind võetakse vastu kodupolises?*
 - *Mis on võrreldes tänapäevaga sarnast, mis erinevat?*
- Iga rühm esitab oma reportaaži või intervjuu isiklikust rollist lähitult. Õpilasi, kes ei soovi sõnalist osa, võib rakendada sõnatute tegelasena, näiteks fotograafi või slaidide näitajana.
 - Tunni lõpul teeb õpetaja lühikokkuvõtte ja toob välja õpilaste töö positiivsed küljed.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Eeltoodud küsimused on ainult üks võimalus. Õpilased peaksid olema võimelised intervjuude ja reportaažide tegemisel lisama oma küsimusi.

LISAVÕIMALUSED

Õpilastele võib pakkuda võimaluse teha ka video, eriti sobib see spordialade tutvustuse juures või intervjuus olümpiavõitjaga. Õpilased on nutikad, loovad ja tehniliselt väga pädevad ning tulevad selle ülesandega suurepäraselt toime. Sama ülesehitusega saab seda ülesannet rakendada ka näiteks teema „Vanaaja seitse maailmimet” juures.

Ülesanne 10.6. Kristluse teke

Autor: Mait Kuusik

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teema „Jeesus Kristus ja ristiusu tekkimine”.

ÕPIK

M. Kõiv, M. M. Piir „Vanaaeg”. Avita, 2010, II osa, ptk 52.

KLASS

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arendada suhtlemisoskust, empaatiavõimet ja suulist väljendusoskust, näitlikustada ajalugu ja aidata seda mõista.

VAJALIKUD VAHENDID

Riided ja rekvisiidid, näiteks kuninga kroon, rist, karjase kepp.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab eelmises tunnis õpilastele rollid: Augustus, Heroodes, Maarja, Joosep, karjased, tähetargad, Pontius Pilatus, Jeesus, Juudas, Jeesuse jüngrid, jutustaja.
- Õpilane tutvub rolliga ja loeb vastavaid kirjakohti piiblist. Vajaduse korral soetab iseloomuliku kostüümi või rekvisiidi.
- Õpilane koostab kodutööna rolli kohta iseloomustuse või eluloo, kusjuures vastata tuleb järgmistele küsimustele.

– *Kuidas sa selle ameti said? Vastavad karjased, tähetargad.*

– *Mis iseloomustab sinu valitsemist? Millal sa valitsesid?*

- Vastavad Augustus, Heroodes, Pontius Pilatus.

– *Kuidas sa Jeesusesse Kristusesse tegelasena suhtud?*

- Tunnis lavastatakse ka Kristuse sünni või Kristuse elu viimane nädal. Kristuse sünni etendamisel on tegevuspaikadeks Augustuse residents Roomas ja Petlemm. Osalejad etendavad mõne minuti oma rolli ning seejärel tutvustavad ennast lühidalt ja ütlevad, kuidas nad suhtuvad Jeesusesse Kristusesse.

- Õpetaja küsib väikeste vaheaegade järel osalejatelt veel küsimusi, näiteks:

– *Augustus, miks sa lasid korraldada rahvaloenduse?*

– *Maarja ja Joosep, kas Jeesus oleks võinud sündida ka mujal kui Petlemmas?*

– *Heroodes, miks sa lasid esmasündinud lapsed ära tappa?*

- Kristuse elu viimase nädala lavastamisel on tegevuspaigaks Jeruusalemm. Tegevus algab Kristuse viimase tulekuga Jeruusalemma. Rahvas tervitab teda hõisates kui kuningat, hoides käes palmi- või nende puudumisel pajuoksi. Järgneb püha õhtusöömaeg koos jüngritega, Jeesuse äraandmine ja kohus tema üle.

- Õpilased, kes ei saanud rolli või ei soovinud seda, saavad osaleda rahvana. Rahvas avab oma rolli järgmiste küsimuste abil.
- *Milline on teie roll Jeesuse üle kohtumõistmises?*
- *Miks te ei taha vabaks lasta mitte Jeesust, vaid Barabast?*
- *Miks te ei taha Jeesust ristisurmast päästa?*
- Tunni lõpus teeb õpetaja kokkuvõtte ning jagab selgitusi Kristuse sünni või surma kohta.

LISAVÕIMALUSED

Rollimäng annab võimaluse käsitleda ristiusuga seotud teisi teemasid, näiteks apostlid, märtrid, ristiusu kiriku kujunemine.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Valitud osatäitjad peavad olema aktiivsed, julged, valmis lisatööks, tutvuma ja läbi lugema teemat käsitlevad materjalid.

Ülesanne 10.7. Saarlased ja sakslased Jüriöö ülestõusu ajal

Autor: Reelika Laes

EELTÖÖ

Õpilased on kursis Jüriöö sündmustega ja on lugenud sündmuste kohta katkendit Bartholomäus Hoeneke teosest „Liivimaa noorem riimkroonika”.

KLASS

10. klass.

ÜLESANDE KESTUS

30 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada teadmisi Jüriöö ülestõusu kohta, arendada empaatiavõimet, mõista, et maailm pole mustvalge.

VAJALIKUD VAHENDID

- Tööleht katkendiga „Liivimaa nooremast riimkroonikast”, vt lisa 1.
- Katkend Balthasar Russowi „Liivimaa kroonikast”, Tallinn 1993, lk 48–50.
- Sümboolsed sakslase ja saarlase tunnused, nt talupojal müts ja sakslasel mõök, need võib ka joonistada.
- Lisaks võib lugeda Karl Heina teost „Ajaloolised isikud Eesti ilukirjanduses”, Estada K, 2012, lk 28–31.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased paaridesse ja määrab aja, mille jooksul mõtleb õpilane mõnele Jüriöö ülestõususe osalenud konkreetsele tegelaskujule (sh tema vanus, sugu, riietus).

- Õpilased kirjutavad vähemalt kolm küsimust saarlasele ja kolm küsimust sakslasele, kes osalesid Põide sündmustes Jüriöö ülestõusu ajal. Aega 3 minutit.
- Iga paar saab ühe talupoja sümboli ja ühe sakslase sümboli.
- Kõigepealt esitab üks paariline oma küsimused saarlasele ja teine vastab. Aega 5 minutit.
- Seejärel küsib teine oma küsimused saarlaselt ja kuulab vastuseid. Aega 5 minutit.
- Nüüd võib arutada, kuidas õpilane oleks ise oma küsimustele vastatud, kas samamoodi või erinevalt. Arvamust tuleb ka põhjendada. Aega 2 minutit.
- Järgmisena küsitakse oma küsimused samamoodi sakslaselt. Aega 12 minutit.
- Lõpuks kirjutatakse paari peale välja saarlaste seisukohad ja sakslaste seisukohad.

LISAVÕIMALUSED

Ülesannet võib teha ka individuaaltöona, kasutades tühja tooli tehnikat. Õpilane istub toolil, mille vastas on tühi tool. Ta kujutleb toolile vastaskõneleja, näiteks sakslase, esitab talle oma küsimuse ning istub seejärel sakslase toolile ning vastab küsimusele ise. Pärast kirjutab ta paberile saarlaste seisukoha ja sakslaste seisukoha ning kõik tutvustavad oma tulemust klassis.

Ülesande 10.7 Lisa 1. „Liivimaa noorem riimkroonika”

„Üks päev enne Püha Jaakobuse päeva (jaagupipäeva) samal 1343. aastal löid saarlased maha kõik sakslased, noored ja vanad, nii nagu see Harjus oli sündinud, uputasid preestrid merre ja läksid samal päeval Põide linnuse alla, mille ees nad olid kaheksa päeva, sest nad teadsid hästi, et linnust piirajaist vabastada ei võidud. Et nüüd foogt ei suutnud linnust hoida, pidas ta omadega nõu, et püüda rahu teha ja linnus käest ära anda. See meeldis neile kõikidele, saatsid sellepärast (saadikud) talupoegade juurde ja lasksid neile teatada, et nad tahavad rahuga alla anda. Selle üle olid talupojad rõõmsad, lubasid neil vabalt ära minna; ometi ei tohtinud nad midagi kaasa võtta, ainult isandad võisid igaiüks võtta kaks hobust ja niipalju, kui reisikotti mahtus, aadlikud võisid igaiüks kaasa võtta ühe hobuse ja mõõga. Kui nüüd väravad avati, läksid nad kurvalt minema; talupojad aga ei pidanud oma lubadust, vaid löid nad kõik kividega surnuks. Seal sai surma foogt koos viie orduvenna ja paljude teiste teenijatega.”

Ülesanne 10.8. Kaitsekõne rollile.**Adratalupoeg, üksjalg, vabatalupoeg ja maavaba**

Autor: Reelika Laes

EELTÖÖ

Õpilased on selgeks saanud, missugustes tingimustes elasid eri staatusega Eesti talupojad. Kuulata enne kodus: <http://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-lugu-eesti-lugu-68-talurahvas/similar-172598>

KLASS

10. klass.

ÜLESANDE KESTUS

20 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada teadmisi Eesti talupoegade kohta, arendada väljendusoskust.

VAJALIKUD VAHENDID

Kirjutusvahend, paber.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased nelja rühma: adratalupoeg, üksjalg, vabatalupoeg ja maavaba. Iga rühm saab paberilehe ja kirjutusvahendi.
- Iga grupp kirjutab kuue minuti jooksul paberile fakte ja argumente, mis ja kuidas on nemad panuse andnud Eesti ühiskonna arengusse ja tulevikku (miks on/olid nad olulised). Tekst tuleb sõnastada *mina/meie*-vormis.
- Seejärel liigub kogu grupp järgmise paberi juurde, loeb varem kirjutatu läbi ja lisab kolme minuti jooksul oma arvamuse juurde.
- Seejärel liiguvad rühmad edasi järgmise paberilehe juurde ja kordavad eelnevat tegevust.
- Pärast viimast paberit valitakse iga rühma kohta välja kaks kõige huvitavamat ja tugevamat väidet ning need kirjutatakse tahvlile järgmiselt: adratalupoeg – 2 väidet, üksjalg – 2 väidet, vabatalupoeg – 2 väidet, maavabad – 2 väidet. Aega 3 minutit.
- Lõpuks annab iga õpilane oma hääle tema meelest suurima panuse andnud eestlasele. Hääli kokku lugedes selgub võitja.
- Lõpuks juhib õpetaja väikest arutelu, miks tulid just sellised tulemused. Kelle panust oli kõige raskem leida ning kuidas on tänapäeval näha nende tulemust?

LISAVÕIMALUSED

Ülesannet võib teha ka selliselt, et grupp jääb algusest peale oma esialgse eestlase juurde. Õpilased mõtlevad kuue minuti jooksul fakte ja argumente, mis ja kuidas on nemad panuse andnud Eesti arengule ja tulevikule (miks nad on/olid olulised). Hiljem loevad õpilased kordamööda oma mõtteid ette.

Ülesanne 10.9. Kohtumine ajakirjanikega. Paavst ja keiser

Autor: Aive Kaldra

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Paavst ja keiser” ning teavad keisri ja paavsti konflikti olemust ja põhjusi.

ÕPIK

I. Põltsam-Jürjo, P. Piirimäe, U. Vent „Keskaeg. I osa”. Avita, 2011, ptk 28.

KLASS

7. klass.

ÜLESANDE KESTUS

30 minutit.

EESMÄRK

Harjutus on soojenduseks järgmises tunnis toimuvale väitlusele. (vt ülesanne 8.1).

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja valib soovijate seast välja tegelased: Gregorius VII ja Heinrich IV. Mõlemad tegelased markeerivad ennast kostüümidega (keebid, peakatted, karjasesau ja valitsuskepp vms) ning vaatavad üle õpikumaterjali, mille põhjal nad küsimustele vastama hakkavad.
- Õpetaja jagab ülejäänud õpilased, kes kehastuvad ajakirjanikeks, kahte rühma. Rühmadele määratakse loosi abil üks kahest tegelaskujust. Kummagi rühma iga liige peab õpitud materjalile toetudes välja mõtlema küsimuse, mida soovib oma rühma tegelaskujule esitada. Küsimused ei tohi korduda, nii et rühmaliikmetel tuleb omavahel koostööd teha.
- Kui küsimused on valmis, esitavad mõlema rühma liikmed vaheldumisi küsimusi oma tegelaskujule. Teglane püüab küsimustele vastata nii hästi, kui see tal õpitud materjali tundes võimalik on.
- Tegevuse lõpuks valivad peategelased välja endale esitatud parima küsimuse ja põhjendavad oma valikut.

LISAVÕIMALUSED

Harjutust võib teha ka ainult ühele tegelaskujule keskendudes, siis saab temaga seotud teemad paremini läbi töötada.

Ülesanne 10.10. Linnaelanikud keskajal

Autor: Mait Kuusik

EELTÖÖ

Õpilastel on läbitud teema „Elu linnas keskajal” (I. Põltsam-Jürjo, P. Piirimäe, U. Vent „Keskaeg. I osa”. Avita, 2011 ptk-d 15–20).

KLASS/VANUSEASTE

7. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arendada suhtlemisoskust, empaatiavõimet ja esinemisoskust, näitlikustada ajalugu.

VAJALIKUD VAHENDID

Rekvisiidid, kostüümid, näiteks parukad, riided.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja valib 9 õpilast, kes saavad eelmises tunnis järgmised rollid: maahärra, bürgermeister, suurkaupmees, väikekaupmees, käsitöoline, ametnik, timukas, prostituut, kerjus.
- Õpilane koostab kodutööna rolli kohta eluloo ning hangib või valmistab rolliga sobiva kostüümi/rekvisiidi. Eluloo loomisel tuleb vastata järgmistele küsimustele.
 - *Mis on su nimi?*
 - *Kui vana sa oled?*
 - *Kus sa oled sündinud?*
 - *Kuidas omandasid selle ameti?*
 - *Milliseid kohustusi sa keskaegses linnas täidad?*
- Tunnis esitavad õppijad rollid klassi ees.
- Ülejäänud õpilased jagatakse küsijateks ja vaatlejateks. Küsijate ülesanne on esitada igale rollitäitjale asjakohaseid küsimusi tema elu või ülesannete kohta. Vaatlejad teevad märkmeid nii rollisoorituse kui ka küsimuste kohta.
- Tunni lõpus teeb õpetaja koos õpilastega kokkuvõtte.

LISAVÕIMALUSED

Rollimäng annab võimaluse käsitleda teisi keskajaga seonduvaid teemasid, nagu elu maal keskajal, käsitöö ja käsitöoline.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Osatäitjad peavad olema valmis lisatööks ning osalema rollimängus julgelt ja aktiivselt.

Ülesanne 10.11. Forselius – Eesti kirjakeele parandaja ja maarahva õpetaja

Autor Liivi Vislapuu

EELTÖÖ

Eelnevalt on õpitud 17. sajandi kultuuri- ja hariduselu.

ÕPIKUD

- L. Vahtre, M. Laar „Eesti ajalugu II Gümnaasiumile”. Maurus Kirjastus OÜ, 2013.
- P. Piirimäe, M. Seppel, A. Andresen, A. Pajur „Eesti ajalugu II”. Avita, 2015.

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Õpetada mõistma hariduse tähtsust.

TÖÖ KÄIK

Esimene osa. Keeruliste kohtade kaardistamine

- Õpetaja juhhib arutelu, mille eesmärk on Forseliuse elu ja tegevusega seotud keeruliste kohtade kaardistamine. Arutluse all on kaks küsimust.
 - *Mis probleemidega puutus Forselius kokku?*
 - *Kellega oli tal vaja suhelda, et oma eesmärki (kooli rajamine) ellu viia?*

Näiteks

Mis probleemidega puutus Forselius kokku?

- *Kus õpetada? (kooliruum)*
- *Keda õpetada? (õpilased)*
- *Mille abil õpetada? (õppekirjandus)*

Kellega oli vaja suhelda, et oma eesmärki (kooli rajamine) ellu viia?

- *Kirikuõpetajad*
- *Aadlikud*
- *Talurahvas*
- *Kuningas*

- Probleemid ja sihtgrupid kirjutab õpetaja tahvlile.

Teine osa. Rollimäng.

Seminari rajamine ja talurahvale hariduse andmine

- Õpetaja jagab rollid.
- Üks õpilane saab Forseliuse rolli. Selle võib anda vabatahtlikkuse alusel või mõnel muul viisil, näiteks teised valivad endi hulgast kellegi Forseliuse rolli. Võib olla ka mitu Forseliust. Forseliuse ülesanne on teha kõik endast olenev talurahvale hariduse andmiseks.
- Ülejäänud klass jagatakse neljaks rühmaks: kirikuõpetajad, aadlikud, talurahvas, kuningas.
- Õpetaja annab 5–10 minutit, et kõik saaksid teha ettevalmistustööd vastavalt oma rollile.
- Järgnevalt valib Forselius, kellega ta suhtlemist alustab. Vajalik on suhelda kõikide gruppidega, mõne grupiga võib suhelda ka mitu korda.
- Lõpptulemusena peab Forselius saavutama kõigi heakskiidu oma tegevusele.

Kolmas osa. Teljele asetumine.

- Ruumis kujutatakse ette mõttelist joont vahemikus 100% (täiesti nõus) kuni 0% (üldse pole nõus). Õpetaja esitab küsimuse:
 - *Kes on nõus, et tänu Forseliuse tegevusele õppis Eesti rahvas lugema?*
- Õpilased valivad, kas nad nõustuvad täielikult, osaliselt või üldse mitte. Õpetaja palub põhjendada oma seisukohta kas kõigil või mõnel õpilasel (sõltub klassi suurusest ja tunni ajast).

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Teema kohta saab lisainfot: L. Andresen. „Eesti kooli ajalugu”. Avita, 1995, lk 43–64.

Ülesanne 10.12. Vohnja Jaan ja Otto Fabian von Rosen – pärisorjuse küsimus

Autor: Liivi Vislapuu

EELTÖÖ

Eelmises tunnis on õpitud teemat „Maaelu 18. sajandil” ja tutvunud parun Otto Fabian von Roseni seletuskirjaga. Koduseks ülesandeks on täita tööleht Vohnja Jaani kohta, vt lisa 1.

ÕPIKUD

- L. Vahtre, M. Laar. „Eesti ajalugu II gümnaasiumile”. Maurus Kirjastus OÜ, 2013.
- P. Piirimäe, M. Seppel, A. Andresen, A. Pajur. „Eesti ajalugu II”. Avita, 2015.
- Internetimaterjalid https://et.wikipedia.org/wiki/Roseni_deklaratsioon

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Õpilased mõistavad talupoja olukorda 18. sajandil.

TÖÖ KÄIK

- Tunni alguses kontrollib õpetaja töölehe täitmist. Aega 10 minutit.
- Õpetaja jagab klassi kaheks kuni neljaks rühmaks (sõltuvalt klassi suurusest). Üks või kaks rühma saavad esindada Vohnja Jaani ja üks või kaks rühma parun Rosenit.
- Järgnevalt tuleb rühmadel, kes esindavad talupoega, mõelda välja võimalikult palju küsimusi, mida nad tahaksid küsida parun Rosenilt. Neil rühmadel, kes esindavad parun Rosenit, tuleb mõelda välja võimalikult palju küsimusi, mida nad tahaksid küsida Vohnja Jaanilt. Aega 10 minutit.
- Rühmad valivad esindaja, kes esinevad vastavalt kas talupoja või paruni rollis.
- Esinejad istuvad klassi ette nii, et talupojad on ühel pool kõrvuti ja parunid istuvad nende vastas. Järgneb küsimuste esitamine ja neile vastamine. Selleks on mitu võimalust, mille hulgast valib õpetaja ühe variandi ja juhendab järgnevat tegevust.

a) Talupoeg esitab küsimuse parunile. Järgnevalt vahetatakse kohad ja talupoeg vastab ise oma küsimusele. Parun esitab küsimuse talupojale, vahetatakse kohad ja parun vastab oma küsimusele. Tegevus kordub vastavalt õpetaja poolt määratud küsimuste arvule.

b) Juhul, kui on kaks küsijate paari, siis arutavad talupoegade esindajad ja parunite esindajad omavahel küsimused läbi ja valivad vastavalt õpetaja juhendamisele kaks või rohkem küsi-

must, mida vastaspoolele esitada. Järgneb küsimuste ja vastuste esitamine. Küsimuste esitamist alustab talupoeg. Küsimuste arvu määrab õpetaja.

c) Juhul, kui on kaks küsijate paari, siis alustab üks talupoegadest ja valib vastas istuvate parunite seast ühe, kellele küsimuse suunab. Parun vastab ja esitab oma küsimuse teisele talupojale, kes enne küsimust ei esitanud. Talupoeg vastab ja esitab küsimuse teisele parunile, kes vastab ja esitab küsimuse talupojale, kes alustas küsimuste-vastuste vooru. Tegevus kordub. Aega 20 minutit.

Ülesande 10.12 Lisa 1. Tööleht Vohnja Jaani kohta

VOHNJA JAAN (u 1710 Vohnja mõis. Kadrina kihelkond)*

Eestimaal Kadrina kihelkonnas asuv Vohnja mõis kuulus 17. sajandil Oxenstiernadele. 1725 mõis müüdi ja uueks omanikuks sai leitnant Heinrich Baer. Uus mõisaomanik hakkas rahvalt rohkem koormisi nõudma, tegemata mööndusi möldrilegi. Vohnja Hans ja tema isa Mikk olid siiani maksnud mõisale maa ja veski kasutamise eest aastas kuni 30 tündrit vilja, ühe sea ja käinud paar korda vooris. Nüüd tõstis Baer viljahinnust, võttis endale möldri vara ja sundis teda teotööle.

Vohnja Hans vabatalupojana varem tegu ei olnud teinud ja oli võrreldes adratalupoegadega jõukam. 1732, kui ta oli pidanud juba osa loomi mõisale loovutama, kuulus talle veel kaks hobust, kaks härga, kaks lehma ja mullikas.

Kuna mõisnik ei tunnistanud möldri õigusi oma varale ega vabadusele, kaebas Vohnja Hans ta 1727 kohtusse. Kaheksa-aastase protsessimisega ei suutnud mölder talle osaks saanud ebaõiglust tõestada. Üleelatud alandusest – sealhulgas peks kiriku häbipostis – jäi ta vaimuhaigeks ning 1735 esineb perekonna kaitsjana Hansu poeg Jaan.

Isa eeskujul jätkas poeg Jaan Baeriga kohtulikku võitlust. Tundes kohtusüsteemi, pöördus ta üha kõrgemate ametiasutuste poole. Kui möldripere 1737 veskikohalt adratalu tõsteti, ei kaevanud Jaan enam kohalikule kohtule, vaid läks Peterburi. Võib imetleda kirjaoskamatu ja ilmselt ka umbkeelse eesti talupoja visadust ja ettevõtlikkust jõuda välja kuni keisrinna Anna Ivanovnani. Venemaa sõit edu ei toonud ning 1739 määras Viru-Järva meeskohus Jaanile sõnakuulmatuse eest peksu ja aastase vangistuse.

Vohnja Jaan ei vandunud alla. Viibinud seitse nädalat trellide taga, põgenes ta ning läks uuesti Peterburi. Endise rootsi sõjavangi Michael Bonggi abiga koostas ta keiserlikule kabinetile pika ja põhjaliku kaebuse, milles nõudis, et Baer Peterburi kohtusse kutsutaks. Seekord saadeti Liivimaa maanõunike kolleegiumile arupärimine, et selgitada siinsete mõisnike õigusi talupoegade suhtes. Maanõunik Otto Fabian von Rosen kirjutaski vastuse, mis sai kuulsaks Roseni deklaratsioonina.

* Allikas: „Eesti ajalugu elulugudes. 101 tähtsat eestlast”. Koostanud Sulev Vahtre. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1977, lk 38–39.

Peterburi Justiitskolleegium mõistis Vohnja Jaanile 1740 juulis peksu ja eluaegse sunnitöö galeeridel. Saatus soosis Vohnja Jaani – tal õnnestus ennast varjata kuni keisrinna Jelizaveta kroonimisega kaasneva amnestiani sügiseni 1740.

Jaani vabastamine, mida tõlgendati suure võiduna, innustas ka teisi Baeri alamaid oma õiguste eest välja astuma, paraku edutult.

Juunis 1743 läks Vohnja Jaan viimast korda Peterburi lootuses saada tagasi veski ja pärimisõigus.

Peaaegu kaksikümmend aastat kestnud kohtuskäimine õiguse eest olla oma kodus peremees lõppes Jaanile kaotusega. Kohtus jäi kehtima ülekohus – mõisniku õigus möldri varale. 28.03.1744 peksti Vohnja Jaan Tallinna turuplatsil teiste Vohnja talupoegade silme all poolsurnuks ja saadeti eluaegsele asumisele Orenburgi.

Ülesande 10.12 Lisa 1A. Tööleht

1. Seleta mõisted.

pärisorjus

.....

.....

sunnismaisus

.....

.....

2. Millal ja millega seoses hakkas Eesti aladel pärisorjus levima?

.....

.....

3. Talurahvas jagunes järgmiselt: adratalupejad, üksjalad, vabatalupojad, maavabad ja vabadikud. Millisesse kategooriasse kuulusid möldrid?

.....

.....

Millest sa seda järeldad?

.....

.....

.....

10. ROLLIMÄNG, ROLLIVAHETUS

4. Mis muutused talurahva elus toimusid 1691. ja 1696. aasta reglementidega? Vajaduse korral kasuta internetti.

.....
.....

5. Kuidas muutus talurahva olukorda seoses võimuvahetusega 18. sajandil?

.....
.....

6. Miks sinu arvates Vohnja Jaan nii käitus? Põhjenda oma vastust kahe argumendiga.

.....
.....
.....
.....

7. Kes oli Otto Fabian von Rosen?

.....
.....

8. Mis on sunnitöö?

.....
.....

9. Mida tähendab „asumisele saatmine”?

.....
.....

10. Anna oma hinnang Vohnja Jaani tegevusele.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ülesanne 10.13. Vohnja möldri Jaani kaebused

mõisnik Heinrich Baeri vastu – 18. sajandi talupojad

Autor: Aive Peil

EELTÖÖ

Tunnis on õpitud aadlike ja talupoegade olukorda nii balti erikorra kui ka asehalduskorra ajal, õpilased on kodus läbi lugenud allikatekstid.

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45–60 minutit.

EESMÄRK

Talupoegade ja mõisnike olukorra mõistmine 18. sajandil.

VAJALIKUD VAHENDID

Allikatekstid õpikus.

ÕPIK

Pärtel Piirimäe, Andres Andresen, Marten Seppel, Ago Paju „Eesti ajalugu II”. Avita, 2015, lk 64–65.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased viide rühma, loosi teel või muu meetodi alusel. Rühmade suurus on õpetaja enda otsustada, I–IV rühmas peaks olema vähemalt neli õpilast.

Rühmad:

I rühm: Mölder Jaan koos teiste talupoegadega (allikas A)

II rühm: Mõisnik Baer mõisnikest sõpradega (allikas B)

III rühm: Maanõunik Otto F. Rosen koos rüütelkonna liikmetega (allikas C)

IV rühm: Vasallikohtu liikmed (allikas D)

V rühm: Kroonikud, kes kajastavad sündmuse jutustavas vormis

- Õpetaja jagab õpilastele tööjuhendi ja see vaadatakse koos läbi.
- Õpilased valmistavad lähtuvalt oma vormist ette kaks ülesannet:
 - a) suulise arutelu oma õiguste üle, mille nad klassi ees hiljem mina-vormis läbi mängivad, ning*
 - b) kaebe- või seletuskirja oma olukorrast, mille nad kohtule ette kannavad.*
- Õpilased etendavad klassi ees oma arutelud, mis eelnesid kaebe- ja seletuskirjade kirjutamisele.
- Õpilased annavad aru kohtule oma seletus- ja kaebekirjade abil.

LISAVÕIMALUSED

Lühiarutluse kirjutamine teemal „Talupoegade olukord 18. sajandil tänapäeva inimõiguse vaatenurgast” või koomiksi koostamine teemal „Talupoeg ja mõisnik 18. sajandil”.

Ülesande 10.13 Lisa 1. Tööjuhend õpilastele

Vohnja möldri Jaani kaebused mõisnik Heinrich Baeri vastu

OSALISED

Liivimaa rüütelkonna esindajad ja Rosen, mõisnik Baer oma sõpradega, mölder Jaan oma sõpradega, vasallikohtu liikmed, kroonikud.

TEGEVUSKÄIK

1. Iseseisev töö

- Lugege läbi oma allikatekstid (soovituslik tutvuda ka teiste allikatekstidega), arutage läbi, mida räägite publiku ees.
- Koostage lühikesed seletus- ja kaebekirjad, mida kohtule ette kanda.

I rühm: Mölder Jaan koos paari talupojaga (allikas A)

II rühm: Mõisnik Baer mõisnikest sõpradega (allikas B)

III rühm: Maanõunik Otto F. Rosen koos rüütelkonna liikmetega (allikas C)

IV rühm: Vasallikohtu liikmed (allikas D)

V rühm: Kroonikud, kes kajastavad sündmust jutustavas vormis

2. Olukorra eeltutvustus kõigile osapooltele

I–IV rühm arutavad kordamööda klassi ees läbi, kes ja kuidas on nende õigusi rikkunud ning mida nad saaksid ette võtta.

3. Kohtuistung

Kohtunikud kuulavad osapooled ära. Osapooled saavad üksteisele vastuväiteid esitada. Kohtunikud teevad otsuse.

4. Kroonikute jutustus sündmuste käigust

Ülesande 10.13 Lisa 2. Allikatekstid*

A. Vohnja möldri Jaani kaebus pärishärra Heinrich Baeri vastu Eestimaa kindralkubernerile, laekunud 06.02.1735

(---) juba 8 aasta eest esitas mu isa kaebuse, mille järgi tema on nagu ta esivanemadki Vohnja veskit palju aastaid vabalt pidanud ning mitte kunagi pole pärishärra talt nõudnud rohkem kui 16 tündrit vilja ja nuumsea ilma mõisateotöötä. Kui aga tuli hr. leitnant Baer, ei suvatsenud ta isegi mitte 30 tündri ja nuumseaga rahul olla, vaid soovis meile koguni rasket mõisategu peale panna. Kui siis tema selle raske koormise üle kohtulikult kaebas, oli hr. leit. Baer pärast teate saamist ametliku vastuse asemele teda kolmel korral 6 paari vitstega selliselt nuhelda lasknud, et ta melanhooliasse ja vaimuhaigusesse langes (---). Kui meie ehtasime mõisale ühe uue veski, on ta mind minu isamajast 5 aasa eest mõisa (veskisse teenistus) võtnud, kus ma olen senini olnud suurte viivituste ja kahjudega. Vahepeal on meie veski alla käinud, sest vaatamata sellele, et meie kahel aasta mingit kasu ei saanud. oleme siiski kuni 8 tündrit vilja kõiki kohustusi tasuma pidanud. Seejuures koormas ta raske töö ja vooridega minu teenijatüdrukuid ja hobuseid, saatis koguni üle 12 korra vooridega linna, nõudis igal ajal mõlemaid hobuseid ja pärast seda, kui soovisime selle anuva palvega esineda, on mainitud hr. leit. Baer laetud relvade ja 3 sulasega mind korduvalt isamajast otsinud, et ma nende asjaolude juures enam oma elus kindel pole. (---)

B. Mõisnik Heinrich Baeri selgitus Jaani kaebuse vastu, laekunud 11.03.1735

Mõisate valdajad ja omanikud oleksid lõpututesse asjaoludesse ja protsessidesse tõmmatud, kui meie talupojad, kes nende härrade pärisorjad on, protsessida võiksid. Seetõttu pole ka mul midagi muud selgitada, kui et ma ei soovi enam oma Vohnja veskit temale kasutada jätta, vaid ta peab nii nagu ülejäänud Vohnja pärustalupojad end maaharimisest elatama ja selle eest nõutavat teotööd tegema. (---) Ma näen, et minu veski nii palju ja veelgi rohkem tündrit anda suudab, sest veski juurde kuulub ka pool adramaad maad, mida nimetatud Vohnja pärustalupoeg tänaseni on kasutanud. (---) Kuna nad ei maksnud mulle rohkem midagi kui 30 tündrit vilja ja ühe sea, on mul niisiis täielik õigus nõuda neilt vabasid voore linna. Mis ta aga väidab, et ta olla ühe uue veski mõisale ehitanud, sellel pole mingit alust, pealegi on ju mõistetav, et vaene kelm ühte uut veskit omavarast ehitada ei jaksa, vaid mina olen mitte ainult veski, vaid ka selle, mis tema valduses on, oma töö ja kuludega ehitada lasknud. Minu mõisaveski ei kahjusta teda ka hoopiski mitte, vaid on pigem temale kasulik, kuna minu veskis jahvatatakse ainult seda, mis mõisa vajadusteks läheb, ja võõraid veskikülalisi seeläbi ei puuduta. Samamoodi on vale see, et teda olevat 5 aasta eest mõisa võetud, üksnes ja ainult siis, kui mõisaveskis on vaja mõisa jaoks jahvatada, on ta kohal olnud. (---)

Kuna ta aga viimasena minu kiltrile ja teistele mõisateenijatele, kes sinna saadetud, et teda kuulekusele kutsuda ja mõisa tuua, vastu astus ja kirvega lüüa ähvardas, siis olin ma sunnitud võtma vaevaks temalt selle kohta tõde ja vastust nõuda. (---)

Selleks, et nüüd säärast kuritegelikkude mässumeelsust ohjata ja et selline põhjendamata kaebus teistele avameelsetele kuulekatele pärilustalupoegadele mingit halba eeskujuga ei annaks, on mul palve Tema Keiserliku Majesteedi austatud kindralkubernerile, et lubatagu mul põhjendamatu kaebaja vahialla võtta ja seetõttu, ta minu kui oma pärishärra vastu väga mässumeelne, sõnakuulmatu ja valelik on olnud ning minu kiltrit ja mõisasulaseid kirvega raiuda ähvardanud, muljetavaldava vitskaristusega nuhelda lasta, et ta ei põhjustaks minu talupoegade hulgas mingit ülestõusu. (---)

* P. Piirimäe, M. Seppel jt. „Eesti ajalooõpik gümnaasiumile. Rootsi ajast 1905. aastani. II osa”. Avita, 2015. lk 64–65.

C. Liivimaa maanõuniku parun Otto Fabian Roseni seletuskiri mõisnike õiguste kohta, mis kerkisid õles Vohnja möldri Jaani kaebuses (nn Roseni deklaratsioon), 30.11.1739

1. Mis puutub pärishärrade omandiõigusesse nende pärilustalupoegade üle, siis sellele pandi alus maa esimesel vallutamisel; sest kui see provints mõõga ja saksa rüütliordu kaudu võideti ja tema langes, kaotas talupoegkond igasuguse vabaduse, nõnda et nad edaspidi ei olnud enam ühiskonna vabad liikmed, vaid pärisorjad ja kuulusid omandina mõisatele. (---) nad on jäänud tänaseni täielikku pärisorjusesse, samuti on neid pärisorjade ja sunnismaisetena ühelt pärishärralt teisele pärandatud, müüdnud või muidu lepingutega edasi antud, võõrandatud ja isanda õigusega välja nõutud.

2. Kuna talupojad on oma isiku ja ihuga pärishärradele täielikult allutatud ja kuuluvad neile päriks, ei saa olla kahtlust, et selline omandiõigus ei ulatuks ka talupoegade vara üle ning härradel poleks nende omandile õigust, (---). (---), siiski on härrad ainult enda tahtmisel seda oma kitsendamatud isanda õigust piiranud, nii et nad – ometi ilma kahjuta sellele õigusele – nõuavad ainult teatud teotööd ja andameid, mida talurahvas on kohustaud tasuma, seejuures aga on tal virkuse ergutamiseks kasutada kõik see muu, mis ta oma töö ja vaevaga on saanud. Koormiste ja teotöö määrad pole aga mitte maaisandate poolt ettekirjutatud piirid, millest ei tohiks üle astuda, vaid see on jäänud alati rüütelkonna enda arvamise ja heakspidamise asjaks, kui kõrgeks ta oma pärilustalupoegade koormised määrab ja mida ta nõuab sündsä olevat neilt nõuda (---).

3. Kuna rüütelkond määrab oma pärilustalupoegade koormisi enda heaksarvamise järgi ise, järel-dub sellest vastuvaidlematult, et rüütelkonnal on ka vaba voli oma pärustalupoegade vara oma heaksarvamisel suurendada, vähendada või muuta. (---)

4. Lõpuks, mis puutub rüütelkonna õigusesse oma pärustalupoegadele ihunuhtlust määrata, siis on ka üldiselt teada, et rüütelkonnale on see jätetud temale antud isanda õiguse põhjal, mille alusel tal endistel aegadel oli täielik õigus oma talupoegade elu ja surma üle. (---) Sellest hoolimata on rüütelkond jällegi omal vabal tahtel loobunud sellest oma õigusest ja kaelakohtuvõimust alluvate talupoegade üle, nii et seda peavad nüüd kõrge kroonu kohtud nii kroonu- kui ka eratalupoegade üle, kusjuures aga neil juhtumeil, mis ei kuulu kriminaalkuritööde alla ja enesega surmanuhtlust kaasa ei too, pole härradel kodukari ja nuhtluseõiguse tarvitamist oma alamate ja talupoegade üle kaotatud (---). Ja sellele kodukarile ei saa õieti panna ega määrata mingeid piire, vaid selle pehmen-damine on jätetud ainult härrade eneste teha. (---)

D. Väljavõte Eestimaa vasallikohtu otsusest Vohnja möldri Jaani kohta, 20.03.1744

Sellise uurimuse tulemusena nähtub, et Vohnja mölder Hansu Jaani veetud vaidlus ja kaebus oma pärishärra hr. leit. Heinrich Baeri vastu pea kõikides siinsetes kohtutes, iseäranis aga Tema Keiserliku Majesteedi ees, on olnud täiesti alusetu ja lausavale. Seeläbi ja sellega olgu kohtulikult määratud, et ta peab saama oma täielikult ära teenitud karistuse ja olema kõigile teistele üleannetutele ja kurja meelega isikutele kohutavaks näiteks: kaheksa päeva jooksul tuleb teda kahel korral igakord kahekümne ja seega neljakümne paari vitsetega järsult nuhelda ja seejärel eluajaks galeeriorjaks sunnitööle saata.

Ülesanne 10.14. Soovi- ja kaebvihik

Autor: Kadi Mõttus

EELTÖÖ

Õpilased on eelmises tunnis saanud endale ühe rolli kolmanda seisuse esindajana, näiteks kaupmees, pankur, arst, poodnik, talupoeg, käsitöölaine, teenija, ametnik, päevatöölaine.

KLASS

8. klass.

ÜLESANDE KESTUS

15 minutit.

EESMÄRK

Arendada väljendusoskust. Õpilased mõistavad, millised mured olid kolmandasse seisusesse kuuluvatel inimestel.

VAJALIKUD VAHENDID

Rollikaardid, tint, sulg, paber (või sellest köidetud lihtne vihik). Sulg ja tint ning vanem paber on soovituslikud, sest nende kasutamine lisab põnevust. Soove ja kaebusi võib kirjutada ka tahvile.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja tutvustab õpilastele tööülesannet.
- Õpilased saavad loosisedeliga ühe revolutsioonieelse Prantsusmaa kolmanda seisuse esindaja ametinimetuse.
- Õpilased saavad umbes seitse minutit aega mõtlemiseks.
- Õpilased kirjutavad loosisedelile nime ja soovi korral ka vanuse ning ühe soovi ja kaebuse, mis võisid konkreetsel ametimehel olla.
- Õpetaja (koosoleku juhatajana) avab koosoleku.
- Seejärel annab ta kordamööda sõna kolmanda seisuse esindajatele.
- Eri ametite esindajateks kehastunud õpilased võtavad sõna ning tutvustavad oma soove ja kaebusi.
- Õpetaja kui koosoleku juhataja kirjutab soovid ja kaebused vihikusse.
- Kui kõik õpilased on sõna saanud ning vihikusse sissekanded kirjutatud, lõpetab õpetaja koosoleku.
- Pärast ülesannet tehakse ühiselt kokkuvõte, mis soovid ja kaebused olid kõige sagedasemad.

LISAVÕIMALUSED

Soovi- ja kaebvihikuid andsid saadikutele kaasa ka aadel ja vaimulikud, seega võib korraldada ka aadli või vaimulike koosolekuid. Soove ja kaebusi võib esitada ka tänapäevastest rollidest lähituvalt.

Ülesanne 10.15. Valgustusajastu filosoofid

Autor: Jana Tiido

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teema „Valgustussajand”.

ÕPIK

P. Piirimäe „Uusaeg. Ajalooõpik 8. klassile. I osa”. 2014, ptk 15.

KLASS

8. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arendada suhtlemisoskust, empaatiavõimet ja suulist eneseväljendusoskust, näitlikustada ajalugu.

VAJALIKUD VAHENDID

Rekvisiidid, näiteks parukas, hommikumantel (imiteerimaks meestekuube), jalutuskepp. Mööbel (lauad, toolid) paigutada vastavalt soovile, filosoofidele paigutada klassi ette toolid.

TÖÖ KÄIK

- Eelnevalt on valitud kolm õpilast, kes kehastavad Rousseaud, Montesquieud ja Voltaire'i.
- Õpilased jaotatakse kahte suurde rühma: küsijad ja vaatlejad. Vaatlejate ülesanne on jälgida ning teha märkmeid töö laabumise kohta (nt kas küsimused olid asjakohased, kas saadi teada midagi uut). Küsijad võivad etendada samuti eri rolle (nt monarh, talupoeg, tänapäeva õpilane). Küsijad jaotuvad omakorda rühmadesse selle järgi, millisele valgustusfilosoofile on nende küsimused suunatud.
- Iga filosoof tutvustab 2–3 minuti jooksul oma elulugu ja tegevust. Seejärel esitatakse neile järgemööda küsimusi. Kui filosoof satub raskustesse, võib ta pöörduda ajaloolise tõe ehk õpetaja poole, kes peab aitama olukorda lahendada või suunata.
- Tunni lõpus saavad sõna kõik osapooled. Arutatakse, kas rollimängu kaudu on kergem või raskem teemast aru saada ning miks.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Valitud osatäitjad peavad olema aktiivsed, julged ja arvestama lisatööga (ette valmistada iseseisvalt valgustusfilosoofide lühielulugu ning tegevus ja ideed). Teised õpilased mõtlevad välja kolm küsimust, mida esitada konkreetsele filosoofile. Õpilased, kes ei ole ette valmistunud või ei soovi suuliselt esineda, on vaatlejad.

Ülesanne 10.16. Kõned teemal „Eesti autonoomia 1917. aastal”

Autor: Hanna-Liis Kaarlõp-Nani

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud järgmised teemad: 1905. aasta revolutsioon, poliitilised ideoloogiad, I maailmasõda, Eesti autonoomiaseadus 1917. aastal. Ülesande häälestuseks sobib hästi harjutus „Akvaarium” või kohtumised teemal „Vene tsaaririik 20. sajandi alguses”.

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

30 minutit.

EESMÄRK

Anda ülevaade, millised olid 1905. aastal tekkinud poliitiliste rühmituste põhilised väärtused ning kuidas nad suhtusid 1917. aasta autonoomiaseadusesse.

VAJALIKUD VAHENDID

Rollikaardid.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja moodustab viis rühma:
 - A – Esseerid*
 - B – Rahvameelne Eduerakond*
 - C – Tööerakond*
 - D – Eesti Sotsialistide Partei*
 - E – Maaliit*
- Õpetaja tutvustab lähteolukorda.

On 20. sajandi algus, Vene tsaaririigis on toimunud revolutsioon, mille tagajärjel on Nikolai II andnud välja manifesti, milles ta lubab muu hulgas kodanikele õigusi. Hakkavad tekkima esimesed parteid.

Meie tänase tunni diskussiooniküsimusteks on, millised olid 1905. aastal tekkinud poliitiliste rühmituste põhilised väärtused ja milline oli nende suhtumine 1917. aasta autonoomiaseadusesse.
- Õpetaja tutvustab klassile rühmasid. Kõikidel rühmadel on laual nii lähteolukorra kirjeldus (vt lisa 1) kui ka rollikaart (vt lisa 2).
- Rühmade ülesanne on koostada oma rollikaardist lähtuvalt kõne, millega esineda 1917. aastal parteikoosolekul. Kõne peab peegeldama partei lootusi, ootusi ja taotlusi tol ajal. Kõne tuleb esitada avalikult ja see jõuab ka teiste rahvaste ajakirjanikeni. Kõnes tuleb anda hinnang 1917. aastal vastu võetud autonoomiaseadusele. Aega kõne koostamiseks on 15 minutit, kõne pikkus on 2–3 minutit.

- Rühmad esitavad kõned. Teised rühmad täidavad samal ajal kokkuvõtvat tabelit (vt lisa 3). Aega 10 minutit.
- Seejärel juhib õpetaja ühisarutelu. Rühmad panevad kuulnud kõnede põhjal kirja neli järeldust. Järeldusi esitatakse tervele klassile. Aega 5 minutit.

LISAVÕIMALUSED

Kui tunni lõpus on aega, siis võib paluda kõigil õpilastel kirjutada *Cinquine* autonoomia teemal. *Cinquine* juhendit vt lisa 4.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Kõnede esitamine võib toimuda teatraalselt, õpetaja võib pakkuda kõnelejale rolli sisseelamiseks aksessuaare (sall, torukübar jms). Harjutus sobib teema kordamiseks või kokkuvõtteks, samuti sisjuhatuses Eesti iseseisvumise teemasse.

Rollikaartide loomisel on kasutatud Ahto Mülla loengu „Eesti omariikluse ajalugu” materjale.

Ülesande 10.16 Lisa 1.

Lähteolukord

20. sajandi algus, Vene tsaaririigis on toimunud revolutsioon, mille tagajärjel on Nikolai II andnud välja manifesti, milles ta lubab muu hulgas kodanikele õigusi. Tekivad esimesed parteid.

DISKUSSIOONIKÜSIMUS

- Millised olid 1905. aastal tekkinud poliitiliste rühmituste põhilised väärtused?
- Milline oli nende suhtumine 1917. aasta autonoomiaseadusesse?

ÜLESANNE

- Koostage rühmas oma rollikaardist lähtuvalt kõne, millega esineda 1917. aastal.
- Pange sinna kirja oma lootused, ootused ja taotlused.
- Pidage meeles, et kõne tuleb esitada avalikult ja see jõuab ka teiste rahvaste ajakirjanikeni.
- Kõnes tuleb anda ka hinnang 1917. aastal vastu võetud autonoomiaseadusele.

Ülesande 10.16 Lisa 2. Rollikaardid teemale „1917. aasta autonoomia”

TEIE ROLLIKAART: PARTEI A, Esseerid

Eesmärgid

Teie partei 1906. aastal vastu võetud parteiprogramm nägi ette Venemaal demokraatliku vabariigi moodustamise, klassivaba ühiskonna loomise, kodanikuõiguste andmise kõigile, enesemääramisõiguse rahvusvähemustele ning maa natsionaliseerimise ja ühisomandusse andmise.

Seisukohad

Põhiteesideks olid sotsialism ja ühiskonnamudel, mille kohaselt oli kogu elanikkond jaotatud töötavateks ja mittetöötavateks.

Vaidlusküsimused

Erinevalt sotsiaaldemokraatidest kuulutasite proletariaadiks mitte ainult tööstustöölised, vaid ka põlluharijad, ning teie partei peatähelepanu oligi talurahvaprobleemidel. Sotsiaalsete nõudmistest aluseks oli maa kuulutamine ühisomandiks.

Suhtumine autonoomiasse

Eesti on Vene tsaaririigi osariik. Siinsetest noormeestest ei tohiks moodustada mitte mingil juhul ühtset rahvusväeosa, mis võiks võidelda I maailmasõja rindel. Venemaa võiks aga muutuda demokraatlikuks riigiks, selle riigi hulka kuuluks ka Eesti. 1917. aasta seisukohast olete olulised, sest osalete veebruarirevolutsioonis ja teil on võimalus muuta Vene tsaaririik demokraatlikuks riigiks.

TEIE ROLLIKAART: PARTEI B, Rahvameelne Eduerakond ehk Demokraatlik Erakond

Eesmärgid

Teie erakonna eesmärk olid eestlaste eluolu parandamine, rahvusaadete ning liberaalse maailmavaate, sealhulgas eriti kodanikuõiguste edendamine.

Seisukohad

Teie erakonna peamised ideoloogid olid Jaan Tõnisson ja tema mõttekaaslane Villem Reiman, kes mõlemad olid suhteliselt alalhoidlikud mehed. Seetõttu ei läinud erakond kaasa radikaalsete ideedega, vaid pooldas ettevaatlikku, samm-sammult tegutsemist. Esialgu soovisite, et Venemaal kehtestataks konstitutsiooniline monarhia ning eestlastele antaks baltisakslaste ja venelastega võrdsed õigused. See kõik pidi toimuma aga rahumeelsel ja demokraatlikul teel.

Vaidlusküsimused

Teil on vastuolud sotsialistidega, need lähevad isegi nii kaugele, et 1905. aastal toimunud Eesti Rahvaasemike Kongressil ei ole te nõus tegema koostööd. Usute, et 1905. aastal toimunud revolutsioon on oma eesmärgid saavutanud ega peaks enam edasi kestma.

Suhtumine autonoomiasse

Venemaa on föderatiivne riik, mis koosneb vabariikidest. Selle föderatsiooni üheks liikmeks on Eesti, kes on võrdõiguslik teistega. Eestil peaks aga võimaldatama oma põhiseaduse olemasolu, samuti oma parlamenti ja emakeelset haridust. Eesti ei peaks Venemaa koosseisust lahku lööma.

TEIE ROLLIKAART: PARTEI C, Tööerakond

Eesmärgid

Sotsiaalse võrdsuse, demokraatia, aga ka liberaalse majanduspoliitika saavutamine, igasuguste usuliste, seiguslike ja rahvuslike eesõiguste kaotamine.

Seisukohad

Olete parempoolne sotsiaaldemokraatlik erakond. Hiljem kui Eesti iseseisvub, siis toetusite selgelt vaesemate klasside nõudmistele, mistõttu toetasite radikaalset maareformi, kiriku lahutamist riigist ja demokraatlikku (ja ülimalt parlamentaarset) põhiseadust. Esialgu oli teie vaieldamatuks liidriks Jüri Vilms, pärast tema hukkumist aga Otto Strandman ja Ants Piip. Inglismaal eksisteerib teie vaadetega sarnane partei, Labor Party.

Vaidlusküsimused

Teie erakonna üks esimesi juhte Jüri Vilms töötab välja esialgse autonoomiakava, mis on väga sarnane 1917. aasta märtsis päriselt vastuvõetud autonoomiaseadusele. Selles kavas vastandusite selgelt Konstantin Pätsi parteile, kes on pigem saksameelne ja kelle projekt näeb ette Eesti oma maapäeva ja oma kohtu loomist. Teie tahate minna kaugemale, soovite liita Eestimaa ja Liivimaa üheks terviklikuks rahvuskubermanguks, kus oleks üks maavalitsus (kohalik valitsus) ning oma esinduskogu maapäev.

Suhtumine autonoomiasse

Venemaa on föderatiivne vabariik, mis koosneb rahvusvabariikidest. Eestit näete Venemaa osana, kus on oma parlament ja õigus riigikeelele - eesti keelele. Välispoliitika ja riigikaitse kuuluvad aga Vene föderatsiooni pädevusse. Soovite, et Eestimaa ja Liivimaa moodustaksid ühtse tervikliku rahvuskubermangu, kus oleks üks maavalitsus (kohalik valitsus) ning oma esinduskogu maapäev.

TEIE ROLLIKAART: PARTEI D, Eesti Sotsialistide Partei

Eesmärgid

Kaotada riik kui selline ning luua Eestis proletariaadi diktatuur. Kui see pole võimalik, siis peab Eesti olema Sotsialistliku Venemaa autonoomne osa.

Seisukohad

Üldiselt usuvad selle partei esindajad, et kõikidel rahvastel on küll enesemääramisõigus, st õigus saada iseseisvaks, kuid oluline on lähtuda sellest, kas selline lahkulöömine Sotsialistlikust Venemaast on mõistlik. Eesti puhul lammutaks see majandusstruktuuri ja rikuks väljakujunenud tööjaotust, seega ei oleks mõistlik. Teie erakonna üks juhte Eestis on Mihkel Martna, kes on keerulises olukorras, sest peab selgitama Venemaa mõttekaaslastele, et partei Eesti tiib soovib siiski kaaluda Sotsialistlikust Venemaast lahkulöömist.

Vaidlusküsimused

Teie partei Venemaa haru on selgesõnaliselt autonoomia vastu, Eesti haru mitte nii selgelt. Ühel meelel oma Venemaa mõttekaaslastega olete selles, et oluline on teadvustada, et peale rahvusprobleemide, eksisteerivad ka sotsiaal-majanduslikud probleemid ja esmalt tuleb alustada nende lahendamisest, alles siis tulevad küsimused kultuurilisest identiteedist. Kukatada tuleb ka isevalitsejast tsaar.

Suhtumine autonoomiasse

Vene mõttekaaslaste arvamusel kohaselt oli imperialismiperioodil väikeriikide moodustamine regress (tagasimine), katse ajalooratast tagasi pöörata. Eesti peab olema Venemaa Sotsialistliku Vabariigi autonoomne osa. Eesti haru esindajad aga kardavad, et autonoomia ja sealt edasi võimalik Eesti riigi väljakuulutamise, ehkki sotsialistliku vabariigina, võib kutsuda esile negatiivset reaktsiooni Vene armee revolutsiooniliste soldatite ja madruste hulgas.

TEIE ROLLIKAART: PARTEI E, Maaliit**Eesmärgid**

Olete 1917. aastal Eestis moodustunud tugev tsentristlik agraarpartei, mille juhtfiguuriks oli Konstantin Päts.

Seisukohad

Teie erakonna üks juhtfigureid Konstantin Päts pidas oluliseks rahvuslust, kuid uskus, et rahvust ei saa üles ehitada ainult kultuurile ja aadetel, vaid selleks on eestlastel vaja saavutada majanduslik võim. Lahendada tuleks ka tärkavad klassivastuolud. Revolutsioon kui selline oli aga selle erakonna juhi meelest negatiivne nähtus.

Vaidlusküsimused

Vastandute Jüri Vilmsi parteile, kes on selgelt läinud oma ideedes kaugele ning soovib Eesti territooriumile antava autonoomia kaudu sisuliselt täielikku iseseisvust.

Suhtumine autonoomiasse

Venemaa on föderatsioon, Eesti on üks osa sellest. Venemaa riigiduuma võiks olla kahekojaline. Selle alamkoja moodustaksid kõik valitud saadikud, ülemkoja aga kõikide osariikide esindajad. Eesti autonoomiapüüdluste saavutamiseks tuleks teie partei juhi meelest teha koostööd siinse baltisakslaste kogukonnaga.

Ülesande 10.16 Lisa 3.

1. Kuula kõnesid ja pane tabelisse kirja partei olulisimad seisukohad ja suhtumine autonoomiasse!

Rühm/partei	Olulisimad seisukohad	Suhtumine autonoomiasse
A – Esseerid		
B – Rahvameelne Eduerakond ehk Demokraatlik Erakond		
C – Tööerakond		
D – Eesti Sotsialistide Partei		
E – Maaliit		

Ülesande 10.16 Lisa 4. *Cinquine* juhend

Esimene rida: Teema ühesõnaline kirjeldus AUTONOOMIA.

Teine rida: Teema kohta kaks omadussõna.

Kolmas rida: Kolm teemakohast tegusõna.

Neljas rida: Neljasõnaline lause, mis väljendab teemaga seotud tundeid.

Viimane rida: Sünonüüm, mis kordab teema olemust.

Ülesanne 10.17. Eesti ja eestlased II maailmasõjas.

Kiri kodustele aastal 1944

Autor: Jana Tiido

EELTÖÖ

Läbitud teema õpikust.

ÕPIK

E. Värä, A. Pajur, T. Tannberg. „Lähiajalugu. Õpik 9. klassile. I osa”. Avita, 2015.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit, aga see võib haarata ka järgneva tunni alguse, kui ei jõuta esitada kõikide rühmade töid.

EESMÄRK

Kinnistada õpitud, arendada empaatiavõimet ja analüüsi oskust.

VAJALIKUD VAHENDID

Paberid, pastakad.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased rühmadesse ja loosi teel jagatakse erinevad rollid: eesti mees Punaarmee, eesti mees Saksa armee, paadi-põgenik, juut, EV valitsuse liige jms.
- Selleks et tunnetus oleks täpsem, võib anda ette mõned andmed, näiteks Jaan Kask, sündinud 1920, sundmobiliseeritu Punaarmeesse 1941; Anna Glas, sündinud 1912 Pariisis, kübarapoe müüja, Eestisse toodud koonduslaagrisse 1943; Ants Saar, taluperemees Pärnumaalt, sündinud 1897, paadipõgenik Rootsi.
- Klassi põrand on tinglikult jaotatud kaardiks. Iga rühm paigutub kaardile vastavalt oma tegelaskujule esmalt aastal 1939. Iga rühm kirjeldab lühidalt oma paiknemist ja emotsioone. Siis toimub ümberpaiknemine aastasse 1944. Mis on muutunud? Millised tunded ja seisukohad on samad, mis on lisandunud? Aega 5–7 minutit.
- Rühmad valivad oma koha ning kirjutavad kirja kodustele lähtuvalt oma tegelaskuju saatusest. Aega 25 minutit.
- Seejärel esitab iga rühm oma kirja, milles on kõige olulisem emotsioon ja empaatia.
- Tunni lõpus juhib õpetaja arutelu teemal, kuidas õpilased suutsid ennast samastada, mis oli tore, mis ebamugav jne.

Ülesanne 10.18. Poliitilised ideoloogiad 20. sajandil

Autor: Kaja Raud

EELTÖÖ

Õpilased on kodus läbi lugenud peatüki 1.6 „Poliitilise, filosoofilise ja majandusmõtte põhijooned”.

ÕPIK

L. Vahtre, M. Nutt „Lähiajalugu III”. Maurus, 2014.

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

2 × 45 minutit.

EESMÄRK

Tutvustada peamiste ideoloogiate põhiseisukohti ja õpetada iseloomustama nende mõju ühiskonnale.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab klassi kuueks rühmaks. Iga rühma liikmed pooldavad üht poliitilist ideoloogiat: konservatism, liberalism, sotsiaaldemokraatia, natsionaalsotsialism, kommunism, fašism.
- Rühmadel tuleb koostada ja esitada kuni viieminutiline kõne, milles nad selgitavad oma ideoloogilisi seisukohti.
- Kõne võib olla ühislooming, mille rühma esindaja ette kannab, aga rollimängu võib üles ehitada ka üksikisiku seisukohtadele ja valikutele, kus iga õpilane räägib oma loo. Abistavad küsimused:
 - *Kui vana sa oled?*
 - *Milline on sinu kujunemislugu?*
 - *Kui peaksid mõnest oma põhimõttest loobuma, siis millisest? Millisest kindlasti mitte?*
 - *Milliste teiste ideoloogiatega sa oleksid valmis tegema koostööd?*
 - *Kas sinu riigi/linna/kooli inimesed armastavad sind?*
- Iga rühma ettekande järel on teistel rühmadel võimalik esitada täpsustavaid küsimusi.
- Järgneb ühine arutelu poliitiliste ideoloogiate kujunemise, olemuse ja mõju kohta.
- Lõpetuseks võib teha polariseerumisülesande õpilaste tegelike poliitiliste eelistuste selgitamiseks. Selle ülesande puhul võib kasutada üldistavat vasak-parem skaalat või siis asetuvad õpilased iga ideoloogia puhul eraldi teljele, kus näitavad, mitu protsenti nad jagavad selle poliitilise suuna põhimõtteid.

LISAVÕIMALUSED

Rühmadeks jagamine võib olla toimunud juba eelmisel tunnil, siis on õpilastel olnud võimalus lisainfot otsides põhjalikumalt keskenduda ühele ideoloogiale.

Ülesanne 10.19. Poliitilised õpetused

Autor: Jana Tiido

EELTÖÖ

Läbitud vastavad teemad õpikust, lk 12 (konservatism), lk 14 (rahvuslus ehk natsionalism), lk 20 (liberalism), lk 56–58 (sotsialism).

ÕPIK

M. Seppel, A. Pajur. „Uusaeg. Ajalooõpik 8. klassile. II osa”. Avita, 2013.

KLASS

8. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada õpitut, õpetada looma põhjuse ja tagajärje seoseid, arendada koostööoskust ja empaatiavõimet.

VAJALIKUD VAHENDID

A3 paberid, markerid.

TÖÖ KÄIK

- Klass on jaotatud rühmadesse. Iga rühm saab loosi teel erineva poliitilise õpetuse: konservatism, liberalism, natsionalism, sotsialism, marksism-kommunism, sotsiaaldemokraatia.
- Õpilased kujundavad mina/meie-vormis oma poliitilise õpetuse seisukohtadest lähtuvalt plakati, millel peavad olema käsitletud järgmised punktid.
 - *Millal sa tekkisid?*
 - *Miks sa tekkisid?*
 - *Millised ühiskonnaklassid sind toetasid?*
 - *Kes olid sinu tähtsaimad esindajad?*
 - *Millised on sinu peamised poliitilised seisukohad?*
 - *Kas sul on oma deviis?*
- Plakati kujundamiseks on aega 25 minutit, seejärel tutvustab iga rühm oma seisukohti ja plakati. Igale rühmale antakse aega 4 minutit.
- Tunni lõpus juhib õpetaja frontaalset arutelu: mis meeldis, mis sai selgemaks jms.

LISAVÕIMALUS

Koduseks tööks võib anda ülesande, kus õpilane kujutab ennast mõneks 19. sajandi tegelaseks (näiteks aadlik, vaimulik, rahvuslane, kodanlane, tööline, talupoeg) ning kirjutab jutukese, millise poliitilise õpetuse toetaja ta oma rollist lähtuvalt oleks.

Ülesanne 10.20. *Balloon exercise*: maksud maksusüsteemist välja

Autor: Aive Peil

EELTÖÖ

Õpilased on enne tutvunud Eesti maksusüsteemiga.

KLASS/VANUSEASTE

III ja IV kooliaste.

ÜLESANDE KESTUS

20 minutit.

EESMÄRK

Anda ülevaade maksude olulisusest maksusüsteemis.

VAJALIKUD VAHENDID

Maksu kohta käivad sedelid (lähtuvalt Eesti seadustest).

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja juhatab ülesande sisse.
Kujutage ette olukorda, et Eesti maksusüsteem on üle koormatud ning maksusüsteemist tahetakse eemaldada kolm maksu. Teie ülesanne on otsustada, millised maksud peavad kindlasti jääma.
- Õppijad töötavad paarides. Pinginaabrid tõmbavad endale loo-siga sedeli (vt lisa 1) ühe maksuga ning uurivad selle maksu kohta kas õpikust või internetist vastused järgmistele küsimustele.
 1. Kas tegemist on kohaliku või riikliku maksuga?
 2. Kas tegemist on otsese või kaudse maksuga?
 3. Kui suur on maksumäär?
 4. Mida selle maksuga maksustatakse ja kuhu läheb maksutulu?
- Üks pinginaabritest tutvustab oma maksu tervele klassile. Pärast tutvustust peab õpilane põhjendama, miks nende maks on kõige parem. Õpilane tutvustab oma maksu *mina*-vormis:
 - „Minu maksutulu läheb...; tänu minule saab... jne.”
- Õpilane lõpetab oma tutvustuse fraasiga „Hääletage minu poolt, sest ...”.
- Õpetaja kirjutab maksud tahvlile.
- Kui kõik on oma makse tutvustanud, toimub hääletamine. Igal paaril on kaks häält ning nad peavad põhjendama, miks just need maksud peaksid Eesti maksusüsteemi jääma.
- Õpetaja märgib hääletustulemused tahvlile.
- Kolm kõige vähem häält kogunud maksu langevad Eesti maksusüsteemist välja.

LISAVÕIMALUSED

Ülesandesse võib võtta lisaks makse, mis Eestis ei kehti. Ülesannet saab kasutada eri teemade õppimisel.

Ülesande 10.20 Lisa 1. Sedelid: Maksud

SOTSIAALMAKS	HASARTMÄNGUMAKS	PARKIMISTASU
KÄIBEMAKS	TOLLIMAKS	LOOMAPIDAMISMAKS
TULUMAKS	MAAMAKS	TEEDE JA TÄNAVATE SULGEMISE MAKS
AKTSIIS	MÜÜGIMAKS	REKLAAMIMAKS
RASKEVEOKIMAKS	LÕBUSTUSMAKS	PAADIMAKS

Ülesanne 10.21. Inimõigused, laste õigused

Autor: Aive Peil

EELTÖÖ

Sissejuhatus inimõiguste teemasse, inimõiguste konventsiooniga tutvumine, fotolavastuste tegemine.

KLASS/VANUSEASTE

Kõik kooliastmed.

ÜLESANDE KESTUS

Olenevalt rühmade arvust 45–90 minutit.

EESMÄRK

Inimõiguste austamine, inimõiguste rikkumiste tuvastamine.

VAJALIKUD VAHENDID

Fotoaparaat igal rühmal või pildistav nutiseade, arvuti, projektor.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja annab õpilastele koduse tööna lavastada fotod, mis kajastavad inimõiguste rikkumist või austamist.
- Iga rühm valib kümme inimõigust või lasteõigust ja lavastab nende rikkumise fotodel.
- Iga rühm näitab oma fotosid klassile, klass arvab ära, mis inimõigusega on tegemist.
- Seejärel toimub rollivahetus, iga rühm valib ühe foto ja sealts isiku või situatsiooni ning lavastab selle klassis.
- Lõpetuseks näitavad õpilased kujutletaval skaalal, kuivõrd on nad väitega nõus või mitte. Harjutuse tegemiseks võib õpetaja kleepida klassi ühele otsaseinal sildi „Pigem nõus” ja teisele „Pigem ei ole nõus”. Mida rohkem õpilane väitega nõus on, seda lähemale astub ta sildile „Pigem nõus”.

Väited teljele asetamiseks:

1. „Ebaõiglus, kus iganes, on oht kõigile” – M. L. King.
2. Näen iga päev oma koolis inimõiguste rikkumist.
3. Näen iga päev meedias, kuidas maailmas rikutakse inimõigusi.
4. Usun, et inimõiguste tagamine ei sõltu mitte riigist, vaid üksikisikust.
5. Tunnen, et minu inimõigusi Eestis austatakse.

LISAVÕIMALUSED

Fotode asemel võib teha ka lühikesed videoklipid.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Teljele asetumist võib noorematele kooliastmetele teha lihtsamate väidetega.

Ülesanne 10.22. Ajaloomõisted kehakeeles ja sümbolite abil

Autor: Sigrid Saarep

EELTÖÖ

Koduseks ülesandeks on eelmises tunnis antud tööleht 10–12 uue mõistega. Mõisted tuleb selgeks õppida ja paigutada töölehel õigesse lahtrisse, vt *lisa 1*.

KLASS/VANUSEASTE

6.–9. klass, 4 õpilast.

ÜLESANDE KESTUS

Ettevalmistav töö tunni alguses, ülesande selgitamine 5 minutit, mõistete läbimängimine 10–15 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada uusi ajaloo oskussõnu.

VAJALIKUD VAHENDID

Paber ja pliiats, tahvlimagnet või tahvel ja kriit.

TÖÖ KÄIK

- Õpilastele loositakse välja lehed, millel on kirjas kodus õpitud ajaloomõisted. Iga õpilane saab 3–4 sõna, kokku on 10–12 sõna. Näiteks aadel, ketser, linnus, viiking (näited on 7. klassi keskaja ajalookursusest, õpik „Keskaeg I osa”. Avita, 2004).
- Loositakse välja vastamisjärjekord.
- Esimene õpilane hakkab paberil olevaid sõnu kaaslastele liigutuste, miimika ja kehakeele abil defineerima. Teised õpilased püüavad õige sõna ära arvata.

Näiteks:

Sõna **aadel** – üks õpilane imiteerib ratsutamist ja vehib mõõgaga.

Sõna **ketser** – õpilane teeb sõrmedega pähe sarved.

Sõna **linnus** – õpilane seisab kindlalt ja sirgelt paigal.

Sõna **viiking** – õpilane imiteerib sõudmist ja seejärel röövimist.

- Seejärel tuleb sõnu esitama järgmine õpilane ja ülejäänud arvavad.
- Kui kõik õpilased on oma sõnad esitanud, valivad nad 1–2 sõna ja joonistavad need sümbolitena tahvlile.
- Harjutuse lõpus arutatakse, milliseid sõnu oli raske ja milliseid lihtne esitada ja joonistada.

Ülesande 10.22 Lisa 1.

a) usuelu ja kirikuga seotud mõiste	b) seisuse, rahvuse või päritoluga seotud mõiste	c) riigiga seotud majandus- poliitiline või sõjaline mõiste
Ketser – kirikuvõimu kritiseeriv kristlane	Viiking – germaani sõdalanlane	Linnus – feodaali elupaik ja kaitseehitis
	Aadel – sõjameeste seisuse (rüütliseisuse) esindajad, kes olid ka maaomanikud ehk feodaalid	

LISAVÕIMALUSED

Harjutuse tegemiseks valitakse üks esitusviis (ainult joonistamine või ainult näitlemine) ja paar-kolm mõistet. Sel juhul võtab harjutuse tegemine vähem aega ja seda võib teha viie minuti jooksul tunni alguses.

Ülesanne 10.23. Näita ette õige sajand!

Aastaarvu määramine õigesse sajandisse

Autor: Sigrid Saarep

EELTÖÖ

–

KLASS/VANUSEASTE

5.–6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

5–10 minutit.

EESMÄRK

Aktiviseerida füüsilise ja vaimse tegevuse ühildamise abil.

VAJALIKUD VAHENDID

Paber, marker, kõikvõimalikud pikad esemed, mida klassis leidub ja mida on lihtne loovalt kasutada, näiteks joonlaud, harjavar, rulli keeratud plakat.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased jagatakse neljastesse gruppidesse.
- Õpetaja kirjutab tahvlile mõne kindla sündmusega seonduva aastaarvu.
- Õpilased peavad aastaarvu määrama õigesse sajandisse ning esitada vastava sajandi numbri grupiskulptuurina oma kehade ja mõningate esemete abil.

Näiteks:

753 eKr – Rooma linna rajamine. Õige sajand on VIII. Kahest õpilasest moodustub kalde all seistes number V, veel kahest õpilasest I ja I, puuduva kolmanda I tegemiseks võib neljas õpilane haarata kätte kas pika joonlaua, harjavarre, või kirjutada puuduva I paberile ja hoida seda käes. Võimalusi on rohkem kui üks.

Ülesanne 10.24. Vanad esemed jutustavad

Autor: Jana Tiido

EELTÖÖ

Õpilastel on vaja kodust kaasa võtta mõni vana ese või dokument, näiteks vanaisa tunnistus, vana mänguasi, tööriist.

KLASS

5. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Arendada empaatiat, eneseväljendusoskust ja esinemisjulgust, elavdada ajaloonähtusi.

VAJALIKUD VAHENDID

Kaasavõetud esemed ja dokumendid.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased töötavad paarides ning on rollides: küsitleja ja küsitletav, kes kehastub enda kaasatoodud esemeks või dokumendiks. 5. klassile oleks mõistlik küsimused ette anda, mis ei tähenda, et nad ei võiks teemat edasi arendada ja rohkem küsimusi esitada.

Näiteks küsimused vanale klassitunnistusele.

1. Mis sa oled?
2. Kellele sa kuulusid?
3. Kui vana sa oled?
4. Mida sa jutustaksid oma omaniku kohta? Mis sulle tema juures meeldib?
5. Kas on midagi, mida sa tahaksid tema juures muuta?
6. Millist nõu sa annaksid omanikule, kui oleks võimalik aega tagasi keerata?

Näiteks küsimused vanale kaltsunukule, kaisukarule vms.

1. Mis sa oled?
2. Kelle oma sa olid?
3. Kui vana sa oled?
4. Kas sa olid armastatud? Kas sinuga mängiti palju?
5. Kas sinu omanik meeldis sulle? Miks?
6. Meenuta midagi lõbusat või kurba, mida te koos läbi elasite.
7. Milles te olete sarnased?

LISAVÕIMALUSED

Seda ülesannet võib teha igas vanuseastmes. Vanemate klassidega saab kasutada näiteks muuseumitunni elavdamiseks, kui anda eelnev ülesanne, et õpilased valiksid ekspositsioonist ühe eksponaadi, mis neid kõnetab, ning valmistaksid kodus ette mina-vormis jutustuse. Võib mängida ka äraarvamismängu, kus jutustaja esialgu ei reeda, mis ta mängult on, vaid jutustab lühidalt endast. Teised võivad esitada kas-küsimusi. Kes tegelaskuju ära arvab, saab jutustaja rolli.

Ülesanne 10.25. Rahvuste ühisosa ja erinevused. Rahvuste kaardistamine

Autor: Sigrid Saarep

EELTÖÖ

Eelmises tunnis selgitatakse mõisteid *mitmekultuurilisus, kosmopoliit, rahvus, kultuuriruum, kultuurikonflikt, identiteet, mitmik-identiteet, kuuluvus, tolerantsus*. Samas võib harjutuse teha ka enne tutvumist teemaga „Paljurahvuseline ühiskond”.

KLASS

9. väikeklass.

ÜLESANDE KESTUS

Iseseisev töö 10 min + väidete esitus ja kaardistamine 20 min + teatud väidete esiletoomine 5 min + järeldused 5 min, kokku 40 minutit.

EESMÄRK

Uurida, milliseid rahvusi elab Eestis. Arutleda ja püüda mõista, millised on rahvuste eripärad ning millised omadused on inimestel ühised ega sõltu nende rahvusest.

VAJALIKUD VAHENDID

Paber ja pliiats.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased panevad kirja võimalikult palju eri rahvusest inimesi, kes on kas nende sugulased, tuttavad, sõbrad, naabrid või keda nad teavad mõnel muul viisil.
- Seejärel valivad nad kirjutatu seast välja ühe rahvuse, kes ei ole nende enda rahvusest, ning panevad kirja nende arvates selle rahvusega seonduvad tavad ja kombed (toit, riietus, tähtpäevad, sümbolid, religioon, muusika), iseloomuomadused, käitumismustrid, elukorralduse (kui suur pere, kes on perepea, kus elavad) jne. Väited pannakse kirja minavormis.
- Edasi töötamiseks on kaks võimalust:
 - a) Õpilane kehastub rahvuseks ja loeb oma kirjapandud mõtted ette minavormis.
 - b) Õpilane edastab kirjapandud mõtted miimika ja pantomiimi abil ning teised püüavad ära arvata, millise rahvusega on tegu.
- Kõik mõtted rahvuste kohta pannakse tahvlile kirja.
- Seejärel loeb kirjutatud väited ette teine, kolmas ja neljas õpilane.
- Harjutuse lõpus valib iga õpilane paar väidet, mis kehtivad vähemalt mõnikord ka tema ja/või tema vanemate puhul või on üldkehtivad, ning teeb väite juurde plussmärgi. Samuti valib ta paar väidet, mis tema puhul kunagi ei kehti, ja teeb väite juurde miinusmärgi.
- Arutelu ja järeldused.

LISAVÕIMALUSED

Tunni lõpus võib ette lugeda mõne etnilise anekdoodi eestlastest ja uurida, mis iseloomuomadustel need põhinevad. Õpilased arutlevad, kas need omadused on ka tegelikult rahvusele omased või on tegu väljamõeldiste ja klišeedega.

<http://ekspress.delfi.ee/elu/milline-on-parim-nali-eestlastekohta?id=71608885>

Ülesanne 10.26. Kohtupidamine Eesti Vabariigis

Autor: Mait Kuusik

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teema „Kohtusüsteem ja kohtupidamine” ja tutvunud kohtute koduleheküljega internetis www.kohus.ee ja karistusseadustikuga <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411>.

ÕPIK

A. Toots. „Sootsium”. Koolibri, 2013.

KLASS/VANUSEASTE

9. ja 12. klass.

ÜLESANDE KESTUS

60 minutit.

EESMÄRK

Mõista Eesti Vabariigi kohtumenetluse ja kohtupidamise korraldust.

VAJALIKUD VAHENDID

Mööbel klassiruumis paigutada kohtusaalisarnaselt või võimaluse korral viia rollimäng läbi kohtu ruumes.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased rühmadesse ja annab neile ülesande koostada kaasus. Kaasus peab vastama järgmistele küsimustele:
 - *Mis juhtus?*
 - *Millal juhtus?*
 - *Kellega juhtus?*
 - *Kuidas juhtus?*
 - *Kes olid pealtnägijad?*
 - *Kes sai kannatada?*
 - *Kes on süüalune (süüalused)?*
- Rühmatöödest valitakse välja üks kaasus, mis järgmises tunnis lavastatakse.
- Õpetaja jagab õpilastele tunnis rollid: *kohtunik, kohtukaasistuja/rahvakohtunik, prokurör, advokaat, tunnistajad, kannatanu, süüalune*.
- Õpilane tutvub oma rolliga ja valmistab selle kodutööna ette. Vajalik on osata leida karistusseadustikust infot.
- Klassiruumis või võimaluse korral kohtusaalis viiakse valitud kaasuse põhjal läbi kohtuistung. Kohtumenetluse lõpus kuulutab kohtunik välja kohtuotsuse.
- Lõpuks teeb õpetaja kokkuvõtte kohtumenetluse käigu kohta. Võimaluse korral kaasab ta ka tegevkohtuniku.

LISAVÕIMALUSED

Rollimäng annab võimaluse uurida riigiinstitutsioonide toimimist, näiteks Vabariigi Valitsuse istung vms.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Osalejad peavad olema aktiivsed, julged, valmis lisatööks, kursis olema Eesti Vabariigi seadustega, teadma kodanikuna oma õigusi ja kohustusi.

11. Harjutus „Elav ajaleht”

FOOKUS

Harjutus võimaldab grupiliikmetel uurida päevakajalisi uudiseid vm lugusid nende dramatiseerimise kaudu.

VAJALIKUD VAHENDID

Valitud artiklid või ajalehed ja ajakirjad, võimaluse korral ka rekvisiidid (nt peakatted, sallid), mis aitavad ümber kehastuda.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Õppijad valivad loo ning esitavad selle tõlgenduse kaaslastele, kusjuures loole ei anta hinnangut.
- Publik ütleb pärast loo vaatamist, mida nad nägid.
- Loo esitajad kommenteerivad, kas see, mida publik nägi, oli see, mida nad soovisid esitada, ja kas oli veel midagi, mida nad püüdsid näidata, aga mida publik ei märganud.

Ülesanne 11.1. Mida jutustavad müüdid Vana-Kreeka kohta?

Autor: Kadi Mõttus

EELTÖÖ

Õpetaja on paljundanud iga õpilase jaoks erineva müüdi. Õpilased loevad kodus müüdid läbi. Õpetaja võtab tundi kaasa erinevaid peakatteid ja rätikuid.

KLASS

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Õpilased arendavad rühmas töötamise oskust, eneseväljendust ja oskust ümber kehastuda.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased on lugenud läbi müüdid.
- Õpetaja jagab õpilased rühmadesse (umbes 4–5 õpilast rühmas).
- Õpetaja palub õpilastel jutustada rühmakaaslastele kodus loetud müüte.
- Iga rühm valib välja ühe müüdi, mida hakatakse teistele esitada.
- Õpilased harjutavad müüdi etendamist.
- Pärast ettevalmistusaega etendavad rühmad kaaslastele müüte. Selle käigus võivad nad kasutada abivahendeid: riideid, esemeid, muusikat jms.
- Pärast iga rühma etteastet kirjeldab publik, mida ta laval nägi.

Ülesanne 11.2. Inimlike pahede edetabel vanal ajal ja tänapäeval

Autor: Tiina Laanes

EELTÖÖ

Õpetaja tuletab õpilastele meelde Aadama ja Eeva pärispatu ning inimese pattulangemise loo.

KLASS/VANUSEASTE

Gümnaasium või võimekam 7. klass.

ÜLESANDE KESTUS

90 minutit.

EESMÄRK

Tekitada õpilastes huvi keskaja kiriku vastu ja arendada loomingu-
gulisust.

Ülesande läbimise järel õpilane:

- mõistab paremini keskaja inimese maailmapilti;
- teab, milline inimene oli keskaja kiriku arusaamade kohaselt vooruslik ja milliseid pahesid peeti seitsmeks surmapatuks.

VAJALIKUD VAHENDID

10 lugu, milles räägitakse keskaja pattudest või tänapäeva eest-
laste pahedest.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased paaridesse või kolmeliikmelistesse rüh-
madesse olenevalt õpilaste arvust. Rühmi on kokku 10:

I: AHNUS, SAAMAHIMU ehk Avaritia

II: APLUS, ÖGIMINE ehk Gula

III: KADEDUS ehk Invidia

IV: KÕRKUS, UHKUS, ÜLBUS ehk Superbia

V: LAISKUS ehk Acedia

VI: LIHAHIMU ehk Luxuria

VII: VIHA ehk Ira

VIII: AUTOKULTUS

IX: NUTIHULLUS

X: VÕSAJÄNKILIKKUS

- Igale rühmale jagatakse loosiga üks tekst ühe patuga (*vt lisa 1*).
- Õpilased loevad teksti läbi, abistavad rühmas üksteist teksti mõistmisel (selgitavad üksteisele teksti sisu, vajaduse korral küsivad abi õpetajalt).
- Iga rühm mõtleb välja sketši loosiga saadud patu kohta. Üles-
anne on põnevam, kui lühinäidendi tegelased ei reeda otseselt,
millise patu kohta sketš käib, vaid lasevad pärast klassikaaslastel
arvata.
- Rühmad kannavad oma sketšid ette. Iga sketši puhul ütlevad
klassikaaslased ehk publik, mida nad laval nägid, ning arvavad,

millise pahega oli tegemist. Seejärel näitlejad kommenteerivad, kas nende lavastuses oli veel midagi, mida nad näidata tahtsid.

- Pärast igat lühinäidendit loeb kas rühm või õpetaja artikli katkendi ette.
- Igale sketšile järgneb õpetaja selgitus ja arutelu klassis.

LISAVÕIMALUSED

- Õpilastel võib lasta endil valida, mis lugu nad lavastada tahavad. Sel juhul lavastatakse samast pahest mitu versiooni.
- Õpilased otsivad ise artikli või teksti etteantud teema kohta ning tunnis valitakse koos rühmaga välja üks tekst või artikkel, misjärel toimub loo ettevalmistamine ja ettekandmine.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Tekstid on võetud Eesti Ekspressis 30.12.2015 ilmunud Jüri Kuuskemaa artiklist „Vanad ja uued surmapatud”. Tekstid on muudetud õpilasele arusaadavamaks ja lisatud mõningad tuntud piiblilood.

Ülesande 11.2 Lisa 1. Vanad ja uued surmapatud

1. AHNUS, SAAMAHIMU ehk Avaritia

Mida rohkem, seda uhkem! Raha, asju ja võimu. Kuigi juba igiammu on kinnitatud, et tants kuldvasika ümber on ebajumala kummardamine, ehk teisisõnu saatana enda pilli järgi tantsimine. Inimese loomus pole piibliaegadest peale muutunud, küll aga sõnavara, mistõttu keksimist kuldvasika ümber nimetatakse nüüd enamasti korruptsiooniks, kasumlikkuseks, kapitalistlikuks ootuseks jms. 500 aastat tagasi oleks tänaste SMS-laenude korraldajad/andjad saadetud tuleriidale kui liigkasuvõtjad, sest üle 6% polnud lubatud laenuprotsentidena nõuda. Toonane tarbijakaitse ei lubanud ka kriisiaegadel tõsta rae ja tootjate vahel kokkulepitud hindu. Halbadel aegadel raad lubas näiteks vähendada leibade-saiade kaalu, headel aegadel kaalu aga tõsteti.

Avaritia ehk Ahnuse kaksikvend on Ihnus, millest meilgi, eestlastel, puudust pole. Unustatud on keskaegne rüütlioorus, mille kohaselt rikkus ei seisne selles, kui palju Sul sisse tuleb, vaid kui palju Sa oma ligimestele välja annad. Eesti rahvatarkus on ahnuse osas paraku üsna leplik. Sestap on ahnusevastased kampaaniad, nagu plakat „Võidab see, kel on surres rohkem asju!”, üsna väikese kasuteguriga. Ettekujutuse, et kui ametnikule makstakse head palka, siis ta näpud ei sügele, lükkavad ümber näited tegelikust elust.

2. APLUS, ÕGIMINE ehk Gula,

mida nimetatakse ka õgardluseks. Vana aja kunstnikud, sealhulgas Pieter Brueghel, on suure mõnuga kujutanud piimajõgede ja pudrumägede ääres lösutavaid paksukõhulisi õgardeid maastikes, kus sead jooksevad nahkapistmisvalmilt ringi, kahvel turjas. Oma väarikuse ja normaalse väljanägemise kaotamine söögirõömudele on meie päevadessegi jõudnud ning veel laiaulatuslikumalt kui vanasti. Nii vaeseid, kes nälgides või nälja piiril elavad, on vähemasti Euroopas üpris väheseks jäänud (Aafrikast me muidugi ei räägi). Kui aga vaadata meilgi liikuvaid turiste, on ebaesteetiliselt ülekaaluliste osatähtsus üllatavalt suur. Vabanduseks kinnitavad mõned vanemad mehed ja naised: „Söömine on mu viimane rõõm!”

Patusele õgardlusele lisandub joomarlus. Juba 1427. aastal suri üks Tallinna raehärra ülemäärasesse heade veinide nautimisest. Tänapäeval on joomarluseks keskajast märksa rohkem võimalusi, eriti kui arvestada, et viin oli toona apteegikaup – rohkem pealemäärimiseks kui sissevõtmiseks. Millegipärast ei taheta aga meil riiklikult teadmiseks võtta teadlaste tõdemust, et alkoholist tekitatud kahju maksumus kipub olema kolm korda suurem kui sellest teenitud tulud. Küllap on õigus muhameedlastel, kes väidavad, et alkohol vallandab meis peituvad tumedad instinktid ning ajab pahategusid ja lollusi tegema, mistõttu ärgu joodagu ei veini ega muid kraadiga jookke.

3. KADEDUS ehk Invidia

Teatavasti on kadedus stressi tekitajana üks maohaavade põhjustajaid. Kas ei peaks kedagi endast edukamat märgates kõigepealt mõtlema, mislābi too isik on saavutanud hea maine? Olgu spordis, loomingus, teaduses, āris, poliitikas vōi mis tahes muus valdkonnas. Vōib-olla on sellel inimesel lihtsalt fūisiliselt vōi vaimselt paremad eeldused. Ehk on ta pärinud midagi oma esivanematelt geenide vōi vara kujul. Vōib-olla on ta tōökam ja andekam. Kas poleks siis põhjust lohutada end sellega, et oh kui tore, kui kellelgi nii hāsti läheb. Ja mōelda selle üle, milles on minu enda veel pruukimata eeldused, et kah millegagi hakkama saada. Kelle tahes edu peaks meile olema siiski stiimuliks, mitte piduriks.

Kain ja Aabel olid Vana Testamendi jārgi Aadama ja Eeva pojad. Kain – pōlluharija, Aabel – karjakasvataja. Lōikusaja saabudes tōid mōlemad Jumalale ohvreid – Kain ohverdas pōllusaa-dusi, Aabel oma karja esimese lambatalle. Selgus, et Jumal vōttis Aabeli ohvri vastu, Kaini viljaanni lūkkas aga tagasi. Aabel sai Jumalalt õnnistuse, Kain mitte. Legendi jārgi Kain vihas-tas ning tema nāgu lāks pilve. Solvununa ei osanud ta muud järeldada, kui et tema ohver on kas alavārtuslik vōi on ta ise vāiritu. Puhtast kadedusest ja vihast enesevalitsuse kaotades tappis Kain oma venna ning sooritab nii maailma esimese mōrva.

4. KÕRKUS, UHKUS, ÜLBUS ehk Superbia

See on veel hullem kui kōik teised pahed, sest kōrk inimene vōivat lausa eitada Jumalat ennast ehk seada end temast kōrgemale. Piibli ūtlus „Uhkus on enne langust ja kōrkus enne komis-tust!” meenutab keskaega, mil saduldamata hobusega ratsur oli Uhkuse allegooriaks. Meie sekulariseerunud pāevil pole kōrkuse ilmutamiseks Jumalat enam tarvis. Piisab sellest, kui end ligimestest paremaks ja kōrgemaks pidada.

Piiblis on selle kohta ūks lugu. Algselt vaid ūht keelt osanud inimesed otsustavad jāāda paik-seteks ning taotleda kuulsust. Selleks alustavad nad suure linna ja kōrgustesse pūrgiva torni ehitamist. Inimeste kōrkuse ja uhkuse peatamiseks segab Jumal nende keeled, nōnda, et ini-mesed enam ūksteist ei mōista. Ehitus jāāb seepārast seisma ja inimesed peavad oma teed minema. Siit tuleneb ka vāljud „Paabeli segadus”. Usuliselt kirjeldab see lugu inimese samm-sammulist kaugenemist Jumalast. Inimeste eksisammudele jārignevad aga Jumala karistused.

5. LAISKUS ehk Acedia

Vene muinasjuttudes pikutab lollike Ivan ahju peal ning unistab „Havi käsul, minu soovil, panged minge ise koju!“. Ja edenebki ilma pingutamata – panged lähevadki koju. Istuda ja unistada on tore küll, kuid mõistlik üksnes seni, kui see ka tegevusplaani ja teostamiseni jõuab. Kristlikust vaatevinklist on ükskõikne laiskus surma esimene vorm enne pärisurma. Laiskus mitte üksnes ei tõuka eemale soovitud edust, vaid ka oma esmaste inimlike kohuste täitmisest.

Tõsi, alati on olnud teiste kulul elavaid inimesi, kes on veendunud oma sellekohases õiguses seisuse või kutsumuse tõttu. Eriti mungad ja askeedid-erakud, keda ilmikud tihti hukka mõistavad. Siiski on mõni munk järglastele olulisi tekste ümber kirjutanud ja lastele lugemisostust õpetanud, seega kloostri peesitamise kõrval ka midagi üldinimlikult kasulikku teinud. Vana Testamendi prohvet Eelijat aga käskinud Jumal ise ilmalikust elust kõrbesse peitu minna, kuhu ronk talle noka vahel toiduks leiba tõi. Tänutäheks ustavuse eest viidi ta hiljem tulivankril otse taevasse.

6. LIHAHIMU ehk Luxuria

on surmapatt, mida nimetatakse ka liiderlikkuseks. Tundub küll, et kristliku õpetuse kõige hellem koht on Eeva ja Aadama kallistuste hukkamõistmine ja pärispatuks kuulutamine. Sajandeid on suguelu sallitud vaid soo jätkamiseks, mitte naudinguks. Eriti hullusti on „patule ahvatlevaid saatanlikke naisi“ hurjutanud need mungad, kellele suguelu päriselt keelatud. Apostel Paulus on küll ilmikutele kinnitanud, et „patuses tules“ põlemise asemel pigem abiellutagu, ent kirik keelas ka abielupaaride suguelu arvukatel paastuaegadel. Ainult kuningatel lubati teha erand järglaste eostamiseks. Abieluväline seks aga oli kindlalt surmapattude registris.

Sekulariseerunud maailmas on inimlik suguelu sedavõrd liberaliseeritud, et abielu on minetanud oma esialgse rolli. Emotsioonide asemel propageeritakse järjest enam erootilist gümnastikat. Omal ajal surmaga karistatud samasooliste seksuaalsuhted on laialdaselt legaliseerimisel.

7. VIHA ehk Ira

Dies ira – jumala viha – sellest me oleme kõik kuulnud. Õigupoolest on inimliku viha koosseisus mõeldud ka kibestumist. Et võõraviha, rassiviha ning vihakõne nüüd koguni moes on, sellest ei hakka ma näiteid toomagi.

Kirjeldamaks Jumala viha patu üle ja õigete pääsemist, on Piiblis veeuputuse lugu. Jumal on otsustanud patuseks muutunud inimkonna hävitada. Vaid ühele õiglasele mehele, Noale, ja tema perekonnale antakse võimalus pääsemiseks. Selleks ehitavad nad suure, pealt kinnise laeva, kuhu tulevad ka kõik loomaliigid. Alanud sadu ja uputus hävitavadki maalt kõik elava. Pääsevad ainult laevasolijad. Uputuse taandumise järel sõlmib Jumal Noaga uue lepingu, kus ta töötab inimesi enam mitte veega karistada. Lepingu tähiseks asetab Jumal taevasse vikerkaare. See sõna tähistab Vanas Testamendis sageli ka vibu, st relva. Sellega antakse edasi kaunis kujutlus: Jumal on inimesega suhtlemisel relva kõrvale pannud. Lisaks kogeb inimene uue lepingu õnnistust nüüd looduses valitseva tasakaaluna.

8. AUTOKULTUS

Kui ahvile kas või frakk selga panna, ei saa temast ikkagi lordi. Paraku arvavad meil paljud, et liiklusvahendiks mõeldud auto on peamine staatuse / seisuse näitaja. Uue Eesti aja autorevolutsioon oli muidugi paratamatu, kuid ülitüliskas linnades ja teedel, mis rajati vanasti hobuste ning jalakäijate jaoks. Võib tunduda uskumatu, kuid isegi nn uuslinnaosa Õismäe kavandamisel plaaniti omal ajal iga saja korteri kohta vaid kuus (!) parkimiskohta. Keskkonda säästva mõtteviisi korral võiks meie riigikogulased ja ministrid saada ametisoleku ajaks riigilt tasuta kasutada tagasihoidlikud elektriautod, mille nad pärast töösuhte lõppu tagastaksid. Tulevik on ju elektriautode päralt! Pariisi kesklinna ei tohi pärast 2040. aastat enam sisepõlemismootoritega autod sissegi sõita. Londonis kavatakse keelata diiselmootoriga taksod. Meil kaotaks elektriautode laenutamine rahva seas leviva arvamuse, et Riigikogu ise soosib keskkonna reostamist ja autoliisimistega seotud korrupsiooni.

9. NUTIHULLUS

Ei tohiks olla kahtlust, et internetiseerimine on suurim teabelevi revolutsioon maailmas. Ent nagu ikka, on igal hüvel liialdamise korral ka varjuküljed. Hiljuti avaldati foto: neli kena noort inimest, kaks poissi ja kaks tüdrukut, istumas rohelisel künkal, tegemata üksteisest väljagi, sest igäüks näpib oma nutitelefoni. Kes meist poleks näinud seltskonnas ebaviisakaid isikuid, kes vestlemise asemel oma telefoni vaatamisele keskenduvad? Silmaarstid peaksid hoiatama, et oldagu säästlikud nutitelefoni kribuliste tekstide lugemisega ning spordivõistlusi ja kontserte oleks soovitatav vaadata hoopis suurematelt ekraanidelt. Muidu võib oma nägemise ära rikkuda, nagu paljud kõrvaklappidest lärmimuusikat kuulanud noored on oma kõrvakuulmist kahjustanud.

Igasuguseid äppe ja muid ahvatlusi tuleb aga taskutelefonidesse, tahvel- ja lauaarvutitesse üha juurde. Osa neist on vaid edevuse ja tühikargamise teenistuses. Vanamoeliselt väljendudes – need on Saatanast. Uuemaegselt – tootjafirmade ihast meist kõigist sõltlased teha ning seeläbi järjest suuremaid kasumeid teenida. Ettevaatust!

10. VÕSAJÄNKILIKKUS

Kunagi olid ajad, mil vaadati kõõrdi neile, keda nimetati kadakasakslasteks või pajuvenelasteks. Nüüd on esile kerkinud nooremapoolsed eestlased, kes pole vaevaks võtnud emakeelt korralikult ära õppida. Välja vabandamiseks oma sõnastusnappust väidavad nad, et eesti keel pole ok, vaid on out, külvates oma kõnet ja teksti üle ingliskeelsete sõnade ja väljenditega. Sest eesti keeles polevat piisavalt pauerit, et esile kutsuda filingut. Üldse olevat aeg üle minna ingliskeelsele õppele.

Seda ameerikaliku elustiili sümbolitega üleskasvanud poolkeelseid põlvkondi võiks nimetada võsajänkideks. Ehk küsib neilt peaingel Miikael pattude vaagimise viimsel kohtupäeval: „Miks te häbenesite jääda selleks, kelleks te olite sündinud?”

12. Harjutus „Kõik kõigi sussides”

FOOKUS

Harjutus võimaldab osalejatel uurida probleeme eri osapoolte vaatevinklist. Osalejad on järgemööda kõikides rollides, mis võimaldab vaadelda nähtusi eriti põhjalikult ja sügavalt.

VAJALIKUD VAHENDID

Ruumi, kus on võimalik töötada gruppides. Paberilehti, kuhu peale kirjutada gruppide nimed, suuremaid paberilehti ja markereid, et kirjutada üles ideid.

HARJUTUSE STRUKTUUR

- Harjutuse teemast lähtuvalt jagatakse õpilased gruppidesse, iga grupp esindab üht rolli. Rollinimetused kirjutatakse paberilehtedele ja kohad, kus grupid istuvad, tähistatakse nendega. Näiteks, kui uuritakse pagulaste vastuvõtmise küsimus, siis võivad rollideks olla ametnikud, pagulaspere, kooliõpilased koolis, kuhu pagulasõpilane tuleb, õpetajad.
- Grupid saavad aega, et mõelda oma suhtumise, hoiakute, ootuste, hirmude vm üle, mis neil on seoses teiste harjutuses osalevate gruppidega. Gruppides luuakse ideid, need võib kirjutada ka paberile.
- Grupid pöörduvad ükshaaval kõikide gruppide poole ja esitavad üksteisele oma hirmud.
- Seejärel liiguvad grupid järgmisse rolli, elavad rolli sisse ja mõtlevad, millised ootused on neil teistele gruppidele.
- Niimoodi käiakse läbi kõik grupid, st grupid vahetavad kohta, et kõik õpilased saaksid olla kõikides rollides.
- Harjutuse lõpus tulevad õppijad oma rollidest välja ning toimub koguklassiarutelu, kus õppijad saavad öelda, mis tunne neil oli eri rollides olla, mis rolli oli lihtne ja mis rolli keerulisem mõista.

Ülesanne 12.1. Kes on süüdi Thomas Becketi surmas?

Autor: Aive Kaldra

EELTÖÖ

Klass on läbi võtnud teema „Inglismaa”.

ÕPIK

„Keskaeg. I osa”. Avita, 2011, ptk 29; allikas 3 lk 137.

Õpetaja antud töölehed.

KLASS/VANUSEASTE

7. klass, gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Õpetada sündmusi nägema eri osapoolte vaatenurgast, arendada eneseväljendusoskust ja meeskonnatöö oskust. Pärast sotsiodraama läbimängimist täidavad õpilased koduse tööna töölehel oleva ülesande.

VAJALIKUD VAHENDID

Suured paberilehed ja kirjutusvahendid igale rühmale, individuaalsed töölehed kõigile õpilastele.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab klassi kolme rühma: kuningas, peapiiskop ja parunid. Rühmadele antakse suur paberileht, kuhu oma arvamus kirja panna.
- Iga rühm paneb märksõnadena paberile kirja ja esitab teistele kõigepealt oma rühma tegutsemismotiivid antud juhtumis. Millist kasu või kahju nad oma tegutsemisest said?
- Siis vahetatakse rolli ning iga rühm paneb kirja ja esitab jälle teistele oma motiivid.
- Rolli vahetatakse uuesti ning kirjutatakse üles ja esitatakse iga rühma tegutsemismotiivid. Paber jääb rühmade edasiliikumisel paigale, nii et ühele paberile kirjutatakse kogu üht tegelaskuju puudutav materjal.
- Paberid kirjapandud märksõnadega kinnitatakse seinale ja järgneb arutelu: Mida tundsite ja kogesite erinevate tegelastena? Mida õppisite? Milliseid sarnasusi ja erinevusi leidsite ootuste, vajaduste ja hirmude puhul?

Ülesande 12.1 Lisa 1. Tööleht

Kes on süüdi Thomas Becketi surmas?

29. detsembril 1170. aastal tapeti Canterbury peapiiskop Thomas Becket külmavereliselt nelja rüütli poolt otse katedraalis jumalateenistuse ajal. Keda selles jöhkras mõrvas tuleks süüdistada?

Kas kuninga Henry II, kes oma endise sõbra ja nõuandja Becketiga pikalt tülis oli? Pärast paljusid tülisid erinevate küsimuste üle, nende seas kiriku eesõigus (mille kohaselt oleks tulnud kirikuametis olijate üle kohut mõista vaid kiriklikes kohtutes), püüdis Henry sundida Thomast tagasi astuma. Becket keeldus ja põgenes Inglismaalt 1164. aastal. Tüli jätkus kirja teel ja Thomas heitis kaks endale mittealluvat piiskoppi kirikust välja.

Kas neli parunit, kes vastuseks kuninga küsimusele „Kes vabastaks mind sest mässulisest preestrist?“, kihutasid, nagu jutustab legend, Canterbury katedraali ja torkasid Becketi 29. detsembril 1170 õhtumissa ajal mõõkadega surnuks?

Või koguni Thomas Becket ise, kes pani Henry II kannatuse pikalt proovile, kaitstes kogu südamest kiriku huve, isegi kui need läksid kuninga omadega vastuollu?

Sündmuste kronoloogia

1162	Thomas Becketist saab Canterbury peapiiskop.
1163	Henry II püüab vabaneda kiriklikest kohtutest, Becket püüab teda peatada.
14. JUUNI 1170	Becket põgeneb Prantsusmaale.
1. DETSEMBER 1170	Thomas Becket naaseb Inglismaale, kuuldes, et Henry II on talle andestanud.
29. DETSEMBER 1170	Thomas Becket mõrvatakse. Henry II kuulis piiskoppide kirikust välja heitmisest ning oli väga vihane. Neli parunit, kes kuulsid kuninga vihahoos öeldud üleskutset „Kes vabastaks mind sest mässulisest preestrist?“, täidavad monarhi soovi.
21. VEEBRUAR 1173	Paavst kuulutab Thomas Becketi pühakuks.
7. JUULI 1174	Henry II laseb ennast piitsutada avalikul palverännakul Thomas Becketi hauale.

Peamised poolt- ja vastuargumendid

(vt tabelit lk-pöördel)

ÜLESANNE

Kirjuta arvamyslugu, kus jagad süü Thomas Becketi surma põhjustamises kõigi kolme osapoole vahel. Kes oli sinu arvates kõige rohkem süüdi? Mida oleks ta saanud teha teisiti?

<p>Kuningas Henry II</p>	<p>JAH: Ta küsis „Kes vabastaks mind sest mässulisest preestrist?” Seda saab mõista ainult nii, et ta soovis Becketi surma. Ta tunnistas oma osa Becketi surmas ja lubas munkadel ennast Canterbury katedraalis piitsutada. Austusest Becketi vastu lubas ta kiriklikel kohtutel oma tööd jätkata. Ta ei karistanud paruneid mõrva eest.</p>	<p>EI: Ta ei andnud parunitele korraldust Becketi tapmiseks. Kui ta sai teada, et parunid läksid Becketit tapma, saatis ta mehe neid peatama. Olles varem Becketile vastuhaku andestanud, võis ta seda ka edaspidi teha.</p>
<p>Neli parunit (Reginald fitzUrse, Hugh de Morville, William de Tracy ja Richard le Breton)</p>	<p>JAH: Nemad olid Thomas Becketi tegelikud tapjad. Tapmise juures pussitasid nad ka Edward Grimi, kes oli täiesti süütu ja kõrvaline isik. Keegi ei käskinud neil Becketit tappa, nad otsustasid iseseisvalt selle teo korda saata.</p>	<p>EI: Nad arvasid, et täidavad kuninga soovi. Henry II oli Becketi peale nii tige, et püherdas vihahoos põrandal. Oli ilmselge, et ta soovis mehe surma. Becket oli reetur ja nende kui kuninga meeste ametikohustus oli sellistest vabaneda. Neid ei karistatud mõrva eest mitte kunagi, nii et nad pidid olema kuningale meelepärase teo korda saatnud.</p>
<p>Thomas Becket</p>	<p>JAH: Becket reetis kuningat mitmel korral. Ta oli Henryle lubanud, et aitab tal kiriklikest kohtutest vabaneda, aga ei pidanud sõna. Becketil oli mitmeid võimalusi põgenemiseks nagu varemgi, aga ta ei kasutanud neid. Becket tundis oma vana sõpra Henry II väga hästi. Ta pidi mõistma, et korduvatele reetmistele järgneb karistus.</p>	<p>EI: Ta tegi ainult seda, mida õigeks pidas. Ta arvas, et nad Henryga on jälle sõbrad. Ta arvas, et kiriku seinte vahel on ta kaitstud.</p>

Ülesanne 12.2. 13. sajand. Eesti vanemad, ristsõdijad, vaimulikud ja kaupmehed

Autor: Liivi Vislapuu

EELTÖÖ

Harjutus sobib kordamiseks pärast teemade „Liivimaa ristsõjad” ja „Eesti muistne vabadusvõitlus” läbimist.

ÕPIKUD

- M. Laar, L. Vahtre „Eesti ajalugu I gümnaasiumile”. Maurus Kirjastus OÜ, 2013.
- A. Kriiska, A. Mäesalu, A. Selart, I. Põltsam-Jürjo, P. Piirimäe „Eesti ajalugu I”. Avita, 2014.
- Materjalid internetist https://et.wikipedia.org/wiki/Liivimaa_ristsõjad

VANUSEASTE

Gümnaasium.

ÜLESANDE KESTUS

Kaks järjestikust koolitundi / 90 minutit.

EESMÄRK

Harjutada oskust panna ennast teise inimese rolli.

VAJALIKUD VAHENDID

Neli suurt A3 paberit, pooleks murtuna, ja kirjutusvahendid.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilased neljaks rühmaks.
 - Eesti vanemad*
 - ristisõdijad*
 - vaimulikud*
 - kaupmehed*
- Soojenduseks on väited, mille suhtes kõik rühma liikmed peavad läbirääkimiste teel omas rühmas jõudma ühisele seisukohale. 2–5 õpetaja väidet, aega 5 minutit.

Näiteks:

Kui eestlased, liivlased ja latgalid oleksid suutnud koostööd teha, oleks ristsõdijad Euroopasse tagasi paisatud.

Kui eestlased poleks ristiisku vastu võtnud katoliikluse vormis, oleks ristiusk vastu võetud õigeusu vormis.

- Järgnevalt peavad kõik neli rühma mõtlema ja paberile kirja panema (kasutades esimest kokku murtud paberi poolt) oma rolli ootused teistele rollidele (näiteks milliseid tegusid ootaksid kaupmehed Eesti vanematelt). Aega 5 minutit.
- Kõik rühmad esitavad oma ootused. Aega 8–10 minutit.

- Vahetatakse kohad, paber kirjapanduga võetakse kaasa.
- Järgnevalt peavad kõik neli rühma mõtlema ja paberile (teisele leheküljele) kirja panema oma nüüdse rolli vajadused teistele rollidele (näiteks mida vajavad vaimulikud ristisõdijatel). Aega 5 minutit.
- Kõik rühmad räägivad oma vajadustest, mis on seotud teiste rollidega. Aega 8–10 minutit.
- Vahetatakse kohad ja astutakse uude rolli, paber kirjapanduga võetakse kaasa.
- Järgnevalt peavad kõik neli rühma mõtlema ja paberile (kolmandale leheküljele) kirja panema oma nüüdse rolli unistused, mida nad tahavad jagada teistega. Aega 5 minutit.
- Kõik rühmad jagavad oma unistusi teistega. Aega 8–10 minutit.
- Vahetatakse kohad ja astutakse uude rolli, paber kirjapanduga võetakse kaasa.
- Järgnevalt peavad kõik neli rühma mõtlema ja paberile (neljandale leheküljele) kirja panema oma nüüdse rolli hirmud teiste rollide suhtes (näiteks mida kardavad kaupmehed ristisõdijatega seoses). Aega 5 minutit.
- Kõik rühmad räägivad oma hirmudest teistele. Aega 8–10 minutit.
- Vahetatakse kohad ja jõutakse oma algsesse rolli.
- Järgnevalt arutatakse kogu klassiga, mida eri rollides kogeti. Millise rolli soove, vajadusi, hirme kõige paremini mõisteti. Millise rolli unistused tundusid kõige reaalsemad. Arutelu puhul on võimalik toetuda eelnevalt kirja pandule.

LISAVÕIMALUSED

Õpilased liiguvad rollist rolli, jättes paberi kirjutatud märkmetega järgnevale rühmale rolli juurde. Jõudes oma algse rolli juurde tagasi, on grupil aega 5 minutit, et koostada ettekanne oma rolli kohast 13. sajandil ristisõdade ajajärgul. Abimaterjaliks on kõigis rollides kõigi poolt kirjutatud märkmed. Järgnevad ettekanded. Kuni 2 minutit ettekanne, kokku umbes 15 minutit.

Ülesanne 12.3. Revolutsioonieelse Prantsusmaa kolmas seisus, aadel ja kuningapaar kohtuvad vestlusingis

Autor Kadi Möttus

EELTÖÖ

Õpilased on lugenud Prantsuse revolutsiooni põhjuste kohta õpikupeatükki ning õpetaja antud käsilehti.

ÕPIK

P. Piirimäe „Uusaeg. Ajalooõpik 8. klassile, I osa”. Avita, 2014.

KLASS

8. klass.

ÜLESANDE KESTUS

20 minutit.

EESMÄRK

Õpilased mõistavad, millised probleemid olid seisustel ning mis põhjustel kritiseeriti kuningat ja kuningannat. Arendada rühmas töötamise oskust, oskust ümber kehastuda ning mõtete sõnastamist ja üldist eneseväljendust.

VAJALIKUD VAHENDID

Kirjutusvahendid, paber.

TÖÖ KÄIK

- Õpilased on eelmises tunnis käsitlenud Prantsuse revolutsiooni põhjuseid ning saanud koju käsilehed (*vt lisa 1*, käsilehti on kolm varianti), kus on lähemalt tutvustatud seisusi ja nende probleeme revolutsiooni eel.
- Õpetaja jagab õpilased kolme rühma vastavalt sellele, millise käsilehe keegi sai. Õpilased istuvad toolidele, mis asetsevad kolme rühmana ringis. Iga toolirühma ees põrandal on silt rolliga: kolmas seisus, aadel, kuningapaar.
- Õpetaja tutvustab ülesannet. Iga rühm peab kehastuma kas kuningapaariks, kolmandaks seisuseks või aadlikeks ning pärast mõneminutilist vestlust oma rühmakaaslastega tutvustama, millised on nende ootused ja vajadused teistele. Näiteks, millised on kolmanda seisuse ootused aadlile ja kuningapaarile. Mida nad neilt vajavad?
- Kõik rühmad saavad sõna. Õpilased liiguvad päripäeva järgmisse rolli ja teistele toolidele istuma. Järgneb uus vestlusring.
- Pärast kolmandat vestlusringi lähevad õpilased tagasi toolidele, kust alustati.
- Kokkuvõttena arutatakse selle üle, milliseid ootusi on võimalik täita. Analüüsitakse, mis põhjustel ei saa ootusi täita. Õpilased saavad selgitada, mis tunne oli neil eri rollides olla.

LISAVÕIMALUSED

Vestlusringi võib kaasata ka vaimulikud ja/või välja jätta kuningapaari.

Ülesande 12.3 Lisa 1. Käsilehed

Refereeritud allikast: H. Piirimäe „Suur Prantsuse revolutsioon”. Olion, 1990.

1. RÜHM

Alamad kihid kandsid kõige raskemat maksukoormat, kuigi olid kõige vaesemad. Kogu ülejääk tuli tasuda maksudeks, nii et halbadeks aastateks ei olnud võimalik midagi kõrvale panna. Lisaks rendile ja koormistele olid veel kirikukümnis, riigimaksud, tulumaks, pearahamaks, maamaks, soolaaktsiis.

Talurahvast vihastas see, et aadlikud olid vabastatud enamikust riigimaksudest. Viimastel aastatel enne revolutsiooni olid saagid kehvad, hinnad tõusid, paljusid piirkondi tabasid näljahädad.

Talupojad pidid aitama kirikuinventari soetamisel ja abistama remonditöödel.

Kodanlikul keskklassil läks hästi – koloniaalkaubandusest ja manufaktuuridest teeniti suuri kasumeid. Kodanlased olid valitsuse vastu siiski kriitilised, sest tundsid, et nende ühiskondlik staatus ei vasta nende jõukusele ja majanduslikule tähtsusele. Kõik auväärased ametikohad nii valitsuses, kohtutes kui ka kirikus olid reserveeritud aadlikele.

Ilmnesid ka absolutistliku riigivormi puudused: ülemkihid ei osalenud poliitikas ning ei tundnud seetõttu kaasvastutust riigi kui terviku eest ning kaitsesid vaid oma kitsaid erihuve.

Aadlike häärberite juures elas arvukalt küülikuid, talupojad on protesteerinud küülikute suhtes, kes nende põldudele tungivad.

Aadlike elu iseloomustas pidev toretsemine, jõukus, peod ja ballid. Lemmikajaviiteks oli jaht, kuid tegeldi ka kalastamisega. Aega veedeti raamatukogudes ja vestlusringides filosoofilisi (nt valgustuslikke) probleeme arutades.

Aadlil polevat olnud isegi söögiisu, sest kõik kordus päevast päeva, oli igav. Seetõttu hakatigi üksteisele soovima „Head isu” (mis muuseas tõrjus välja talupoegliku „Jätku leiba”).

Aadlikud nõudsid soovi- ja kaebvihikutes:

- Tagasipöördumist vana korra juurde.
- Feodaalkohustusi mitte kohustuslikult välja osta – aadel pidas seda kallaletungiks omandile.

Talupojad nõudsid soovi- ja kaebvihikutes:

- Kuningavõimu piiramist.
- Põhiseadust, mille aluseks on inimõigused.
- Ministrite vastutust rahva ees.
- Võimu aluseks valimisi.

Kuningal puudus tõsine huvi riigiasjade vastu. Suure osa oma ajast viibis ta jahil.

14. juulil 1789, kui vallutati Bastille' kindlus, kirjutas kuningas oma päevikusse: „Mitte midagi!” Rahvas vallutas Bastille', kuid kuningas märkis vaid seda, et tal ei õnnestunud ühtki jäneest maha lasta.

2. RÜHM

Aadlit ei karistatud ihunuhtlusega. Aadliseisusesse kuulujaid ei tohtinud puua – see pidi olema alandav. Pariisi kalevikaupmees ütles alati „Poodagu mind, kui valetan!“. Pärast seda, kui ta oli ostnud endale aadlitiitli, ütles ta: „Võetagu mul pea maha, kui valetan!”

Rikkad pankurid ja kaupmehed tundsid end teisejärguliste kodanikena, kelle rahast küll elatakse, aga kelle arvamusega ei arvestata. Kodanlasi häiris, et suur osa riigieelarvest raisati toretsevale õukonnaelule. Kuningapaar ja õukondlased suhtusid riigieelarvesse nagu piiramatu suurusga isiklikku rahakotti.

Talupoegadele olid tüütud ja probleeme tekitavad aadlike peetavad tuvilad – sest arvukad tuvid rikkusid sageli vilja. „Miks peame meie, talupojad, varustama toiduga senjööride tuvisid,“ küsisid tollaegsed talupojad.

Talupoegadel oli kohustus isandat kohates sügavalt kummardada, mida talupojad pidasid eriti alandavaks.

Talupojad tasusid maamaksu, pearaha, soolamaksu ning kehtis teoorjus.

Talupojad on kaevanud, et aadlike jahiseltskond (koos klähvivate koertega) tormab üle nende põldude ega hooli, mis nende jalge alla jääb.

Talupoegadele oli alandav, et kõik õigused pidi välja ostma, isegi õigus kodus ise leiba küpsetada.

Suurima osa kolmandast seisusest moodustasidki talupojad, kellel polnud mingit sõnaõigust ühiskondlikes küsimustes kaasarääkimiseks.

Talupojad nõudsid soovi- ja kaebevihi kutes:

- Omandiõigust ja mõttevabadust.
- Riigivõla katmiseks müüa kirikuvarad.
- Inimlikku kriminaalseadustikku.
- Võrdseid karistusi kõigile.

Kuningal polnud otsustusvõimet ja ta oli kergesti mõjutatav.

Ka õukonna uus harrastus – kaardimäng – nõudis väljaminekuid. Hasart ja suured panused tõid endaga kaasa võlad.

Marie Antoinette'il oli sadu kleite kõikvõimalikest kallitest riidesortidest. Palju aega kulus juuksurile. Kuninganna oli harjunud luksuse ja toredusega, ning talle ei mahtunud pähegi, et rahast võiks kunagi puudus olla.

3. RÜHM

Riigi sissetulekute suurendamine sai toimuda vaid aadlike arvel, sest kolmanda seisuse maksukoorem oli niigi kõrge. Aadlikud tundsid, et valitsuse reformid ohustavad nende senist staatust ja elujärge.

Külamaadest sai feodaal enda käsutusse kolmandiku kuni pool.

Aadlile kehtisid ka mitmed kohustused ja ka keelud. Aadlikud ei tohtinud olla väikekaupmehed, käsitöölised. Ei tohtinud rentida maad või olla väikeametnik.

Talupoeg kannatas pideva puuduse käes: elati vaeselt ja lausa laostunud. Puudus oli maast.

Kui raha väärtus langes, siis hakati talupoegadelt rohkem nõudma, sest kõrgseltskonna elulaad nõudis väljaminekute suurendamist. Nt eriametnikud uurised, milliseid makse saaks talupoegadelt veel nõuda.

Talupoegadest noorpaar pidi pärast laulatust senjööri kätt suudlema.

Talupoegade kohustuseks oli maksta kirikukümnist põllusaagilt, karjast ja kodulindudelt.

Talupoegadel oli ka tüütu kohustus hirmutada konni, kes losside juures asuvatel tiikidel elasid. Talupoegade jaoks oli see tobe. Kuid aadlike häiris kisa, mida konnad tekitasid.

Talupoegi hirmutas, et iga lossi väravate juures oli võllas. See tuletas meelde, et isandale ei tohi vastu hakata ning oma kohustusi tuleb täita. Vatasel korral tõmmatakse võlla.

Kolmandasse seisusesse kuulusid ka rikkad pankurid, kaupmehed, advokaadid jt. Neile sai iseloomulikuks liigkasuvõtmine. Probleem nende jaoks oli tsensuur – tunti, et katoliku kirik ahistab neid.

Pealinnakodanlus – elas Pariisis luksuslikes lossides ja püüdis oma eluviisis aadlile järele jõuda.

Pankurid – peamine allikas oli laenud aristokraatiale. Revolutsiooni algul oli Pariisis 66 pangamaja.

Väikekodanikud – käsitöömeistrid, poodnikud, sellid, teenijad, kokad, manufaktuuride töötajad.

Seisuslikkuse printsiip oli väga kindlalt paika pandud – vaimulikud teenivad kuningat palvetega, aadel mõõgaga ja kolmas seisus varandusega. Tegelikult oligi kogu koorem kolmanda seisuse õlul.

Talupojad nõudsid soovi- ja kaebevihi kutes:

- Piinamiste lõpetamist.
- Arreteerimist vaid kohtu otsusel.
- Feodaalsete maksude, kirikukümnise, senjööri eesõiguste kaotamist, kogukonnamaade tagasisaamist.
- Kehvikutele õigust korjata pärast lõikust viljapäid.

Louis XVI tahtis olla alamatele hea kuningas, kuid tal polnud selleks vaimseid võimeid. Tal oli väike silmaring. Kuningale oleks meeldinud, kui kõik oleks jäänud riigis endiseks.

Hiilgav õukond, kuninga ja kuninganna harrastused nõudsid aina suuremaid väljaminekuid. Louis pidas vajalikuks uut jahilossi, mis maksis 10 miljonit livrit. Kuningannal oli vaja kohta, kus lilli kasvatada, ning talle osteti 6 miljoni livri eest loss.

Ülesanne 12.4. II maailmasõja keerukus

Autor: Hanna-Liis Kaarlõp-Nani

EELTÕO

Õpilased on tutvunud II maailmasõja teemaga.

KLASS/VANUSEASTE

9. klass, gümnaasiumi kursus „Lähiajalugu II”.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Toetada õpilaste empaatiaoskust ja II maailmasõjaga seotud vastuolude mõistmist.

Ülesande läbimisel õpilane:

- mõistab erinevate vaatenurkade paljusust II maailmasõja kohta;
- harjutab demokraatlikku otsustusprotsessi ja teeb koostööd klassikaaslastega;
- demonstreerib empaatiaoskust oma rolli suhtes.

VAJALIKUD VAHENDID

Klassiruumis on lauad jagatud neljaks rühmaks, soovi korral paber ja pastakad. Igale rühmale rollikaardid, lisaks rolli nimed kirjutatud suuremalt eraldi lehtedele ja asetatud laudadele. Nii on rolli vahetamise järel kohe selge, mis rollis ollakse.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja tutvustab lühidalt kõiki rolle (*vt lisa 1*) ja selgitab, mis õpilasi ees ootab. Kokku vahetatakse rolle neli korda. Igal korral on aruteluks umbes 5 minutit.
- Esiteks tutvuvad õpilased juhuslikult saadud rolliga ning arutavad rühmas, mis on nende rolli (metsavend, sõjaveteran, ajaloolane, eurooplane) ootused teistele rollidele seoses II maailmasõjaga. Ootused võib panna kirja.
- Seejärel tutvustab iga rühm oma ootusi kõikidele teistele rollidele, ootused peavad andma vastuse küsimustele, kes, mida ja kellelt ootab.
- Teine rollivahetus. Uus roll, kogu rühm vahetab kohta, liikudes päripäeva. Korratakse eelmises punktis kirjeldatud uuest rollist lähtuvalt.
- Kolmas rollivahetus. Uus roll, kogu rühm vahetab kohta, liikudes päripäeva. Keskendutakse rolliga seotud vajadustele ning arutatakse rühmas, mis on uue rolli vajadused seoses II maailmasõjaga. Vajadused võib panna ka kirja. Seejärel tutvustab iga rühm oma vajadusi kõvahäälselt, vajadused peavad andma vastuse küsimustele kes, mida ja kellelt vajab.
- Neljas rollivahetus. Uus roll, kogu rühm vahetab kohta liikudes päripäeva. Korratakse kolmandas punktis kirjeldatud.

- Vahetatakse viimast korda rühma päripäeva ja jõutakse tagasi esimesse kodurühma. Arutatakse järgmiste küsimuste üle: Mida selle ülesande käigus kogesime? Mida õppisime? Mida oli meie ootustes ja vajadustes ühist? Kuidas leida II maailmasõjast arusaamisel ühist keelt?

LISAVÕIMALUSED

Teistele rühmadele esitatavaid seisukohti võib esitada teatraalselt. Õpetaja võiks tutvustada õpilastele ka ülesande käigus Maslow' vajaduste püramiidi.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Harjutus sobib II maailmasõjaga seotud vastuolude mõistmiseks, samuti kokkuvõtvasse tundi. Ülesande lõpetuseks võib õpetaja lasta õpilastel kirjutada arutluse teemal „Keerulised teemad Eesti ajaloos – kuidas leida ühist keelt?“. Soovi korral võib lisada veel uusi rolle (nt mõned suurriigid, isikud, poliitikud).

Ülesande 12.4 Lisa 1. Rollikaardid

<p align="center">Ilja, 81 aastat vana NÕUKOGUDE ARMEE SÕJAVETERAN</p>	<p align="center">Mart, 84 aastat vana ENDINE METSAVEND</p>
<p>Sinu jaoks algas II maailmasõda 22. juunil 1941. aastal, kui Saksamaa ründas NSVLi. Sõjas on sinu jaoks olulised mitmed lahingud, eriti aga Stalingradi ja Moskva lahing, mille tagajärjel õnnestus panna seisma sakslaste edasitung. Kui mõtled II maailmasõjast, siis seostub sulle esimesena NSVLi võit ning see, et NSVL aitas kaasa rahu kinnistumisele maailmas. Oled veendunud, et Eesti liitumine NSVLiga toimus vabatahtlikult. 1991. aasta Eesti taasiseseisvumine oli sinu jaoks senise maailma kokkuvarisemine.</p>	<p>Eesti okupeeriti 1940. aastal ning ta kaotas oma iseseisvuse. Põgenesid metsa pärast 1941. aasta 14. juuni küüditamist, sest kartsid oma elu pärast ning tahtsid võidelda Eesti riigi iseseisvuse eest. Varjusid met-sas mitu aastat. Ootasid abi Ameeri-kast. Vastupanuks andis sulle jõudu teadmine, et Sa vähemalt võitled. Lõpuks võeti ka sind kinni ning saa-deti 15 aastaks Siberisse. Kui sealt tagasi jõudsid, siis suur hulk vanu tuttavaid sinuga enam ei suhelnud. II maailmasõda ning sellele järgnenud aastad tähendasid sinu jaoks senise maailma kokkuvarisemist.</p>
<p align="center">Andrea, 40 aastat vana EUROOPLANE</p>	<p align="center">Gustav, 51 aastat vana AJALOOLANE</p>
<p>II maailmasõda toimus juba rohkem kui 60 aastat tagasi, eestlaste ja Eesti venelaste vaidlused sellel teemal tunduvad sulle kummalised ja arusaamatud. Leiad, et II maailmasõja puhul on oluline rääkida holokaustist. Kõik muu on juba minevik.</p>	<p>Kui mõtled II maailmasõjast, mõistad toimunut kui näidet totalitaarsete režiimide – NSVLi ja Natsi-Saksamaa – tegevusest. Totalitaarne režiim ei teeninud mitte ühegi rahvuse, vaid väikese ringi juhtide huve. Nii NSVL kui Natsi-Saksamaa panid toime raskeid inimsusevastaseid kuritegusid, mille mõjud olid katastroofilised nii eesti kui ka vene rahvuse jaoks. Punaarmee koosseisus võidelnud venelastel ei olnud võimalik valida, kas ja kus Stalini juhtimise all kahu-rilihaks osutada. Nii eestlased kui ka venelased olid totalitaarsete režiimide ohvrid. Toimunud sündmustes ei ole süüdi üks rahvas.</p>

Ülesanne 12.5. Küüditamine. Eesti II maailmasõjas.

Autor: Christi Lõhmus-Erg

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Eesti II maailmasõjas”.

ÕPIK

E. Värä „Lähiajalugu. Ajalooõpik 9. klassile”. Avita, 2015.

KLASS

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada õpilaste teadmisi küüditamiste kohta.

VAJALIKUD VAHENDID

Rollikaardid, paber, pastakas.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja tutvustab lühidalt kõiki rolle (*vt lisa 1*) ja selgitab, mis õpilasi ees ootab. Kokku vahetatakse rolle neli korda. Igas rollis on aruteluks umbes 5 minutit.
- Õpetaja jagab õpilased nelja rühma.
- Iga rühm saab endale ühe rollikaardi: küüditatu, sõdurid, Nõukogude võim, Eestisse jäänud eestlased.
- Iga rühma arutab vastavalt oma rollile, millised on nende mured 1941. aasta lõpus.
- Seejärel tutvustab iga rühm oma muresid kõikidele teistele rollidele.
- Tehakse teine rollivahetus (rollid markeeritakse paberilehega ning grupid vahetavad kohti). Uues rollis korratakse eelmises punktis kirjeldatud tegevust.
- Tehakse kolmas rollivahetus, nüüd keskendutakse rolliga seotud lootustele. Seejärel tutvustab iga rühm oma lootusi kõikidele teistele rollidele.
- Tehakse neljas rollivahetus ja korratakse eelmises punktis kirjeldatud.
- Seejärel jõutakse tagasi esimesse kodurühma ja arutatakse järgmiste küsimuste üle: Mida selle ülesande käigus kogesime? Mida oli meie mures ja lootustes ühist?

Ülesande 12.5 Lisa 1. Rollikaardid

<p style="text-align: center;">KÜÜDITATUD 7AASTANE EMILIE-MARGARETHE JA TEMA 30AASTANE EMA</p> <p>Emilie-Margarethe Tuudelepp sündis Viljandimaal 15. juunil 1934 aastal. Pärast tütre sündi suundusid tema vanemad tööle Narva, kus pereisa Rein töötas arstina ja pereema Malle eesti keele õpetajana. Emilie-Margarethe jõudis Narvas koolis käia ja eesti keeles õppida ainult esimesel kooliaastal.</p> <p>14. juunil 1941. aastal küüditati Emilie-Margarethe koos emaga Siberisse. Tüdruku õde Mari ja isa Rein olid sel ajal Viljandimaal talus ning nii jäid nemad küüditamisest eemale. Pere ei kohtunudki enam kunagi.</p>	<p style="text-align: center;">KÜÜDITAMIST LÄBI VIINUD SÕDURID – EESTLANE JÜRI JA VENELANE SAŠA. MÕLEMAD KOMMUNISTID.</p>
<p style="text-align: center;">NÕUKOGUDE VÕIM</p>	<p style="text-align: center;">EESTISSE JÄÄNUD PERE – ÕDE MARI JA ISA REIN</p>

Ülesanne 12.6. Afgaani pagulasneiu

Autor: Tiina Laanes

EELTÖÖ

- Õpilased tutvuvad mõistega „multikultuurne ühiskond”, näiteks <http://www.miksike.ee/docs/lisakogud/tolerants/inimoigused/10.htm>
- Õpilased tutvuvad moslemite kultuuri ja kommetega. Õpetaja selgitab islami põhitõdesid ning seda, kes on sõjapagulane (sõjapõgenik) ja mis eristab teda majanduspagulasest või kliimapagulasest.
- Enne rollidesse jagunemist võib õpilastelt küsida suunavaid küsimusi. Mis erinevused ja sarnasused on kristlaste ja moslemite kultuuris? Kuidas rikastavad teisest kultuurist inimesed ühiskonda? Mis probleeme tähendavad pagulased riigile?

KLASS

9. või 12. klass.

ÜLESANDE KESTUS

35–60 minutit (olenevalt klassi suurusest, tasemest ja sellest, mitu korda rolle vahetatakse).

EESMÄRK

Luu parem arusaamine tänapäeva mitmekesisest ühiskonnast. Arendada õpilases empaatiavõimet, mis aitab tal paremini erinevaid inimesi mõista.

VAJALIKUD VAHENDID

Igale rühmale rollikaardid (vt lisa 1) ja A4 paber, kuhu panna kirja märksõnad.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õppijad rollidesse (igas rühmas mitte rohkem kui 5 õpilast).

Esimene roll/rühm: Moslemiusku sõjapagulasest 15-aastane afgaani päritolu põhikoolineiu, kelle emakeel on araabia keel, kellel on paariaastane koolikogemus kodumaal, kes oskab pisut inglise keelt, eesti keelt ei räägi, kuid mõistab üksikuid sõnu, kelle religioon näeb ette palvetamist viis korda päevas, kes on taimetoitlane, kes kannab burkat, kes sööb kahvli ja noa asemel sõrmedega.

Teine roll/rühm: Sõjapagulase klassikaaslased – kristlikust kultuuriruumist pärit 11- ja 12-aastased poisid ja tüdrukud, mitu aastat nooremad kui nende uus klassikaaslane.

Kolmas roll/rühm: Sõjapagulase vanemad – keskealised, ema on kirjaoskamatu, kuid armastav ja hoolitsev koduperenaine, isa on endine ehituse järelevalvaja, kõneleb pisut inglise keelt ning läheb peagi eesti keele kursustele, neil on 5 last, nad on sügavalt usklikud, kuid avatud meelega ja valmis uuel kodumaal uut elu alustama.

Neljas roll/rühm: Õpetajad ja kooli juhtkond – pigem konservatiivse meele ja keelega.

Viies roll/rühm: Ühiskond ja valitsus – valmis igakülselt abistama pagulasperet, kuid ootavad, et perekond annaks enda poolt parima, et ühiskonda sulanduda ja uues riigis hakkama saada.

- Iga rühm tutvustab kõikidele teistele rühmadele/rollidele, millised on nende:
 - 1) ootused (stiilis me ootame, et Sa/te ...) ja/või
 - 2) hirmud (stiilis mul on hirm, et Sa/te ...) ja/või
 - 3) vajadused (stiilis me vajame, et ...; Sa/ma vajan, et te ...) teistele osapooltele/rollidele.
- Rolle vahetatakse ideaalis nii kaua, kui kõik rühmad on saanud olla kõigis viies rollis ja saanud välja öelda oma ootused, hirmud ja vajadused.

LISAVÕIMALUSED

Eelmises tunnis võib õpilastele anda kodutööks lugeda pagulaste teemal artikleid.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Kui rühmadel on ülesannetega probleeme, siis töö käigus võiks õpetaja esitada suunavaid küsimusi: Mida saaks neiu vanemad teha, et tütrele oleks koolis kergem? Mida kooli juhtkond ja õpetajad peaks tegema, et neiu tuleks koolis toime?

Ülesande 12.6 Lisa 1. Rollikaardid

<p>Moslemiusku sõjapagulasest 15-aastane afgaani päritolu põhikoolineiu</p>	<p>Sõjapagulase klassikaaslased</p>
<p>Põhikoolineiu, kelle emakeeleks on araabia keel, kellel on kodumaal paari-aastane koolikogemus, kes oskab pisut inglise keelt, eesti keelt ei räägi, kuid mõistab üksikuid sõnu, kelle religioon näeb ette palvetamist viis korda päevas, kes on taimetoitlane, kes kannab burkat, kes sööb kahvli ja noa asemel sõrmedega.</p>	<p>Kristlikust kultuuriruumist pärit 11- ja 12-aastased poisid ja tüdrukud, mitu aastat nooremad kui nende uus klassikaaslane.</p>
<p>Sõjapagulase vanemad</p>	<p>Õpetajad ja kooli juhtkond</p>
<p>Keskealised, ema on kirjaoskamatu, kuid armastav ja hoolitsev kodupereaine, isa on endine ehituse järelvaataja, kõneleb pisut inglise keelt ning peagi minemas eesti keele kursustele, neil on viis last, nad on sügavalt usklikud, kuid avatud meelega ja valmis uuel kodumaal uut elu alustama.</p>	<p>Pigem konservatiivse meelega ja keelega.</p>
<p>Ühiskond ja valitsus</p>	
<p>Valmis igakülgsest abistama pagulaspe-ret, kuid ootavad, et perekond annaks enda poolt parima, et ühiskonda sulanduda ja uues riigis hakkama saada.</p>	

Ülesanne 12.7. Seadused, demokraatlikud õigusnormid ja õiglase kohtupidamine

Autor: Sigrid Saarep

EELTÖÖ

Eelmises tunnis on õpilastele selgitatud, milleks on loodud seadused ja mis juhtub siis, kui seadusi ei täideta. Samuti on selgitatud õiglase kohtupidamise põhimõtteid.

ÕPIK

- „Mosaiik. 6. klassi ühiskonnaõpetuse õpik”. Koolibri, 2013; või
- „Sootsium. 9. klassi ühiskonnaõpetuse õpik”. Lisaks „Tunnistajana kohtus” https://www.kohus.rik.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/tunnistajana_kohtus.pdf).

Koduse tööna kirjutavad õpilased järgmises tunnis läbimängitava kohtujuhtumi tarbeks kuritöökoosseisu koos vajalike minimaalsete andmetega. Õpilased kirjeldavad sündmust ja selgitavad, millal juhtus, mis juhtus, kellega juhtus, kuidas juhtus, kes olid pealtnägijad, kes on süüalune ja kes sai kannatada.

Näide:

24. oktoobril, kell 00.35 leidis aset süütamine, kui bensiiniga pandi põlema Karukatsi hotell Järvamaal. Majas viibinud 65-aastane valvur Sulev sai kerge vingumürgituse ja viidi haiglasse, kust ta peagi koju pääses. Külastajaid hotellis ei olnud, kuid hoone põles maani maha. Hotelli läheduses asuva bensiinijama videosalvestiselt on näha, et 15 minutit varem peatus tankla juures must BMW, millest väljunud mees võttis kanistrisse bensiini ja sõitis edasi hotelli poole. Kahtlustavana on kinni peetud 22-aastane Tarvi, kellele esitatakse süüdistus kuritahtlikus süütamises.

KLASS/VANUSEASTE

6. või 9. väikeklass, 4 õpilast.

ÜLESANDE KESTUS

Ettevalmistav osa 10 minutit, rollimäng 30 minutit, kokkuvõtted 10 minutit.

EESMÄRK

Arendada õpilaste suhtlemisoskust ja selgitada demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid norme. Uurida, mis vahe on õigusel ja õiglusel.

VAJALIKUD VAHENDID

Lauad-toolid, mida on võimalik ruumis ümber paigutada (vt skeem: „Mosaiik. 6 klassi ühiskonnaõpetuse õpik”. Koolibri, 2013, lk 31), A4 paber ja värvilised markerid. Võimaluse korral ka väike haamrike ja žaboo kohtunikule.

TÖÖ KÄIK

- Tunni alguses valitakse õpetaja abiga õpilaste kodutööde hulgast läbimängitav versioon ning loetakse ette.
- Seejärel määratakse rollid ja kirjutatakse need markeriga A4 lehele ning pannakse paika toolid-lauad. Rollideks on prokurör ehk riiklik süüdistaja; süüdistatav, siinses näites 22-aastane Tarvi; advokaat ehk süüdistatava kaitsja; tunnistaja ehk kolmas isik, näites Sulev. (Kannatanuks on hotelliomanik, kuid temal siinses näites rolli pole.) Õpetaja võib vajaduse korral mõne rolli üle võtta ja õpilasi abistada.
- Esimesena saab sõna prokurör, kelleks on valitud kodutöö autor. Prokurör loeb ette süüdistuskõne. Seejärel saavad sõna süüdistatav, tema kaitsja ja tunnistaja. Viimasena saab sõna kohtunik.
- Kui üks ring on täis siis vahetatakse rollid rotatsiooni korras uute vastu.
- Viimases ringis otsustab kohtunik, kas süüdistatav on süütu või süüdi, ning määrab karistuse.
- Tunni lõpus annavad õpilased teada, milline roll oli kõige huvitavam, kuidas nad ennast rollis tundsid ning kas teised osatäitjad olid oma rollis ausad ja õiglased.

13. Sotsiodraama

FOOKUS

Sotsiodraama võimaldab grupil uurida rollides olemise kaudu kollektiivseid probleeme, nähtusi ja situatsioone. Sotsiodraama teemad võivad olla seotud sotsiaalsete, eetiliste, usuliste ja poliitilise vaadetega ning grupidünaamika arenguga.

Sotsiodraamat juhib lavastaja (õpetaja) ning selles osaleb kogu grupp. Fookuses ei ole näitlejameisterlikkus ega -sooritus, vaid rollides olemise ja teistega suhestumise kaudu kogetakse tundeid ja arusaamu.

VAJALIKUD VAHENDID

Vaba ruumi liikumiseks, sest sotsiodraamas on lavaks terve ruum. Võimaluse korral kasutada rekvisiite (peakatteid, kangaid, esemeid vm), mis aitavad rollidesse sisse elada.

HARJUTUSE STRUKTUUR

Sotsiodraama läbiviimiseks sõnastatakse teema, mida grupp uurima hakkab. Osalejad saavad teemaga haakuvad rollid (nt paadipõgeniketeemalises sotsiodraamas võivad rollideks olla paadipõgenikest mehed, naised, lapsed, põgenike vastuvõtjad jt). Sotsiodraamas ei ole õiget ja valet tõlgendust, õppijad käituvad rollides nii nagu nende asjast arusaamine ja hetketunnetus on, st õppijad ei esita sotsiodraamas ettevalmistatud teksti, vaid improviseerivad, toetudes oma varasematele teadmistele ja arusaamadele.

Osalejad võivad kõik võtta iseseisva rolli, aga võib moodustada ka gruppe, mille kõik liikmed võtavad sama rolli. Mõelda võib ka rolli ja vastandrolli kategooriates (nt poliitikud-rahvas, lapsed-lapsevanemad). Sotsiodraamat võib lavastada mitmeti. Esitame siinkohal ära ühe võimaliku lavastamisstruktuuri.

- Sotsiodraama eel on vajalik osalejaid soojendada, näiteks arutada teema üle, millel sotsiodraama lavastatakse, kaardistada rolle ja vastandrolle ning nende seisukohti. On oluline, et käsitletav teema ja rollid oleksid osalejatele tuttavad. Rollide avamiseks võib kasutada rollikaarte, erinevaid rollide seisukohti avavaid tekste vm.
- Lavastaja (õpetaja) laseb õppijail valida rollid ning annab aega neisse sisseelamiseks. Lavastaja ütleb ka, mis ajahetkel sotsiodraama algab (nt mingi kindel kuupäev, aga sotsiodraama ajaliseks intervalliks võib olla ka päev, sel juhul algab draama tavaliselt hommikuga). Osaleb kogu grupp, pealtvaatajaid ei ole.
- Õppijad liiguvad ruumis ringi ja suhtlevad-kohtuvad oma rollis olles teiste sotsiodraamas osalejatega.
- Lavastaja külmutab tegevuse ning laseb igal osalejal ennast tutvustada (vastata näiteks järgmistele küsimustele: Kes sa oled?, Kus sa oled?, Mida sa teed?, Kuidas sa praegu ennast tunnend?).

- Sotsiodraama läheb edasi, lavastaja ütleb uue ajahetke (nt uue kuupäeva) ning osalejad, kes on ikka samades rollides, käituvad nii nagu muutunud ajahetk nende arvates tingib.
- Lavastaja laseb tegevusel areneda ning külmutab jälle mõne aja pärast tegevuse ja küsib osalejatelt, mida nad uues ajahetkes tunnevad, kellega on suhelnud, mida mõtlevad teistest osapooltest vm sõltuvalt sotsiodraama teemast. Lavastaja võib küsida ka osalejate sisemonoloogide (Millest sa praegu mõtled?). Külmutamiseks jt sekkumisteks võiks sotsiodraama lavastajal olla kelluke või mõni muu abivahend.
- Sotsiodraama tegevus jätkub uutes ajahetkedes ja lavastaja võib lisaks ajahetke muutmisele muuta ka kohtumise kohta jm.
- Sotsiodraama lõpus annab lavastaja tavaliselt võimaluse osalejatel öelda üksteisele välja oma tõekspidamisi või esitada küsimusi.
- Sotsiodraama lõpeb rollide mahapanemise ja jagamisringiga, kus õppijad saavad rääkida, mida nad rollides olles tundsid ja kogesid.

Ülesanne 13.1. Vana-Kreeka jumalad

Autor Kadi Möttus

EELTÖÖ

Õpilased on läbinud teema „Vana-Kreeka jumalad”.

KLASS

6. klass.

ÜLESANDE KESTUS

30 minutit.

EESMÄRK

Õpilased arendavad eneseväljendust ja oskust ümber kehastuda.

VAJALIKUD VAHENDID

Õpetaja võtab tundi kaasa erinevaid peakatteid, rätikuid ja esemeid.

TÖÖ KÄIK

- Iga õpilane saab vabalt valida, missugust jumalat ta kehastab.
- Õpetaja annab õpilastele mõne minuti aega mõelda, kuidas võiks nende jumal olla riietatud, kuidas kõndida ja rääkida ning millised esemed jumalat kõige paremini sümboliseerivad.
- Õpilased valivad endale sobivad peakatted ja esemed
- Lepitakse kokku paik, kus jumalad kokku saavad, näiteks Olümpos, kooli võimla.
- Õpilased saavad mõne minuti oma rollides olla ning seejärel küsib õpetaja, kes nad on ja millega nad tegelevad.
- Pärast tutvustusringi palub õpetaja leida igal õpilasel klassist endale kohalviibivate jumalate seast meelepärane vestluskaaslane.
- Õpilased koonduvad paaridesse või väiksematesse rühmadesse ja vestlevad omavahel.
- Õpetaja palub õpilastel öelda, missuguse jumala nad leidsid, mis põhjusel just tema valisid ning mis neid omavahel ühendab.
- Õpetaja pöörab tähelepanu ka sellele, kes jumalatest omavahel väga hästi läbi ei saa.
- Viimase ülesandena palub õpetaja igal õpilasel liikuda mõne minuti klassis ringi, reisida ajas tänapäeva ning põhjendada, miks kuluks tänapäeval usk konkreetseesse jumalasse ära.

LISAVÕIMALUSED

Kui klassis on rohkem õpilasi, võib lisaks jumalatele kasutada ka Vana-Kreeka kangelasid.

Ülesanne 13.2. Kuidas eestlased said endale perekonnanimed?

Autor: Liivi Vislapuu

EELTÖÖ

Läbitud on teema „Talurahvaseadused 1816/1819”.

KLASS/VANUSEASTE

Põhikool, gümnaasium.

ÕPIKUD

- L. Vahtre, M. Laar „Eesti ajalugu II gümnaasiumile”. Maurus Kirjastus OÜ, 2013.
- P. Piirimäe, M. Seppel, A. Andresen, A. Pajur „Eesti ajalugu II”. Avita, 2015.

ÜLESANDE KESTUS

45–90 minutit / 1–2 ainetundi.

EESMÄRK

Kujutlusvõime arendamine, oskus panna ennast teise keskkonda ja teise rolli.

VAJALIKUD VAHENDID

Paber, kirjutusvahend, üks kuni kaks eesti-saksa sõnaraamatut.

TÖÖ KÄIK

Esimene osa

- Õpetaja loeb ette teksti (*vt lisa 1*). Aega on 5 minutit.
- Õpetaja jagab õpilased gruppidesse järgmiselt.

Esimene grupp – mõisahärra ja mõisaproua – soovitav oleks valida klassist õpilased, kes õpivad saksa keelt.

Teised grupid (3–6 õpilast) on talupered, soovitav moodustada järgmiselt: valitakse peremehed ja peremehed hakkavad omale pereliikmeid valida.

- Kui pered on moodustatud, siis peremehed tutvustavad ennast ja oma peret järgmiselt: nimi, vanus ja koht peres (nt perenaine, poeg, tütar, sulane, teenija, vanaperenaine, vanaperemees jne). Vajalik on ka ära nimetada suhe mõisaga, näiteks kubjas, aida-mees, kutsar, mölder, tavaline talumees.
- Samal ajal teevad mõisahärra ja mõisaproua omale võimalikult palju märkmeid perede kohta. Kokku kõik toimingud 10–15 minutit.

Teine osa

- Õpetaja laseb loosi teel valida igal peremehel perekonnanime, kuid teised pered ja mõisarahvas ei tohi neid kuulda. *Vt lisa 2*.
- Järgnevalt hakkavad pered mõtlema, miks nad sooviksid omale just sellist perekonnanime, mis nad said loosiga. (Eeldus, et kirjeldatakse oma talukohta vms.) Vajaduse korral valmistatakse ühtlasi ka oma nime kaitsekõneks.

- Samal ajal mõtlevad mõisahärra ja proua, mis perekonnanime nad igale perele annaksid. Lisamaterjaliks on enne tehtud märkmed ja vajaduse korral võib kasutada sõnastikke. Sõltuvalt perede arvust kulub aega 10–15 minutit.

Kolmas osa. Nimede panek

- Peremees läheb mõisa ja esitab omapoolse nimesoovi koos põhjendusega.
- Mõisahärra kas nõustub või pakub oma varianti koos põhjendusega.
- Peremees kas nõustub kohe või algab kauplemine nime üle.
- Kauplemise järel jääb lõppsõna mõisahärrale koos põhjendusega. Aega 15–25 minutit.
- Järgneb tunni analüüs, kõigil on võimalus (mitte kohustus) öelda, kuidas nad tundsid ennast oma rollis. Aega 5 minutit.

Neljas osa

- Tunni võib lõpetada aruteluga, millal, miks ja kuidas nimesid muudeti/eestistati. *Vt lisa 3.*
- Võib anda õpilaste ka nimede loetelu ja lasta neil endil need nimed muuta/eestistada ning rääkida eestistamise põhjustest ning arutada klassis olevate õpilaste perekonnanimede üle. Kui mõni teab, siis võib ka rääkida oma perekonnanime lugu. Aega 30 minutit.

LISAVÕIMALUSED

- Eeltööna võib olla antud koduseks ülesandeks uurida oma perekonnanime saamise lugu.
- Töö lihtsam variant. Õpetaja võib jagada igale perele talu ja talu-pere kirjelduse ning siis võivad talupered nende kirjelduste põhjal ise omale perekonnanime mõelda.

MÄRKUSED ÕPETAJALE

Teksti (*vt lisa 1*) võib lasta ka koduse tööna lugeda <http://miksike.ee/docs/lisa/3klass/8talu/kuidassaid.htm>.

Ülesande 13.2 Lisa 1

T. Toomet „Me elame ajaloo”. Koolibri, 1993, lk 194.

KUIDAS EESTLASED SAID ENDALE PEREKONNANIMED?

Kui eestlased pärisorja seisusest vabaks said, anti neile ka perekonnanimed. Euroopas oli perekonnanimede kasutamine kombeks juba keskajal. Eesti talupoja lisanimeks oli seni olnud talu nimi või siis tabav hüüdnimi. Taluperemeestele perekonnanimede panemine jäeti mõisnike hooleks. Olenes mõisniku maitsest ja vaimukusest, milliseid nimesid ta eelistas. Umbes pooltele eestlastele anti saksapäraseid perekonnanimed. Hiljem, Eesti Vabariigi ajal, muutis suur osa neist oma nimed eestipäraseks.

Kirjanik Jüri Parijõgi on kirjutanud loo sellest, kuidas Lõpeküla mehed said perekonnanimed:

„Laupäeva õhtul käis mõisa vahimees külas ja andis kõigile käsu, et pühapäeval tuleb minna mõisasse uusi nimesid saama. Nüüd on ju kõik priid ja priidele inimestele antakse uued nimed. Igaüks võib endale nime võtta, millise tahab.

„Mis nimesid meil ikka vaja on,” arutas Matsi-Jaagu Mihkel. „Meil ju ristimisest saadik igal oma nimi. Igaüks teab, et mina olen Matsi-Jaagu Mihkel, mis nime mulle veel vaja?” – „Kuula nüüd,” arvas Lepiku Juhan, „kas neid nimesid mõisas veel vähe saadud. Igal päeval kubjas ristib sind uue nimega. Reinu Mihkel enam muud nime ei kuulegi kui Tõbras ja Lao Kaarlit hüütakse juba teist nädalat Vedamikuks. Aga noh - mõisa käsk, eks pea minema.”

Liivaku noor perenaine võttis aga küsimust tõsiselt. Õhtul arutas mehega tükk aega, millist nime võtta. „Ära sa halba nime ega mõnd rumalat sõna küll võta,” kinnitas mehele. „Kui lubatakse, siis võta talu nimi – Liivaku. Selle nime all tuntakse meid igal pool.”

Pühapäeva keskhommiku paiku kogunes mõisa talli ette hää koguke rahvast ja uusi tuli ühtelugu juurde. Igast perest pidi väljas olema mees, samuti pidid tulema kõik lesed ja vallalised. Kubjas käsutas rahva mõisa suurtrepi ette, kus pidi algama nimepanek. Härra seisis trepil, opman istus laua taga, valmis uusi nimesid kirja panema. Mehed võtsid kaabud pääst ja jäid emale salgas seisma.

„Noh, mis nime sa endale tahad?” küsis härra kõige lähemal seisvalt Uuetoa teomehelt Jaanilt. See kohkus veidi, sügas kukalt ja venitas siis: „Ei tea, härra ...” – „Ei tea,” naeris härra. „Opman, kirjutage talle nimeks Eitea. Jaan Eitea.” Meeste salk naeris, kohmetunult astus Jaan kõrvale. Juba pöördus härra järgmise poole. See, nähes, et eelmisel läks halvasti, ütles alandlikult: „Mis mina, vaene patune, tean tahta, eks härra ise pane.” Härra mõtles veidi ja ütles siis: „Hää küll! Kirjutage talle Patune.” Jälle läbistas naerusumin meeste salga, kuid ühtlasi tunti ärevust – kui nüüd kõigile antakse säherdused veidrad nimed.

Järgmisena astus ette Liivaku noor peremees ja ütles otsustavalt: „Liivaku on mu talu nimi, selle nimega on hüütud minu isa ja vanaisa ... Paluksin uueks nimeks Liivak.” Härrale meeldis otsustav väljaastumine ja ta käskis opmanil kirja panna: Andres Liivak. Sellest said hoogu teisedki. Lepiku, Raja, Mäe ja Kaevu peremehed võtsid endale priinimeks igaüks oma talu nime. Ainult Reinu Mihklil seda ei lubatud. Opman ütles üle laua: „Härra, ta on üks vastane tõbras, pange talle ka niisugune nimi.” Ja lõppes sellega, et Reinu Mihklile kirjutati perekonnanimeks Tõbras. Samuti surus kubjas läbi, et Lao teomehele pandi söimunimi Vedamik.

Kui aga kupja kord tuli nime saada, astus parajasti trepile mõisaproua. Kubjas kummardus ja palus, et mõisaproua mõtleks talle ilusa nime. Proua laskis käia silmad üle mõisaõue, pilk peatus teotsal kasvaval kasel – kohe ütles: „Pange talle nimeks Birkenbaum.” Niikaua kui proua trepil

viibis ja osa võttis nimede panemisest, anti saksakeelsed nimed. Nii nimetati Aadu Jaaku Rosenthal'iks, Oti Margust Ottenson'iks ja Kivimurru Toomast Toomas Steinberg'iks. Mõisa puusepale otsustas härra anda tema ametinime – Baumann. Vaieldi veidi omavahel, siis härra küsis puusepalt endalt, mis tema tahaks. „Olgu siis juba Puusepp,” ütles vanamees ise. „See on ka mu amet.” Kuid mõisa sepale pani proua ikka saksa nime – Eisenschmidt.

Vastu õhtut, kui nimede panemisega oldi juba peaaegu lõpul, rühkisid küla poolt hilinevad Metsa peremees ja teomees. „Hee,” naersid teised. „Metsa omad tulevad ühel nõul nagu karjane ja korraline.” Ja saidki mehed nimeks: esimene Karjane, teine – Korraline.

Kui mehed mõisa eest lahkusid, küsis Reinu Mihkel teistelt: „Tea, kas need uued nimed nüüd jäävadki külge või ...?” Ta ei olnud oma uue nimega – Tõbras – sugugi rahul. „Jäävad küll,” naersid teised, „nüüd on su suguselts igavesti Tõprad.” Kõige halvem oli Kivimurru Toomal, temal ununes juba mõisa väravas uus nimi. Läks tagasi ja küsis opmani käest järele. „Teinpärk, Teinpärk ...” kordas ta uut nime ega olnud sellega sugugi rahul.

Liivakul oli noor perenaine väraval vastas ja küsis mehelt kohe: „Kuidas on, kas said oma vana nime kätte?” - “Sain küll, ainult ümber pöördi: enne oli Liivaku Andres, nüüd olen Andres Liivak.” – „Sellest pole viga,” rõõmustas perenaine, „hää, et ei saanud mõnd sõimunime või võõrast sõna, mida ei oskaks öeldagi.””

Ülesande 13.2 Lisa 2. Valik eestlaste perekonnanimesid, mis võimaldavad loovalt mõelda nende kujunemise kohta

Ader, Algu, Allikmäe, Alupere, Animägi, Ehasalu, Kastehein, Ristikivi, Jaanimets, Järvelaid, Kadakaar, Kaldaveer, Karineem, Karro, Kõvatoomas, Kasepalu, Katkomägi, Kukk, Kurvits, Kindlam, Kärmas, Laansoo, Liitmaa, Lilleleht, Maripuu, Murumägi, Mäepõld, Mõttus, Niinepuu, Ojakäär, Ojasalu, Orgussaar, Orumets, Pajuväli, Palginõmm, Palumäe, Põdder, Rahumaa, Randmets, Rajaleidja, Raudkivi, Ristoja, Rebane, Tuulemaa, Sarv, Saviauk, Toomeoks, Teinema.

Ülesande 13.2 Lisa 3. Nimede hilisemad eestistamise variandid

https://et.wikipedia.org/wiki/Nimede_eestistamine

<http://www.ra.ee/apps/onomastika/index.php/et/nimemuutused/nimemuutusedPtl>

http://www.eges-parnu.ee/index.php?act=online_staff&choice=1

http://www.estonica.org/et/Perekonnanimede_eestistamise_kampania_1930_aastatel/

<http://www.slideshare.net/Keelekorraldus/nimede-eestistamine-1920-1930-aastatel>

Ülesanne 13.3. Suur põgenemine 1944. Eesti II maailmasõjas

Autor: Christi Lõhmus-Erg

EELTÖÖ

Õpilased on läbi võtnud teema „Eesti II maailmasõjas”.

ÕPIK

E. Värä „Lähiajalugu. Ajalooõpik 9. klassile”. Avita, 2015.

KLASS

9. klass.

ÜLESANDE KESTUS

45 minutit.

EESMÄRK

Kinnistada õpilaste teadmisi eestlaste põgenemise kohta Eestist 1944. aastal.

VAJALIKUD VAHENDID

Rollikaardid.

TÖÖ KÄIK

- Õpetaja jagab õpilastele rollikaardid (*vt lisa 1*).
- Õpilased (iga õpilane valib rolli, sama rolli võib valida mitu õpilast) tutvuvad oma rollikaartidega ning mõtlevad, mida nad tahaks temalt küsida.
- Õpilased võtavad selle isiku rolli (õpilased võivad ruumis vabalt ringi liikuda ja oma rollile mõelda, õpetajal on valmis pandud rekvisiidid, näiteks sallid, mütsid, kübarad, mis aitavad õpilastel paremini rolli sulanduda).
- Lavastaja määrab ajahetke (näiteks 24.09.1944 – sellel kuupäeval jõudis Rootsi Slitesse mootorpaar Reigi), mis liigub minevikust tulevikku ning peatab aeg-ajalt tegevuse, liikudes ajas edasi.

Näiteks:

a) 1938

b) 1945

c) 1950

d) 1960

e) 1970

f) 1991

g) 2016

- Osalejad saavad sõna, et öelda, mida nad tunnevad ja mõtlevad ning kus nad on.
- Osalised kohtuvad n-ö eikellegimaal, kus saab üksteisega suhelda (küside küsimusi näiteks abstraktselt tegelaselt Saatuselt, näidata välja oma tundeid).
- Sotsiodraama lõpus toimub ühine jagamisring (osalejad saavad öelda, mis tundeid see ülesanne neis tekitas).

LISAVÕIMALUSED

Arutada, mida Eesti kaotas seoses paadipõgenikega. Mida võitis?

Ülesande 13.3 Lisa 1. Rollikaardid

Kasutatud kirjandus: „Pool sajandit eestlust paguluses” (toim. A. Horm, A. Mark, I. Olesk, O. Paju, A. Terras). Stockholm: Teataja, 1995, lk 188.

Mootorpaadil Reigi 24.09.1944. aastal Saaremaalt Rootsi jõudnud paadipõgenike nimekiri:

Jrk nr	Perekonna- ja eesnimi	Sünniaeg	Viimane elukoht	Elukutse
1.	Valter, Ludvig	1910	Tallinn	Ehitusmeister
2.	Parts, Hildegard	1870	Tartu	Postkontoriametnik
3.	Vooremaa, Dietrich	1918	Kuressaare	Arst
4.	Vooremaa, Karin	1918	Tallinn	Arstiteadlane
5.	Kandimaa, Herman	1901	Tallinn	Majandusteadlane
6.	Bachtejev, Karin	1910	Pärnu	Modist
7.	Kiil, Rudolf	1910	Tallinn	Paadiehitaja
8.	Roost, Jaan	1902	Saaremaa	Puutöoline
9.	Roost, Meinhard	1928	Saaremaa	Põllutöoline
10.	Kukispuu, August	1908	Tallinn	Telefonimontöör
11.	Kukispuu, Helene	1918	Tallinn	Metsnik
12.	Talp, Marta	1917	Saaremaa	Põllutöoline
13.	Soon, Aleksander	1904	Saaremaa	Ehitustöoline
14.	Raudsepp, Heinrich	1927	Saaremaa	Õpilane
15.	Talp, Voldemar	1938	Saaremaa	-
16.	Kippar, Helgo	1922	Tartu	Majandusteadlane
17.	Kippar, Mait-Ants	1936	Tallinn	Õpilane
18.	Kippar, Maarja	1939	Tartu	-
19.	Hein, Olga	1910	Rakvere	Kuduja
20.	Hannus, Pauline	1908	Saaremaa	Kooliõpetaja
21.	Hannus, Mati	1938	Saaremaa	-
22.	Hannus, Toivo	1939	Saaremaa	-
23.	Kaljupank, Bernhard	1929	Saaremaa	Põllumees

AUTORID

HANNA-LIIS KAARLÕP-NANI

Töötan Tallinna Humanitaargümnaasiumis ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajana ning õpetan nii keelekümbluse kui tavaklassides. Kooli õpetama sattusin Noored Kooli programmiga 2008. aastal ning pole alates sellest hetkest suutnud õpetamisest loobuda. Õpetajatöö on rutiinivaba, õpilased parimad kriitikud-tagasisidestajad ning motivaatorid, et olla veel parem õpetaja.

AIVE KALDRA

Oma kolmekümnest õpetaja-aastast olen pooled töötanud ajalooõpetajana. Läbi meie tuleviku, meie õpilaste, minevikule tähenduse andmine on minu jaoks oluline. Hindan mängulisust, uudishimu ja elurõõmu ning seetõttu tunnen huvi erinevate õppemeetodite vastu, mis õpilastes aine vastu huvi tekitaksid.

ARNO KASENIIT

Ühiskonnaõpetuse õpetaja alates 2008. aastast. Majandusõpetaja alates 2001. aastast. Olen õpetanud nii eesti- kui ka venekeelseid õpilasi. Püüan õpetada eluks vajalikke teadmisi ja inspireerida õpilasi osalema aktiivselt nii koolielus kui ka edaspidi kodanikuna päriselus. Mulle meeldib kool, õppimine ja õpetamine.

MAIT KUUSIK

Töötan Põlva Ühisgümnaasiumis ja see on mul esimene kord kaasa lüüa kogumiku koostamises. Ajalooõpetaja ametit olen järjepanu pidanud seitse aastat.

TIINA LAANES

Olen õppinud ajaloo- ja ühiskonnaõpetajaks Tallinna Ülikoolis ning töötan hetkel Gustav Adolfi Gümnaasiumis.

REELIKA LAES

Olen üksteist aastat olnud ajalooõpetaja Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakoolis.

CHRISTI LÕHMUS-ERG

Töötan Abja Gümnaasiumis ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja ning huvijuhina. Mulle meeldib mu töö. Saan õpetada ainet, mis on südamelähedane, ja saan korraldada erinevaid sündmusi koolielu huvitavamaks muutmiseks. Särasilmsed ja naerusuised lapsed panevad mind unustama enda mured ja panustama laste tegevusse veelgi rohkem. Vähest vaba aega sisustan lugemise ja rahvatantsuga.

KADI MÕTTUS

Alustasin õpetajatööd möödunud sügisel Mõniste Koolis. Olen põhikooli mitme aine õpetaja – lisaks ajaloole ja ühiskonnale õpetan eesti keelt ning kirjandust. Oma tundides pean oluliseks ainetevahelist lõimingut, uudsust, põnevust.

AIVE PEIL

Olen õpetanud ajalugu ja ühiskonnaõpetust üle kahe aasta Tallinna Humanitaargümnaasiumis. Sotsiaalainete õpetamise juures paelub mind kõikehaarav temaatika, mis võimaldab õpetamisele läheneda loominguiliselt ja mitmekesiselt, pannes seeläbi õpilase aktiivsesse rolli. Visuaalsus ja tegutsemine on märksõnad, mida oma tundide ettevalmistamisel alati silmas pean.

KAJA RAUD

Alguses õppisin ma hoopis eesti keelt ja kirjandust, aga olude sunnil, juhuse tahtel sattusin õpetama ajalugu. Pean tunnistama, et see oli väga tore juhus! Töötan praegu Otepää Gümnaasiumis.

SIGRID SAAREP

Viimased kolm aastat olen Ristiku Põhikoolis ajaloo-, ühiskonnaõpetuse- ja kunstiõpetaja. Seega noor õpetaja, vaatamata passi kirjutatud sünnikuupäevale. Varasem tööelu möödus kunsti- ja kultuurisündmusi korraldades. Isiklik huvi on tugevasti kaldu kõige sellise poole, mis on metsik, spontaanne, iseäralik ja väljaspool raame. Olen kahe kunsti- raamatu ja paljude kultuuriteemaliste artiklite autor.

JANA TIIDO

Jõgeva Põhikooli ajalooõpetaja. Minu eesmärgiks on alati olnud näidata ja õpetada lastele, et ajalugu ei ole pelgalt õpikumaterjal, vaid see ümbritseb meid iga päev ja me kõik oleme ise osake sellest. Ajalugu on põnev ja kaasahaarav – aja lugu, mida me kõik jutustame isemoodi, aga kokku moodustame terviku.

EVELIN TIITER

Töötan Kadrina Keskkoolis ajaloo- ja inimeseõpetuse õpetajana alates 2001. aastast, kuid pedagoogistaaži saab ühtekokku arvestada juba aastast 1986. Olen koostanud mitmeid õppematerjale nii ajaloo kui ka kodukandi kultuuriloo õpetamiseks. Meeldivalt olen aga sõltuvusse sattunud õpilasuuringute juhendamisest.

LIIVI VISLAPUU

Viljandi Gümnaasiumi ajalooõpetaja, õpetaja oma parimais aastais.